

ÚSTAV ZEMĚDĚLSKÝCH A POTRAVINÁŘSKÝCH
INFORMACÍ

**ZEMĚDĚLSKÁ
EKONOMIKA**
AGRICULTURAL ECONOMICS

12

CN 39 (LXVI)
1993
ISSN 0139-570X

ČESKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD
SLOVENSKÁ AKADÉMIA PÔDOHOSPODÁRSKYCH VIED

0 XVIII-3e

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

AGRICULTURAL ECONOMICS

VOLUME 39 (LXVI)

REDAKČNÍ RADA - EDITORIAL BOARD

Předseda - Chairman

Doc. ing. Vladimír J e n í č e k , DrSc. (Vysoká škola zemědělská, Praha, ČR)

Členové - Members

Ing. Gejza B l a s , CSc. (Výzkumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava, SR)

PhDr. Stanislav B u c h t a , CSc., (Výzkumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava, SR)

Ing. Juraj C v e č k o , CSc. (Agris, Bratislava, SR)

Doc. ing. Josef F o j t l , CSc. (Praha, ČR)

Prof. ing. Jan H r o n , DrSc. (Vysoká škola zemědělská, Praha, ČR)

Mgr. Helena H u d e č k o v á , CSc., (Vysoká škola zemědělská, Praha, ČR)

Prof. ing. Félix H u t n í k , DrSc. (Bratislava, SR)

Ing. Karel J a n o t k a , CSc. (Region odboru MZ ČR, Pardubice, ČR)

Ing. Josef K r a u s , CSc. (Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha, ČR)

Doc. ing. Jaroslav M a c h , CSc. (Vysoká škola zemědělská, Praha, ČR)

Prof. ing. Zdeněk P o d ě b r a d s k ý , CSc. (Výzkumný ústav živočišné výroby, Praha - Uhřetěves, ČR)

Ing. Bohumil P r o u z a , CSc. (Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha, ČR)

Doc. ing. František S t ř e l e č e k , CSc. (Jihočeská univerzita, České Budějovice, ČR)

PhDr. Jana Š i n d l á ř o v á (Vysoká škola zemědělská, Brno, ČR)

Prof. ing. Karel V i n o h r a d s k ý , CSc. (Vysoká škola zemědělská, Brno, ČR)

Prof. ing. Jozef V i š ň o v s k ý , CSc. (Vysoká škola poľnohospodárska, Nitra, SR)

Vedoucí redaktorka - Editor-in-Chief

Mgr. Alena R o t t o v á

© Institute of Agricultural and Food Information, Prague 1993

UNITED STATES OF AMERICA AGRICULTURAL MARKETING PROGRAMS

WETZSTEIN M. E.¹ - STŘELEČEK R.² - WHITE F. C.¹, University of Georgia¹, Athens, USA; South-Bohemian University, České Budějovice²

United States of Amerika agricultural marketing program

Zeměd. Ekon., 39, 1993, No. 12, pp. 957-967. - 3 tabs., refs. 8, summaries in en, cz

These activities of government that ensure a high quality and safe food supply and orderly and efficient markets are very important to society. Food inspection, grades and standards, and market news are but a few of the government activities that help to meet these goals. Some of the other government programs that were characterized as food assistance programs have as their primary goal to improve the diets, nutrition, and overall well-being of low income earners. Such programs as food stamps, school lunch, and WIC may help to expand food demand, but this would be a minor spin off of the programs from the view point of many of the supporters of these programs. Even if interest in demand expansion were lessened, these programs could continue independently in their impact on the food and agricultural sector.

Some of the other marketing programs considered in this paper have a major goal of raising prices and incomes for farmers. Marketing orders, for example, allow for price discrimination and product destruction solely for the purpose of raising farm income. Legislation that exempts farmer cooperatives from antitrust legislation gives farmers rights to act jointly so as to influence price. Such legislation has been justified on the basis that farmers should be given countervailing power in dealing with large agribusiness firms.

U.S.A., business program, agrar market, market regulation

Throughout history and in most countries today, governments intervene in agricultural markets. The United States (U.S.) is no exception. U.S. governmental intervention in the marketplace is justified by the fact that markets have problems in allocating resources in a satisfactory manner. One of the major U.S. agricultural marketing problems is the nearly perfectly competitive market structure of agricultu-

ral production and the inelastic demand for most farm products. The perfectly competitive market characteristics result in producers having no control over their output prices. In an attempt to increase profits, they expand production as new technologies are adopted. This shifts the supply curve rightward, reducing price and revenues. Prices of purchased inputs do not adjust downward as much as farm prices fall so producers are then confronted with a cost-price squeeze. In contrast, this inelastic demand provides producers with an incentive to restrict supply which raises prices and profits. However, their large numbers, geographic dispersion, and varying economic situations make organizing of farmers difficult (K o h l s , U h l , 1990). This agricultural producer problem is compounded by the imperfectly competitive food marketing system that producers face in marketing their products. The food marketing system adds over 60 percent of the total value of food products, readily adjusts quantity and prices to changes in consumer demand, engages in extensive market development activities, and has varying degrees of control over the final selling prices of food products.

These agricultural producer marketing problems provide one rationale for government intervention in the marketing of agricultural commodities. Another rationale is based on the idea that availability of an adequate and reasonably priced food supply influences social stability and international power. As food represents a national security commodity, the U.S. sacrifice some economic efficiency for self-sufficiency in food production.

The objective of this paper is to outline what policies and programs the U.S. government undertakes for aiding the solution to these marketing problems. For further details on these government programs refer to G a r d n e r (1989), G i l l e s p i e et al. (1990), K n u t s o n et al. (1986), USDA-ASCS, and USDA-ERS. These programs will not solve all the problems of agricultural markets. However, the programs' intent is providing an environment in domestic and foreign markets for the ability of producers to improve their market positions.

U.S. agricultural marketing programs may be categorized into three areas: demand expansion and food assistance, market organization and control, and market facilitators. As the name implies, demand expansion and food assistance programs are designed to expand the demand for agricultural products and improve nutrition of consumers. Market organization and control programs are designed for increasing prices, lowering costs, stabilizing market flows, and expanding markets. The government also has market facilitator programs designed for improving the quality and quality of information on market activities available to producers. This additional information provides for a more competitive market performance.

DEMAND EXPANSION AND FOOD ASSISTANCE

Consumers in the U.S. are concerned with balanced diets and health benefits associated with adequate nutrition. They are also concerned with programs that make

foods available to disadvantaged people both domestically and abroad. In response to these concerns the U.S. government has designed programs for demand expansion and food assistance (Table I). U.S. government food assistance programs began 50 years ago with direct distribution of surplus foods. These Commodity Distribution programs generally provide commodities that are in surplus such as flour and cheese. Eligibility standards are normally participation in some welfare program or unemployment. These distribution programs bypass the normal marketing channels, and thus are costly because of the necessary network of qualification, processing, storage, transportation, and distribution systems. With the introducing of food stamps in the 1960's the direct distribution system was dismantled; however, direct distributions are still employed on occasions when either surplus government food stocks require disposal or in periods of high unemployment and poverty.

Currently, the majority of U.S. government food assistance is provided through Food Stamps. The Food Stamp program improves the diets of low-income earners by providing coupons which can be redeemed at retail food stores. The Food Stamp program in 1990 provided food assistance annually to approximately 35 million people at the cost of \$ 14.1 billion (Rhodes 1993). Food manufacturers and retailers actively supported the conversion from direct commodity distribution to food stamps because food stamps do not displace commercial sales. Eligibility is determined on the basis of income levels in relation to established poverty guidelines. Level of assistance is based on a food budget covering the cost of commodities required to achieve a balanced diet. Only certain commodities are allowed to be purchased with the stamps which results in recipients selling the stamps at a discount for cash. Such program abuse has resulted in some advocates for giving recipients cash, called Cashing Out.

Under a Cashing Out program all food and income assistance programs would be consolidated into a single cash payment. While cash has not yet been substituted for food stamps, over time there is a gradual movement towards providing a greater proportion of cash assistance. This is particularly true in the School Lunch program where during time the emphasis on cash as opposed to commodity distribution has increased. This is in response to schools wanting more influence on the commodities provided in meals. Also through time this program has expanded to encompass both breakfast and lunch. In 1990 approximately 24 million children participated in subsidized School Lunch programs.

In conjunction with the Food Stamp program and other U.S. government assistance programs, the Women, Infants, and Children (WIC) program combines monetary, commodity, and nutrition education assistance predominantly to unmarried mothers. Nutrition education programs teach the recipients how to combine the commodity structure of the food expenditure most effectively to improve nutrition and family living standards.

I. Demand Expansion and Food Assistance – Rozvoj poptávky a potravinová pomoc

Program	Description
Commodity Distribution	Allocates staple food products direct from the government to needy households.
Food Stamps	Provides low-income earners with stamps for the purchase of food.
Cashing Out, Welfare Reform	All food assistance is provided in cash rather than commodities or food stamps.
School Lunch	Provides assistance to schools through direct commodity distribution and cash subsidies.
Women, Infants, and Children (WIC)	Combines direct commodity distribution with nutrition education.
Foreign Market Development	Assisting firms in selling products abroad.
Domestic Market Development	Assist producers in raising funds required to carry out generic promotion and advertising programs.
Checkoff	Deducts a given amount per unit of product marketed by the producer to finance market development and research programs.
Program	Popis
Rozdělování potravin	Rozděluje přebytky potravin přímou cestou od vlády k potřebným domácnostem
Potravinové lístky	Poskytuje obyvatelům s nízkými příjmy lístky opravňující k nákupu potravin
Přímé platby, vyrovnání životní úrovně	Veškerá potravinová pomoc je poskytována přímou peněžní platbou spíše než přidělem potravin či potravinovými lístky
Školní obědy	Zajišťuje pomoc školám prostřednictvím přímých přidělů potravin a finančními subvencemi
Ženy, kojenci a děti	Kombinuje přímé rozdělování potravin se vzděláváním v oblasti výživy
Rozvoj zahraničního trhu	Pomáhá podnikům při prodeji produktů v zahraničí
Rozvoj domácího trhu	Pomáhá podnikům získat finanční prostředky potřebné pro rozvoj trhu a reklamu
Daňová podpora	Odečítá danou částku na jednotku tržní produkce výrobce k podpoře rozvoje trhu a výzkumných programů

Demand expansion programs are characterized by foreign and domestic market development. Foreign Market Development programs are managed by the Foreign Agriculture Service (FAS) and are planned, implemented, evaluated, and financed jointly by the FAS and the cooperating organizations. Their activities depend heavily on producer, processor, and handler initiative to develop and finance a joint FAS-industry cooperation program. These programs emphasize market information and technical assistance in servicing the demands of importing countries to utilize products effectively, enhance buyer awareness, and educate consumers. Program costs are generally financed through the Checkoff program on commodities sold.

Domestic Market Development programs are established only by producer initiative. Producers must be organized to obtain the checkoff legislation or marketing order programs required for implementing a market development program. These programs have been most extensive in milk, cotton, and oranges. A well conceived and researched producer oriented advertising program has the potential for raising producer returns through demand expansion.

Checkoff programs are a form of tax on farm products which is used to finance market development. Such programs are established by legislation and require a majority of the producers, in a referendum, to approve it. Voluntary Checkoff programs have proven difficult to maintain, and mandatory Checkoff programs have proved difficult to maintain, and mandatory Checkoff programs with refund provisions have at times encountered problems with relatively high redemption experience. Numerous states have enacted local checkoff programs to fund research and market development.

MARKETING ORGANIZATION AND CONTROL

Marketing organization and control programs are designed for increasing prices, lowering cost, and stabilizing market flows. The major programs within this area are Farmer Cooperatives, Marketing Orders, and Marketing Boards (Table II). The last program, a Marketing Board, is a central government authority which directs the marketing of a commodity with combined powers of cooperatives and marketing orders. Export management is the most frequently performed function of a marketing board. Marketing boards have never been used in the U.S. but are common in Canada, Australia, France, England, and South Africa.

A farmer cooperative is a business owned and operated by farmers for the purpose of marketing members products and providing other services. The cooperative is operated for the mutual benefit of the members. While such cooperative actions are generally limited through antitrust legislation, farmers were exempted from antitrust legislation, by the Capper-Volstead Act of 1922. This act gives producers the right to act together in marketing their products. Under this act numerous cooperatives have effectively organized to market farm products. The cooperative market share is about 33 percent overall, and as high as 65 percent of the market in milk and fruits and

II. Market Organization and Control – Organizace a kontrola marketingu

Program	Description
Farmer Cooperative Marketing Orders	Farmer-owned businesses which market members' products jointly. Industry cartel supported by government to regulate commodity handlers.
Program	Popis
Farmářská družstva	Podniky ve vlastnictví farmářů, které provádějí společný marketing vlastních produktů
Tržní řády	Vládou podporovaný kartel odvětví k regulaci obchodu vybranými komoditami

vegetables for processing. Marketing orders are frequently used to augment cooperative market power and influence.

Marketing orders are programs that regulate selected activities of commodity handlers (firms who buy from farmers) (Helmberger). Both the state and U.S. government authorize marketing orders for fruits, vegetables, nuts, and milk, but they are implemented only when needed and approved by the producers in a referendum. Most Marketing Orders are incomplete cartels, because they cannot control either short-run supply and/or entry into the industry. Currently, in the U.S., no marketing order has the power to prevent entry, new producers are not excluded from benefiting from any gains developed under the order. Orders for fruits, vegetables, and nuts emphasize the establishment of minimum quality, grade, size, or maturity standards for products entering the market. Milk marketing orders set the minimum price for milk which is to be used in the fluid milk market and allocates the product between fluid milk and manufactured milk products. The country is almost covered by a set of U.S. government milk market orders, 40 in 1992. There were 46 U.S. government orders on crops in 1989 with farm value of about \$ 4.5 billion (Rhodes). Marketing Orders cover more than half of the value of the U.S.'s fruit and tree nuts, approximately 15 percent of fresh vegetables, and almost all milk.

MARKET FACILITATORS

Four programs, Market News Price Reporting, Crop and Livestock Production Reports, Export Sales Reporting, and Grades and Standards are designed for the improvement of quality and quantity of information on market activities. Since World War I, Market News Price Reporting has undergone continued improvement. The government price reporting is increasingly competing with private information sources and questions arose concerning the accuracy and reliability of both govern-

III. Market Facilitators – Prostředky usnadňující činnost obchodu

Program	Description
Market News Price Reporting	Provides daily information on price in spot or cash markets for farm products.
Crop and Livestock Production Reports	Provides detailed predictions of crop production from before planting through harvest.
Export Sales Reporting	The USDA requires export crop sales in excess of 100,000 metric tons be reported to them.
Grades and Standards	Classifies units of a commodity according to quality.
Program	Popis
Zpravodajství o tržních cenách	Zajišťuje denní informace o cenách zemědělských produktů na komoditních burzách a v přímém prodeji
Zpravodajství o produkci obilí a dobytka	Zajišťuje detailní prognózy předpokládané sklizně a produkce od období před setbou až do sklizně
Exportní zpravodajství	Ministerstvo zemědělství USA vyžaduje hlášení o každém exportu rostlinných produktů převyšujícím 100 000 tun
Třídy a normy kvality	Klasifikují komoditní jednotky podle kvality

ment and private sources. Currently, approximately eight hundred United State Department of Agricultural (USDA) market news reports are issued daily. There is a separate USDA market news division for each of the major products. In 1988, the U.S. government and state market news service reported on 449 commodities at 1,745 markets (Kohls and Uhl). Proposals for transferring all market news information to the private sector have been developed.

Crop and Livestock Production Reports are used in the private sector as an aid in production and marketing decisions and by the government for policy and aid program decisions. The USDA's goal is to provide accurate estimates within one or two percent of actual production, and in the past it has generally achieved this goal. This type of information makes markets more competitive given that without this information mainly large agribusiness firms and large-scale farmers would only have such information.

The USDA requires knowledge of export sales in excess of 100,000 metric tons of major grains and oilseeds within 24 hours of sale. For other commodities, weekly reports are required. This Export Sales Reporting provides information for government export policies by increasing access to timely information. Such reporting was instituted after the unanticipated large sales of grains to the USSR in 1972.

Grades and Standards classify units of a commodity according to quality so the variation or range in quality is smaller within groups than it is through the whole range of the commodity. They exist virtually for all agricultural commodities, and are designed for facilitating trading at the wholesale market level. Many food marketing firms have their own grading, standardization, and quality control programs. However, the USDA grades are the only universal quality standards for U.S. food products. There are currently over 300 USDA grades for food and farm products (K o h l s - U h l 1990).

AGRICULTURAL MARKET REGULATIONS

The appropriate role and level of government regulation in agricultural markets is highly controversial. Recently government market regulation has increased, so that today there are at least 77 different U.S. government agencies regulating some aspect of marketing (K o h l s - U h l 1990). Some of the more recent regulatory missions include occupational safety, environmental protection, and energy conservation. Few agricultural production or marketing decisions are free from some government regulation.

Government involvement in agricultural markets may be restrictive, permissive, or facilitating. Regulations that are restrictive include constraints on monopoly power and deceptive advertising. However, many government agricultural marketing programs are designed to exclude agricultural markets from nonagricultural market restrictions and allow, for example, agricultural cooperatives. Government regulations are facilitative with grades and standards, regulation of public food markets, and market news service, increasing efficiency of agricultural markets. These services are available to all firms and consumers, and have none of the compulsory features of restrictive regulations. The largest food regulatory program of all is the meat inspection program which should be classified as a facilitating market regulation.

Decisions regarding regulations are usually not a simple question of regulation or no regulation. Generally restrictions are placed on one group in a market so as to increase freedom of another group. Also, regulations must subordinate the private interest to the public interest. Regulations benefiting one group at the expense of another are difficult government policy choices, resulting in a blend of policy goals and programs for obtaining these goals. Many food marketing regulations have a goal of moving the industry towards perfect competition. However, it is apparent that in the U.S. this is an increasingly inadequate criterion for judging food industry performance. No market can attain perfectly competitive conditions, and it is questionable whether society should prefer these markets to the current imperfectly competitive markets.

CONCLUSIONS

These activities of government that ensure a high quality and safe food supply and orderly and efficient markets are very important to society. Food inspection, grades and standards, and market news are but a few of the government activities that help to meet these goals. Some of the other government programs that were characterized as food assistance programs have as their primary goal to improve the diets, nutrition, and overall well-being of low income earners. Such programs as food stamps, school lunch, and WIC may help to expand food demand, but this would be a minor spin off of the programs from the view point of many of the supporters of these programs. Even if interest in demand expansion were lessened, these programs could continue independently in their impact on the food and agricultural sector.

Some of the other marketing programs considered in this paper have a major goal of raising prices and incomes for farmers. Marketing orders, for example, allow for price discrimination and product destruction solely for the purpose of raising farm income. Legislation that exempts farmer cooperatives from antitrust legislation gives farmers rights to act jointly so as to influence price. Such legislation has been justified on the basis that farmers should be given countervailing power in dealing with large agribusiness firms.

References

- GARDNER, B. L.: The Governing of Agriculture. Lawrence: The Regents Press of Kansas. 1981.
- GILLESPIE, J. M. - HATCH, L. U. - DUFFY, P. A.: "Effect of the 1985 Farm Bill Provisions of Farmers' Soil Conservation Decisions," S. J. Agric. Econ., 22, 1990, s. 179-189.
- HELMBERGER, P. G.: Economic Analysis of Farm Programs. McGraw-Hill, Inc. New York, 1991.
- KOHL, R. L. - UHL, J. N.: Marketing of Agricultural Products. Seventh edition, MacMillan Publishing Company, New York, 1990.
- KNUTSON, R. D. - RICHARDSON, J. W. - KLINEFELTER, D. A. - PAGGI, M. S. - SMITH, M. S.: Policy Tools for U.S. Agriculture. Agricultural and Food Policy Center Publication number B-1548, Texas A and M University, August 1986.
- RHODES, V. J.: The Agricultural Marketing System. Fourth edition, Gorsuch Scarisbrick, Scottsdale, Arizona, 1993.
- USDA-ASCS. Comparison of Commodity and Conservation Provisions for the 1985 and 1990. Farm Bills Titles I-XI, XIV. November 23, 1990.
- USDA-ERS. The Basic Mechanisms of U.S. Farm Policy. USDA-ERS Briefing Booklet, Miscellaneous Publication Number 1479, January 1990.

Arrived on 1st October 1993

Zemědělský obchodní program USA

Zeměd. Ekon., 39, 1993, č. 12, s. 957-967. - 3 tab., lit. 8, res. angl., čes.

Zemědělský obchodní program USA lze rozdělit od tří částí:

- rozvoj poptávky a potravinová pomoc,
- organizace a kontrola obchodu,
- prostředky usnadňující činnost obchodu.

Rozvoj poptávky a potravinová pomoc má za úkol zvyšovat poptávku a zlepšit výživu spotřebitelů. Organizace a kontrola obchodu se zaměřuje na zvyšování cen, snižování nákladů, stabilizování tržních proudů a rozvoj obchodu. K prostředkům usnadňující činnost obchodu náleží zlepšování kvality informací o obchodní činnosti a jejich rozsahu. Tyto informace slouží výrobcům pro další rozvoj konkurence na trhu.

Program vládní potravinové pomoci začal před padesáti lety a byl zprvu zaměřen na rozdělování potravinových přebytků. Tyto přidělové programy byly realizovány mimo normální tržní síť a byly poměrně nákladné.

V roce 1960 byl tento program nahrazen programem potravinových lístků. Jeho úkolem bylo zlepšovat výživovou situaci obyvatel s nízkými příjmy. V roce 1990 se tato pomoc týkala 35 mil. obyvatel a byla poskytována v celkové výši 14,1 mld. dolarů. Výše pomoci vychází z rozpočtu na potraviny, který by zajistil vyváženou stravu.

V programu „přímých plateb“ se místo potravinových lístků používá přímého placení potravin. Zvláště výrazný byl příspěvek při úhradě nákladů na školní obědy. Dotace na školní obědy v roce 1990 využívalo přibližně 24 milionů dětí.

Program „Ženy, kojenci a děti“ spojoval peněžní a komoditní pomoc se vzděláváním ve výživě. Týkal se převážně svobodných matek.

Vzdělávací programy ve výživě přispívají k výběru výrobků v závislosti na výdajích na potraviny tak, aby bylo dosaženo nejefektivnější výživy a životní úrovně rodiny.

Programy zaměřené na zvyšování poptávky přispívají k rozvoji zahraničního a domácího trhu. Rozvoj zahraničního trhu je řízen, plánován, prováděn a financován Zahraniční zemědělskou službou (FAS) a kooperujícími organizacemi. Tyto programy poskytují informace o obchodu i technickou pomoc.

Domácí obchodní program je zřizován na základě iniciativy výrobců. Nejvíce byly tyto programy používány pro mléko, bavlnu a pomeranče. Program daňové podpory vychází z daně na farmářské výrobky, která je využívána pro financování rozvoje trhu. Legislativní úprava tohoto programu vyžaduje schválení většinou výrobců.

Organizace a kontrola marketingu je určena pro zvýšení cen, snížení nákladů a stabilizování obchodních vztahů. Hlavní programy v této oblasti jsou farmářská družstva, tržní řády a marketingové úřady.

Marketingové úřady jsou vládní útvary, které řídí marketing spolu s farmářskými družstvy a tržními řády.

Farmářská družstva jsou zřizována farmáři za účelem provádění marketingu vlastních produktů a obstarání dalších služeb. Na celkovém obchodu se podílí 33 % družstevní obchod a 65 % družstevního trhu představuje mléko, ovoce a zelenina pro zpracovatele.

Tržní řády jsou programy, které regulují vybrané komodity. Vláda USA schvaluje řády pro ovoce, zeleninu, ořechy a mléko. Tržní řády pro ovoce, zeleninu a ořechy stanoví jejich minimální kvalitu a jakostní třídy, řády pro mléko stanoví minimální ceny a další podmínky prodeje. Tržní řády pokrývají více než polovinu hodnoty obchodu USA se zeleninou, ovocem a ořechy a téměř celý obchod s mlékem.

Ke zlepšení informací o množství a kvalitě tržních aktivit byly zřízeny tyto programy:

- zpravodajství o cenách,
- zpravodajství o produkci obilí a dobytka,
- zpravodajství o vývozu

a zavedeny třídy a normy kvality.

Přibližně v 800 departmentech Spojených států jsou vydávány denní zprávy o zemědělském trhu. V roce 1988 poskytovala vláda a Státní obchodní informační služba informace o 449 komoditách na 1 745 trzích.

Regulace zemědělského trhu

Regulace zemědělského trhu se v poslední době rozšířila a nyní se touto činností zabývá 77 rozdílných vládních agentur. K nejvýznamnějším opatřením patří udržení jistého zaměstnání, ochrana prostředí a zachování energie. Vládní zásahy do zemědělského trhu jsou omezující, povolující nebo podpůrné. Omezení se týkají především monopolu a neseriózní reklamy. Řada programů směřuje k ochraně zemědělského trhu před omezeními, která jsou uplatňována na nezemědělském trhu a také je podporován vznik zemědělských družstev.

Vládní regulace je podporována standardizací, sledováním jakosti výrobků, regulací veřejného trhu potravin a informační službou. Tyto služby mohou být využívány jak firmami, tak i spotřebitelem.

S regulací zemědělského trhu je spojena řada problémů jako například podřízení soukromých zájmů zájmům obecným nebo otázka, zda společnost má podporovat trhy s dokonalou či nedokonalou konkurencí.

Zásahy vlády do zemědělského trhu zajišťují vysokou kvalitu a spolehlivost zásobování, dobrou funkci trhu, zlepšení výživy obyvatel i zlepšení příjmů farmářů.

USA, obchodní program, zemědělský trh, regulace trhu, podpora trhu

Adresa autorů:

Prof. Michael E. Wetzstein, prof. F. C. White, University of Georgia, Department of Agricultural and Applied Economics, Athens, Georgia 30602, U.S.A.

Doc. ing. František Stěleček, katedra zemědělské ekonomiky a statistiky, Jihočeská univerzita, Studentská 13, 370 005 České Budějovice, tel. 038 703253

**VÝHODNÝ LEASING
STROJŮ A ZAŘÍZENÍ
NEJEN PRO ZAČÍNÁJÍCÍ
PODNIKATELE**

ADEKO a. s. Vám nabízí

- ☐ kapitálovou účast v jiných podnikatelských subjektech
- ☐ společné podnikání
- ☐ poradenskou, konzultační a zprostředkovatelskou činnost v oboru ekologie
- ☐ investorskou a investiční činnost
- ☐ řešení odbytových potíží výrobcům a obchodním organizacím formou leasingového financování

**ADEKO a. s.
Slezská 7
120 56 Praha 2**

**tel.: 258 342
fax: 207 229**

NOVÉ PRÍSTUPY K METODIKE ZISŤOVANIA NÁKLADOV V CHOVE OVIEC

VLÁČIL, R., Výskumný ústav ovčiarsky, Trenčín

Nové prístupy k metodike zisťovania nákladov v chove oviec

Zeměd. Ekon., 39, 1993, č. 12, s. 969-979. - 3 tab., lit. 7, rez. sl., angl.

Práca zdôvodňuje nutnosť zmeniť prístup ku kalkuláciám nákladov chovu oviec v podmienkach prechodu nášho systému na trhovú ekonomiku. Poukazuje na vhodné formy a metódy kalkulácie ako i účelnú klasifikáciu nákladov z hľadiska ekonomického i účtovného. Osobitne zdôrazňuje potrebu preferovať kalkuláciu s čiastočným zachytávaním výrobných faktorov, nevyhnutne potrebných pre chov oviec. Vysvetľuje fakultatívnu možnosť priradovania nákladov k výrobkom. Na ukážke demonštruje v základných črtách metodický postup zisťovania nákladov. Poznatky sú využiteľné pri ďalšom výskume v procese tvorby metodiky kalkulácie nákladov v chove oviec a ich aplikácii v praxi.

chov oviec, kalkulácia nákladov, prevádzkové náklady, účty nákladov, kalkulačné metódy

Kalkulácia nákladov v chove oviec poskytuje podniku informáciu o nákladoch a prospechu. Umožňuje tým racionálny výber pri rozhodovaní, či sa podnik bude zaoberať chovom oviec, alebo opustí toto odvetvie ako neziskové.

Ďalšia funkcia, ktorú kalkulácie plnia, spočíva v tom, že v princípe prispievajú k tvorbe cien, keď podniky prihliadajú k výrobným nákladom. Ich relevantnosť pre cenovú politiku závisí od hospodárskeho systému štátu a formy trhu, na ktorom sa chov oviec podieľa. V podmienkach trhovej ekonomiky štát vytvorí na základe podkladov o nákladoch napr. nákupnú cenu pre jatočné jahňatá. Pokiaľ chovateľ má markantne vyššie výrobné náklady na jatočné jahňatá ako iní producenti, nemôže výraznejšie zvýšiť cenu jatočných jahniat na základe individuálnych nákladov, a tak ako jedinec ovplyvniť cenu na trhu, pretože trh by ju neakceptoval. Ak chce mať odbyt, musí byť určitým spôsobom pripravený na reakciu trhu, k čomu mu poslúžia aj informácie o nákladoch.

Vhodne zvolená forma kalkulácií v chove oviec umožňuje využívať jej kontrolné účinky. Komparácia skutočne dosiahnutých výsledkov s predstavami noriem (resp. plánovaných nákladov) môže viesť k snahám minimalizovať náklady v tomto odvetví.

S ohľadom na spoločenský význam kalkulácie nákladov v ekonomike zaoberali sa touto problematikou viacerí autori. V odvetní poľnohospodárstva vysvetľuje L o m (1971) ekonomickú podstatu nákladov, ich klasifikáciu, kalkuláciu, štruktúru, ako aj cesty znižovania. V ponovembrovom období poukazuje na nedostatky kalkulácií nákladov u nás a potrebu ich objektivizácie P o d ě b r a d s k ý (1990). Zo zahraničných autorov upozorníme aspoň na prácu L e i b e r a (1984), preložil K r a u s (1991), ktorý sa zaoberá nákladovým počtovníctvom na úrovni podniku v podmienkach SRN, osobitnú pozornosť venuje sledovaniu prevádzkových nákladov. S w o b o d a (1992) rieši okrem iného aj kalkulácie hraničných nákladov, pretože táto forma získala v Rakúsku v posledných rokoch široké uplatnenie.

V odvetví chovu oviec študovali metodické otázky nákladovosti S e d l á k (1972) a V l á č i l (1981). Na náklady v podnikoch s chovom dojných bahníc vo Veľkej Británii poukazuje M i l l s o v á (1991).

I keď sme citovali práce niekoľkých autorov, je v tejto oblasti dosť problémov nepreštudovaných do takej miery, aby umožnili široké využitie objektívnejšej kalkulácie nákladov na chov oviec v zmenených podmienkach.

Ide najmä o nedostatky vo formách a spôsoboch kalkulácie nákladov, keď pri zisťovaní skutočných nákladov na ovčie výrobky sa uplatňovala úplná kalkulácia. Určité negatíva sa zistili aj v oblasti plánovaných kalkulácií. Pri členení nákladov sa uprednostňovalo kalkulačné triediace hľadisko na priame a nepriame náklady. Podľa metodiky MZVŽ a MPaVŽ na zisťovanie vlastných nákladov sa ovčie hrudkový syr považoval za vedľajší výrobok. Značné chyby sa vyskytovali pri oceňovaní medziproduktu. V súčasnom období nemožno opomenúť ani zmenu účtovnej evidencie.

S ohľadom na uvedené chceme v práci zdôvodniť potrebu vykonania nevyhnutných zmien v doteraz použíwanej metodike kalkulácií nákladov. Predovšetkým chceme poukázať na možnosti riešenia, ktoré by viedli k objektívnejšej kalkulácii a naznačiť aspoň v základných črtách metodický postup uplatniteľný v podnikoch pri zisťovaní nákladov v chove oviec.

NÁVRH RÁMCOVEJ METODIKY KALKULÁCIE NÁKLADOV V CHOVE OVIEC

Zdôvodnenie nutných zmien v doterajšom systéme

Kalkulácia vlastných nákladov poľnohospodárskych výrobkov, ako sa doteraz vykonávala, neumožňovala dostatočnú objektivnosť výsledkov, preto nie je vhodná pre trhovú ekonomiku. Kalkulácia nákladov na chov oviec tvorila subsystém, s ohľa-

dom na to je nutné vykonať zmeny v metodiky zisťovania nákladov aj v tomto odvetví.

Pri prepočtoch nákladov na kalkulačnú jednotku - výrobok sa vychádzalo zo zachytenia úplných nákladov. Výsledky nadväzne slúžili pre výpočet miery rentability finálnych výrobkov, ktorá bola do značnej miery ovplyvnená ocenením medziproduktu. Zmena stavu zásob, výrobkov a zvierat sa oceňovala stálymi cenami a priemernými zúčtovacími cenami. V kalkulácii boli možné korektúry pomocou kalkulačných rozdielov, ale nie všetky podniky venovali týmto otázkam náležitú pozornosť. V zásade bola jednotná štruktúra nákladov. S postupným prechodom nášho ekonomického systému na trhové hospodárstvo stratila platnosť Vyhláška FMZ č. 21 z roku 1990 Zb. O kalkuláciách a tiež Výnos FMZ č. 4-870/1988 a MPVŽ č. 8206/1988 Stále zúčtovacie ceny pre oceňovanie poľnohospodárskych produktov od 1. 1. 1989.

Pri výslednej kalkulácii úplných nákladov v chove oviec sa priradujú uvedenému nákladovému miestu všetky náklady priamo i nepriamo, mnohé z nich len odhadom. Takto vykalkulované náklady sú v značnej miere závislé od rozhodnutia o výrobnom programe a objeme vyrobenej produkcie. Kalkulácia úplných nákladov na jednotku výrobku poskytovali informácie o existujúcej situácii v konkrétnych podmienkach a pri určitých množstvách. Neumožňovali ich využitie pri tvorbe predpokladov v zmenených technologických podmienkach, resp. pri zmenenom objeme výrobkov. Nevyhnutné zmeny treba uskutočniť aj v oblasti plánovaných kalkulácií. Plánovali sa veľmi detailne položky, v dôsledku čoho tieto kalkulácie skĺzli do formálnosti, stali sa povrchné a nekomparovateľné so skutočnosťou. To bola príčina, prečo sa nepodarilo sledovať a v priebehu roka zasahovať do vývoja hospodárnosti v chove oviec.

Čo sa týka rozvrhovania nákladov na združené výrobky chovu oviec, nepovažujeme za správne posudzovať hrudkový ovčí syr ako vedľajší výrobok, pretože sa významnou mierou (19,7 - 24,2 %) podieľa na tvorbe tržieb.

Od 1. 1. 1993 bola uvedená do platnosti nová účtová osnova, kde mnohé účty nákladových druhov tvoria podklady pre kalkuláciu. Je nevyhnutné akceptovať aj tieto zmeny v metodike zisťovania nákladov chovu oviec. Cesty smerujúce k zvýšeniu objektívnosti kalkulácie nákladov:

a) Voľba vhodnej klasifikácie nákladov, foriem a metód kalkulácií

Podniky uskutočňujú členenie nákladov z viacerých hľadísk s cieľom zabezpečiť si podklady pre analýzy. Používajú triedenie nákladov podľa charakteru spotreby na variabilné a fixné. Variabilné náklady sa menia i pri malej zmene výrobného množstva, napr. spotreba jadrových krmív na 1 kg prírastku živej hmotnosti. Fixné náklady sa nemenia a nezávisia od miery využívania kapitálu, napr. odpis, poisťné a pod. Podľa kalkulačného hľadiska sa náklady členia na priame a nepriame. Na triedenie nákladov z účtovného pohľadu poukazujeme v osobitnej časti práce. L e i - b e r (1991) rozlišuje náklady podľa hlavného a pomocného nákladového miesta.

V aplikácii na chov oviec to možno špecifikovať ako náklady na kŕmenie a ošetrovanie oviec a na druhej strane náklady spojené s majetkom (budovy, stavby, stroje a zariadenia). Z hľadiska technológie v prevažnej väčšine chovov ide len o ustajňovacie objekty, prípadne dojacie, či iné zariadenia, takže súvisiace náklady nie sú výrazne zastúpené v nákladovej štruktúre a nie je nutné uvedené členenie.

Prevádzkové náklady na chov oviec zahŕňajú hodnotové vyjadrenie použitia a spotreby len tých faktorov, ktoré sú nevyhnutne potrebné pre chov oviec a týkajú sa daného zúčtovacieho obdobia. Z hľadiska účelu sa rozlišujú základné a doplnkové prevádzkové náklady.

Základné prevádzkové náklady sú priamo priraditeľné chovu oviec. Doplnkové prevádzkové náklady reprezentujú najmä kalkulačné náklady, ako napr. nárok na odmenu za prácu ošetrovateľa - vlastníka, resp. nárok na úrok za vlastnú ovčiareň, ktorú využíva na podnikanie s chovom oviec.

Z kalkulačného hľadiska možno náklady v prevádzke chovu oviec členiť na jednotkové, napr. potreba jadrových krmív na 1 jahňa z intenzívneho výkrmu. Jednouúčelové náklady je možné triediť na proporcionálne, ako príklad poslúži potreba mliečnej zmesi na jahňa z mliečného výkrmu a neproporcionálne, napr. dojčenie pre bahnice. Sledovanie prevádzkových nákladov na chov oviec umožňuje kontrolu tohto nákladového miesta z hľadiska ekonomiky a poskytuje podklady pre hlbšie analýzy so zreteľom na perspektívnu orientáciu chovu. V praxi sa ťažšie zabezpečuje rôznorodé členenie nákladov, a preto sa podľa výhodnosti z hľadiska prevádzky volí najvhodnejšie kritérium členenia nákladov.

Pokiaľ ide o formy a metódy kalkulácií nákladov v chove oviec, aj v podmienkach trhovej ekonomiky môžeme používať kalkuláciu skutočných nákladov alebo plánovanú kalkuláciu. Podľa zachyteného množstva použitých faktorov v obidvoch formách môže ísť o kalkuláciu úplných nákladov, resp. kalkuláciu čiastkových (hraničných) nákladov.

Nevýhody kalkulácií úplných nákladov, t. j. proporcionálneho pridelovania aj fixných nákladov odstraňuje ďalšia forma - kalkulácia čiastkových nákladov. V ekonomicky vyspelých štátoch používajú progresívne kalkulačné systémy, napr. direct costing v USA, Deckungsbeitragsrechnung a Teilkostenrechnung v SRN a pod., upúšťajú preto od kalkulácií úplných nákladov. Na jednotku výrobku kalkulujú len variabilné náklady. Fixné náklady a zisk sledujú len celkovo, a nie na výrobky. Pre výpočet pokrytia fixných nákladov, pri akých odbytových množstvách a určených cenách, odporúča S w o b o d a (1992) použiť Break-Evansovu analýzu. Výpočet prahového bodu je uplatniteľný aj v chove oviec, napr. pri jatočných jahňatách a hrudkovom ovčom syre.

Z predznačeného je zrejmé, že chov oviec je odvetvie, ktoré produkuje združené výrobky. Okrem jednotlivých nákladov na 100 KD, resp. na 1 štruktúrnú bahnicu a rok pri uzatvorení obrate stáda, je možné zisťovať čiastkové náklady na jednotlivé výrobky (nositele). S ohľadom na to venujeme pozornosť aj kalkulačným metódam, ktoré je možné používať v chove oviec aj pri nových prístupoch ku kalkuláciám.

Pritom nejde o narušenie organickej kalkulácie, či snahu o atomizáciu, ale o poskytnutie nástroja pre fakultatívne použitie pri podrobnejších, špecializovaných analýzach. Ich použitie zvyšuje nároky na podrobnejšiu evidenciu chovu oviec (nákladového miesta) triedeného aspoň na základné stádo, mladé ovce. Pri kalkulácii chovu oviec sa prakticky využívajú všetky metódy kalkulácie (delení, subtrahčná metóda, metóda ekvivalentných čísel). Ako vedľajší produkt sa posudzuje len ovčí hnoj, takže uplatnením zvyškovej metódy nie sú významnejšie ovplyvnené výsledky kalkulácie. Pri vyčleňovaní nákladov na hrudkový syr, prírastky živej hmotnosti z celkovej potreby faktorov sa vychádza z noriem potreby živín a pracovnej náročnosti. Pritom sa zohľadňuje dĺžka doby jahňatá do odstavu, produkcia syra a príslušné plemeno oviec (tab. I). S ohľadom na to, ekvivalentné čísla pre rozvrhnutie nákladov spotreby krmív a osobných nákladov možno považovať za dostatočne exaktné pre kalkulačné účely a môžu byť využité pre orientačnú kvantifikáciu čiastkových nákladov podľa výrobkov. Zároveň treba brať na zreteľ, že ceny výrobkov v spoločnej výrobe sa určujú pri súčasnom zohľadnení trhových pomerov i celkových nákladov.

Výsledky v skutočných množstvách, nákladoch, či cenách informujú o hospodárnosti využitia faktorov, ale na ich základe vykonané predkalkulácie nereprezentujú budúcnosť. Viacerí autori sú toho názoru, že kalkulácie by mali byť viac orientované do budúcnosti ako minulosti. Preto aj v chove oviec bude potrebné postupne rozširovať uplatnenie plánovaných, alebo prognózovaných kalkulácií. Aj v tomto prípade pôjde o zostavovanie kalkulácií na báze čiastkových nákladov, pritom sa využijú rôzne normatívy. Ostatné princípy, uvedené pri kalkulácii skutočných nákladov, pokiaľ majú logickú náplň, platia aj pre plánovanú flexibilnú kalkuláciu nákladov v chove oviec. Správne zostavené prognózované kalkulácie by mali pomôcť managementu, ako presnejšie anticipovať budúcnosť v chove oviec.

b) implantácia nového účtovníctva pri nákladových druhoch

S ohľadom na to, že účtovnícke nazeranie na náklady je z iného zorného uhla, venujeme pozornosť aj týmto otázkam. U nás sa ovce chovajú vo väčších koncentráciách prevažne v transformovaných družstvách, v štátnych majetkoch pripravovaných na privatizáciu a prípadne v podnikoch agropodnikateľov fyzických osôb zapísaných do obchodného registra. Uvedené podnikateľské subjekty majú uložené Zákonom FMF č. 563/91 Zb. riadiť sa účtovou osnovou a postupmi účtovania. To sa v plnom rozsahu vzťahuje aj na informačné zabezpečenie chovu oviec ako zložky štruktúry výroby. I keď existujú určité odlišnosti medzi ekonomickým a účtovníckym ponímaním nákladov, môžeme pre účely kalkulácie nákladov na chov oviec využiť niektoré údaje z účtovných dokladov priamo, iné po príslušnej korektúre. V každom prípade môže poslúžiť ako osnova kalkulačného vzorca (i keď nie úplná).

Predtým, ako poukážeme na náklady z vecného hľadiska, upozorníme aspoň na niektoré účtovné zásady, ktoré súvisia s evidenciou nákladov. Náklady na spotrebované, resp. použité faktory sú evidované na príslušných nákladových účtoch účtovej

I. Vyčlenenie podielu na jahňatá do odstavu a hrudkový syr z nákladov základného stáda – Excluding of the share of sucking lambs and lump cheese from the costs of main herd

Plemeno oviec ¹	Ročná produkcia syra na 1 bahnicu v kg ²	Dĺžka odstavu jahniat ³			
		do 2 mesiacov ⁴		do 3 mesiacov ⁵	
		percentuálny podiel z nákladov ⁶			
		jahniatá do odstavu ⁷	hrudkový syr ⁸	jahniatá do odstavu ⁷	hrudkový syr ⁸
Merino ⁹	do 6	25	10	32	8
	6,1 - 12	23	23	30	20
Cigája ¹⁰	do 6	34	12	36	12
	6,1 - 12	30	25	33	27
	12,1 - 18	27	38	30	38
	18,1 - 25	22	48	x	x
Valaška ¹¹	do 6	34	15	40	13
	6,1 - 12	30	30	33	29
	12,1 - 18	26	42	30	40
	18,1 - 25	23	53	x	x

Mladé ovce - podiel 70 % vzrastové prírastky – young sheep - 70 per cent share for growth increments

Výkrm jahňat (ak sa strihajú) - podiel 85 % na hmotnostné prírastky – lamb in fattening (if sheared) - 85 per cent share for weight increments

¹ sheep breed, ² cheese production pre 1 ewe and year in kilogrammes, ³ weaning period of lambs, ⁴ up to 2 months, ⁵ up to 3 months, ⁶ share in costs in per cent, ⁷ sucking lambs, ⁸ lump cheese, ⁹ Merino breed, ¹⁰ Cigaya breed, ¹¹ Wallachian breed

osnovy, platnej od 1. 1. 1993. Účtujú sa k tomu obdobiu, ku ktorému sa vzťahujú. V priebehu zúčtovacieho obdobia účtovné jednotky nesmú meniť spôsoby oceňovania, odpisovania a účtovania. Pre zdokonalenie ekonomického riadenia aj vo vnútro-
podnikových útvaroch môžu podniky využívať vnútro-
podnikové účtovníctvo. O forme, zameraní a spôsobe organizovania vnútro-
podnikového účtovníctva rozhoduje účtovná jednotka. Do úvahy prichádza zavedenie analytickej evidencie k účtovným skupinám 50 - 59, alebo využitie voľných tried 8 a 9 účtovej osnovy.

Zahrnutie nákladových druhov do jednotlivých nákladových účtov vyplýva z ich obsahovej náplne, prehľad skupín uvádzame v tab. II.

V rámci spotreby materiálu ide v chove oviec o spotrebu nakúpených krmív (najmä jadrových), liekov, dezinfekčných prostriedkov, prípadne iných materiálov,

II. Prehľad vybraných nákladových účtovných skupín – Survey of selected costs accounting groups

Úč. skupina ¹	Názov ²	Úč. skupina ¹	Názov ²
50	Spotrebované nákupy ³	56	Finančné náklady ⁷
51	Služby ⁴	58	Mimoriadne náklady ⁸
52	Osobné náklady ⁵	59	Dane z príjmov a prevodové účty ⁹
55	Odpisy, rezervy a opravné položky ⁶	61	Zmena stavu vnútro podnikových zásob (len operácie znižujúce túto účtovnú skupinu s charakterom nákladov) ¹⁰

¹ accounting group, ² title, ³ purchases consumed, ⁴ services, ⁵ personal costs, ⁶ depreciations, reserves and corrective items, ⁷ financial costs, ⁸ exceptional costs, ⁹ income taxes and transfer accounts, ¹⁰ changes in the inter-enterprise stocks (only activities of the cost character decreasing this accounting group)

pokiaľ sa priamo zúčtovávajú na chov oviec. Z externých služieb môžu ako náklady chovu oviec prichádzať do úvahy dodávateľským spôsobom zabezpečované výkony veterinárne, plemenárske, ostatné výkony ako dezinfekcia, dezinfekcia a deratizácia, tiež servisné opravy a údržba, napr. dojacej techniky, ovčiarň a pod. Pokiaľ ide o osobné náklady, účtujú sa hrubé mzdy a zahrňujú i naturálnu zložku (napr. hrudkový ovčie syr) v cenách obvykle zúčtovaných.

Odpisovanie hmotného investičného majetku v chove oviec sa uskutočňuje podľa odpisového plánu účtovnej jednotky. Odpisy sa počítajú z ceny ocenenia majetku v účtovníctve a do jej výšky. Sadzby účtovných odpisov určí účtovná jednotka z hľadiska času a doby upotrebitelnosti. Drobný hmotný majetok sa môže odpisovať jednorazovo. Odpisovanie oviec základného stáda (od 1. 1. 1993 sú zaradené do hmotného investičného majetku - odpisovaného) sa vyjadrí podielom obstarávacej ceny zníženej o predpokladanú tržbu pri brakovaní a predpokladaného počtu rokov pôsobenia v základnom stáde. V položke nákladov budúcich období možno rátať napr. náklady na oplôtky, pokiaľ nie sú zaradené medzi investície. Pravidelné zúčtovanie opravných položiek počas viac rokov by mohlo byť aktuálne v prípade prevodu vlastníctva štátu na právnické a fyzické osoby.

Ak sa v chove oviec vyskytnú manká nad úrovňou normy, tieto sa zúčtovávajú na účte 582 (do normy v rámci účtovanej skupiny 50). Každá účtovná jednotka má vlastné normy mánek. Orientačne pre tento účel môžu poslužiť Normatívy pre plánovanie intenzity živočíšnej výroby (VÚŽV Nitra 1989).

Do nákladov možno zahrnúť aj niektoré položky, ktoré znižujú účty zmeny zásob výrobkov a zvierat. Pri výrobkoch sa to týka predovšetkým spotreby vlastných krmív, prípadne mánek niektorých ovčích výrobkov, ak prechádzajú cez sklad. V chove oviec patria mladé ovce a výkrm do zásob, medzi položky charakteru nákladu možno

začleniť úhyn. Úbytky sa oceňujú v priemerných zúčtovacích cenách, ktoré vychádzajú z ocenenia prírastkov nakúpených v obstarávacích cenách a prírastkov vlastnej výroby na úrovni nákladov v podniku.

Medzi nazeraním na náklady z pohľadu ekonomiky a účtovníctva existujú odlišnosti. Pokiaľ v účtovníctve využívajú skutočne obstarávacie ceny, v ekonomickom pohľade sa prihliada na trhové ceny. Podľa Leibera (1991) by sa malo upustiť od ocenenia medziproduktov ako je seno, slama, siláž a pod. a len odfytu schopné zásoby, napr. obilie oceniť nákladmi na ich výrobu. Kalkulácia nákladov z pohľadu ekonóma zohľadňuje aj také náklady ako napr. nárok na nevyplatenú odmenu ošetrovateľa oviec - vlastníka a členov jeho rodiny. Podobne úrok z vlastnej ovčiarne, skladu krmív, či ďalšieho majetku, ktorý dal k dispozícii pre chov oviec. Taktiež možno k týmto nákladom zaradiť zohľadnenie vplyvu inflácie. Uvedené druhy nákladov finančné účtovníctvo, ako pagatorna evidencia, neakceptuje. Môžu sa tiež vyskytovať odlišné názory na výšku odpisových sadzieb, resp. rýchlosť odpisu hmotného majetku. Z uvedeného vyplýva, že ekonomické ponímanie nákladov je širšie ako účtovné.

VLASTNÝ METODICKÝ POSTUP ZISŤOVANIA NÁKLADOV

Na základe zmenených prístupov ku kalkuláciám nákladov v chove oviec, s ktorými sa v práci zaoberáme a v súlade s jej cieľom chceme poskytnúť základnú orientáciu, ako by mohli podniky postupovať pri zisťovaní nákladov v tomto odvetví.

Pri názornej ukážke predpokladáme zisťovanie nákladov na chov oviec v prevádzke ako výslednú kalkuláciu so zachytením čiastkových nákladov. Prvou podmienkou zo strany podniku je priebežne vytvárať evidenčné predpoklady z aspektu operatívny, účtovníctva a štatistiky. Do nákladov na chov oviec zahrnúť len náklady nevyhnutne potrebné a zabezpečiť členenie podľa charakteru spotreby, t. j. na variabilné a fixné. Pre kalkulačné účely prebrať externé náklady priamo z účtovnej skupiny 50, 51, tiež náklady skupiny 52 a iné náklady po korektúre, napr. zo skupiny 55. Spočítaním nákladových položiek dostávame súčet nákladov na chov oviec v prevádzke. Ich vydelením počtom kŕmnych dní (KD) získame ukazovateľ čiastkové náklady na 1 KD, resp. 100 KD. Pri uzatvorení obrate stáda má význam používať ukazovateľ čiastkové náklady na 1 štruktúrnú bahnicu a rok (čiastkové náklady : počet bahnic). Tento ukazovateľ zahŕňa aj alikvotnú časť nákladov ostatných kategórií oviec.

V prípade zisťovania nákladov na chov oviec u individuálneho agropodnikateľa treba zahrnúť do nákladov aj nárok na nevyplatenú odmenu vlastníkovi za ošetrovanie oviec a úrok z vlastného kapitálu, ktorý dal k dispozícii pre využívanie chovu oviec. Pokiaľ by sa zostavovala plánovaná kalkulácia, nemožno opomenúť vplyv inflácie.

Okrem vyššie uvedených ukazovateľov možno zisťovať variabilné náklady na niektoré ovčie výrobky. Je veľmi výhodné zisťovať spotrebu faktorov aj z hľadiska

III. Prehľad o sledovaní nákladov v chove oviec – Survey of interceping the sheep breeding costs

Nákladové druhy ¹	Náklady na chov oviec v prevádzke ²	Z toho variabilné náklady ³	
		základné stádo ⁴	mladé ovce ⁵
	číslo účtov nákladových druhov ⁶		
Nakúpené krmivo, lúky, ostatný materiál ⁷	501	501	501
Spotreba energie ⁸	502	-	-
Veterinárne, plemenárske výkony, strihanie a iné ⁹	510	510	510
Opravy a údržba ¹⁰	511	-	-
Cestovné ¹¹	512	-	-
Náklady na reprezentáciu chovu ¹²	513	-	-
Prepravné, nájomné, telefónne poplatky ¹³	518	-	-
Osobné a mzdové náklady ¹⁴	521, 522	521, 522	521, 522
Náklady na sociálne zabezpečenie ¹⁵	524, 525	524, 525	524, 525
Pokuty a penále ¹⁶	544, 545	-	-
Odpis zvierat ZS, budov, stavieb, strojov ¹⁷	521	-	-
Poistné ¹⁸	568	-	-
Zmena stavu výrobkov (krmivá) ¹⁹	613	613	613
Základňa pre výpočet ukazovateľov ²⁰	spolu	spolu	spolu
Ukazovatele na hodnotenie nákladov ²¹	- náklady na 100 KD ²² - náklady na 1 štruktúru bahnicu a rok ²³	- náklady na 1 kg ž. h. odstaveného jahňata ²⁴ - náklady na 1 kg hrudkového syra ²⁵	- náklady na vzrastové prírastky 100 KD ²⁶

^{*} zahrnuté do nákladov len v prípade identifikovania aj výnosovej položky pre ovce – it should be included into costs only in case of the income item for sheep also being identified

¹ cost groups, ² production costs of sheep breeding, ³ in that variable costs, ⁴ main herd, ⁵ young sheep, ⁶ account numbers of costs groups, ⁷ purchased feeds, meadows, other materials, ⁸ energy consumption, ⁹ veterinary, breeding, shearing and other services, ¹⁰ repairs and maintenance, ¹¹ travelling, ¹² breeding representation costs, ¹³ transport, rent, phone costs, ¹⁴ personal and wage costs, ¹⁵ social security costs, ¹⁶ fines and penalties, ¹⁷ depreciation of the main herd, buildings, constructions, machinery, ¹⁸ insurance, ¹⁹ changes in the stock of products (feeds), ²⁰ basis for computing of indices, ²¹ costs evaluating indices, ²² costs per 100 feeding days (FD), ²³ costs per 1 structural ewe and year, ²⁴ costs per 1 kilogramme liveweight of weaned lamb, ²⁵ costs per 1 kilogramme of lump cheese, ²⁶ costs per growth increments of 100 FD

naturálneho, čo podstatne zvýši vypovedaciu schopnosť ukazovateľa. Zisťovanie nákladov na výrobky vyžaduje oddelene sledovať spotrebu pre základné stádo a pre mladé ovce. Ak by to nebolo zabezpečené, existuje určité východiskové riešenie pre kvantifikáciu nákladov na uvedené kategórie. Náklady možno rozvrhnúť pomocou kŕmnych dní, ktorých počty by sa upravovali určitými koeficientami vzhľadom na rozdielne nároky kategórií oviec. Z nákladov základného stáda sa podľa tab. I vyčlení časť nákladov na hrudkový ovčí syr a na odstavené jahňatá. Na základe evidencie o produkcii uvedených výrobkov, vydelením nákladov príslušnými množstvami je možné vypočítať variabilné náklady na 1 kg hrudkového ovčieho syra a 1 kg ž.h. jahniat do odstavu. Pre lepšiu názornosť uvádzame prehľad v tab. III.

Prezentovaný metodický postup má rámcový charakter, chápeme ho ako možný variant uplatniteľný v podnikoch s chovom oviec. Miera objektívnosti vykalkulovaných nákladových ukazovateľov nezávisí len od metodiky ich zisťovania, ale predovšetkým od zodpovednosti prístupu podnikového managementu ku kalkuláciám, ako vierohodne a spravodlivo kvantifikuje spotrebu výrobných faktorov a ako reálne ich oceňuje.

ZÁVER

Poznatky z predmetnej práce smerujú k zvýšeniu objektivizácie nákladov v chove oviec. Môžu poslúžiť na poli výskumu ako východisko pre ďalšie detailnejšie rozpracovanie metodiky kalkulácie nákladov. Z hľadiska využitia vo výrobnej praxi, môžu pomôcť podnikateľským subjektom s chovom oviec zorientovať sa v zmenených podmienkach pri hľadaní vhodných foriem a spôsobov kalkulácií nákladov v tomto odvetví.

Literatúra

- LEIBER, F.: Landwirtschaftliche Betriebswirtschaftslehre. Verlag Paul Parey - Hamburg und Berlin 1984 (prel. KRAUS, J.: Nauka o hospodaření zemědělského podniku. ČIAE Praha, 1991).
- LOM, F.: Zemědělská ekonomika. Praha, SZN 1971.
- MILLS, O.: Practical sheep dairying. Thorsons Publishing Group Wellingborough, Northamptonshire, England, 1989.
- PODEBRADSKÝ, Z.: K současné ekonomické situaci československého zemědělství. Zeměd. Ekon., 36, 1990, č. 8, s. 609-629.
- SEDLÁK, V.: Metodické otázky štúdia nákladovosti v chove oviec. (KDP) Trenčín, VÚO 1972.
- SWOBODA, P.: Kalkulácia nákladov a cenová politika v trhovej ekonomike. LINDE VELAG AG-NOPPI Bratislava, 1992.
- VLÁČIL, R.: Príspevok k štruktúre vlastných nákladov v chove oviec. [Vedecké práce.] VÚO Trenčín 1981, s. 137-141.

Došlo 22. 6. 1993

VLÁČIL, R.: Research Institute of Sheep Breeding, Trenčín

New approaches to the methodology of herd costs ascertaining

Zeměd. Ekon., 39, 1993, No. 12, pp. 969-979. - 3 tabs., refs. 7, summaries in sl, en

Cost calculation of sheep breeding is well-founded even in the market economy conditions. This thesis substantiates the necessity of changing approach to the cost calculations with regard to the generally low objectivity of the calculation system used in our country. Its negative features include above all intercepting of the total costs in the sheep production final calculation, a non-objective evaluating of intermediate product, taking sheep lump cheese as a by-product etc.

The proposal part shows the possibilities of other suitable forms, calculation methods and purposeful costs classification from the economical and accounting viewpoints. The necessity of preferring the calculating with partial intercepting of production factors in calculating the sheep breeding production costs is especially underlined. Production costs should saturate only the necessities of this branch. Costs classification according to the character of consumption, i.e. at variable and fix ones, is preferred.

When computing the unit costs of products, it is recommended to follow variable costs only. By pursuing them also from the in-kind point of view it is possible to increase the expressive potential of costs indices considerably. Sheep breeding belongs among the branches with grouped products and costs can be joined to some of the subjects (lump sheep cheese, sucking lambs) with help of the calculation methods, the process being obvious from Table I.

To give a more complex view at calculations, the thesis mentions also the aspects of accounting. It introduces the principles related to calculation, contents of accounting groups with regard to the changed accounting system valid since January 1st, 1993 (Table II.). The differences in understanding the individual costs items from the economic and accounting point of view are presented here.

In the following parts, the methodological course of ascertaining the costs of sheep breeding are given in the basic outline. The successive step which the enterprises should take to establish following of production costs are listed here in a concentrated way, the survey of which is given in Table III.

The informations can be used in further research in the process of forming the costs calculation methodology in sheep production and its following application in production practice.

sheep breeding, costs calculation, production costs, costs accounts, calculation methods

Adresa autora:

Ing. Rudolf Vl á č i l , CSc., Výskumný ústav ovčiarsky, Opatovská cesta 53, 911 43 Trenčín,
tel. 0831 37671-3

AGROEKONOMIKA

Odborný časopis **AGROEKONOMIKA** obsahuje v čísle 12/1993 tyto články:

Bečvářová V.: Pomohou záruky přílivu kapitálu do zemědělství?

Kudlej M.: Podporný finanční fond MP SR na rozvoj pôdohospodárstva.

Beňovský J.: Dopad sucha na poľnohospodárstvo SR

Ševčíková M.: Ceny a cenové relácie vo výrobnej vertikále potravín a spotrebiteľské ceny

Doucha T.: Přínosy a náklady transformace českého zemědělství

Vokáč J.: Tvorba a aplikace zemědělských regionálních programů

Procházka S.: Privatizace - další krok v transformaci zemědělského podnikatelského prostoru

Herian K. a kol.: Koncepčné zámery mliekarenského priemyslu

Tvrdoň J. - Vaňková E.: Analýza nabídky mléka s využitím nabídkových funkcí

Valentovičová O. - Slávik J.: Úvahy o reštrukturalizácii mäsového priemyslu

Sirotský L.: Súčasnosť a perspektíva v ponuke a použití niektorých poľnohospodárskych komodít na Slovensku

Kolektiv autorů: Obiloviny - komoditní studie

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

UTVÁŘENÍ ZEMĚDĚLSKÉ POLITIKY A JEJÍ IMPLEMENTACE V PRAXI S VYUŽITÍM ZKUŠENOSTÍ USA

Ve dnech 2. a 3. září 1993 se v rámci projektu „Management Training & Economic Education - Policy Analysis“ (MTEE-PA) - „Výcvik řízení & ekonomické vzdělání - analýza zemědělské politiky“ řešeného ve spolupráci s Iowskou státní univerzitou uskutečnila vědecká konference na téma: „Utváření zemědělské politiky a její implementace v praxi s využitím amerických zkušeností“, organizované PEF-VŠZ Praha ve spolupráci s Iowskou státní univerzitou, MZeČR a VÚZE Praha.

V úvodním referátu plenárního zasedání ing. Petr K o h o u t, ředitel odboru vědy a výzkumu MZe ČR charakterizoval současné trendy ve vědě a výzkumu, jehož úspěšný rozvoj je předpokladem efektivní transformace agrárního sektoru do tržních podmínek.

V navazujícím referátu ing. Jiří H u ž e r a uvedl podstatné obsahové součásti zemědělského programu připravovaného MZe ČR pro nastávající období.

Metodologické aspekty strategického řízení realizace cílů zemědělské politiky v koncepčním referátu vymezil děkan PEF-VŠZ prof. ing. Jan H r o n, DrSc.

Dosavadními přínosy a náklady transformace českého zemědělství se ve svém příspěvku zabýval ing. Tomáš D o u c h a, CSc., náměstek ředitele VÚZE Praha. Ing. Tomáš R a t i n g e r, CSc. z téhož pracoviště pak charakterizoval matematické modely k vyjadřování přínosů a nákladů transformace zemědělství.

Teoretickopraktickou problematikou analýzy zemědělsko-potravinářského trhu s využitím nabídkových a poptávkových funkcí se zabýval prof. ing. Jiří T v r d o ň, CSc. Ing. Ilja S y s e l pak uvedl některé výsledky komoditních analýz, které se v České republice zpracovávají rovněž ve spolupráci s americkými odborníky z ministerstva zemědělství (USDA) a jeho Služby ekonomického výzkumu (ERS) ve Washingtonu.

Prof. Dennis S t a r l e a f, PhD - vedoucí katedry zemědělské ekonomiky Iowské university charakterizoval proces utváření americké zemědělské politiky a její regulativní nástroje.

Prof. Paul G a l l a g h e r, PhD z téhož pracoviště ve svém referátu provedl analýzu některých variant zemědělské politiky v České a Slovenské republice a posouzení její nákladovosti a přínosnosti.

Dr. Mark W e i m a r z ERS-USDA zpracoval příspěvek zabývající se problematikou ekonomické analýzy zemědělské politiky v odvětví výroby mléka ve Spojených státech.

Bezprostředně po uvedení jednotlivých referátů navazovala diskuse k výměně názorů jak mezi referujícími a přítomnými zástupci široké odborné veřejnosti, tak i mezi diskutujícími z pléna navzájem s cílem přispět k nalezení optimálních řešení

příslušné problematiky. Diskuse pokračovala druhý den jednáním v následujících sekcích:

- I. sekce: Zemědělské programy a jejich implementace (6 přihlášených příspěvků)
gestor: prof. ing. Jan Hron, DrSc.
- II. sekce: Efektivnost zemědělských programů (8 přihlášených příspěvků)
gestor: ing. Tomáš Doucha, CSc.
- III. sekce: Zemědělskopotravinářský trh (5 přihlášených příspěvků)
gestor: prof. ing. Jiří Tvrdoň, CSc.

Z jednání konference bude vydán sborník, avšak značný počet účastníků a následně i přihlášených referátů a rozsáhlá diskuse neumožnila projednání všech příspěvků zařazených do sborníku. Byly však uvedeny 23. září 1993 v průběhu další vědecké konference k agrárním perspektivám organizované rovněž provozně ekonomickou fakultou, případně byly referáty původně zařazené na plenární zasedání projednány v sekcích.

Příspěvky, vyjma jejich shrnutí, nejsou překládány a jsou uvedeny v jazyce přednášejícího, aby se sborník nestal neúměrně rozsáhlým. Pokud by uživatelé sborníku neměli možnost si zajímavý příspěvek přeložit z angličtiny nebo z češtiny, lze se obrátit na organizační komisi konference, která překlad v příslušném jazyce zabezpečí.

Referáty zahraničních účastníků, jakož i nejaktuálnější příspěvky našich odborníků budou zveřejněny rovněž v Zemědělské ekonomice.

Ke zdařilému průběhu konference přispěla nejenom široká účast zástupců škol, výzkumných pracovišť, řídicích pracovníků vrcholových i středních článků řízení a zemědělské praxe, ale především výměna zkušeností s americkými odborníky o projednávané problematice.

Nejednalo se přitom o nahodilý výsledek jednorázové spolupráce, nýbrž o koncepčně připravovanou pomoc amerických odborníků transformaci českého i slovenského zemědělství, která se uskutečňuje prostřednictvím spolupráce mezi Iowskou státní univerzitou a VŠZ Praha, jakož i ostatními vysokými zemědělskými školami v ČR i SR za finančního zabezpečení ze zdrojů Americké agentury pro mezinárodní rozvoj (USAID) v rámci programu MTEE, již po období dvou let.

Trvalá podpora amerických odborníků transformaci české ekonomiky, jak potvrdil i průběh uskutečněné konference, tak významně přispívá k její úspěšné realizaci.

*Prof. ing. Jiří Tvrdoň, CSc.,
Vysoká škola zemědělská, Praha*

AGRÁRNÍ PERSPEKTIVY II. - TRANSFORMAČNÍ FÁZE

Mezi již tradiční a úspěšné akce PEF VŠZ v Praze se zařadila vědecká konference „Agrární perspektivy II - transformační fáze“, která se konala za početné zahraniční i domácí účasti ve dnech 22. až 23. září 1993.

Naše zkušenosti z letošní i loňské konference ukazují, že právě akademická půda vytváří velmi příznivé prostředí pro zprostředkování výměny rozdílných a více či méně nezávislých názorů pracovníků ze sféry pedagogické, výzkumné, poradenské a celé odborné veřejnosti z ČR a zahraničí.

Záměr a základní cíle konference „Agrární perspektivy II“ byly orientovány na:

- vytvoření platformy pro prezentaci nezávislých názorů k perspektivám vývoje agrárního sektoru na základě výsledku činnosti pedagogických a vědecko-výzkumných pracovišť a zkušeností správní a podnikatelské sféry,
- získání nezbytné zpětné vazby pro potřebu výuky studentů, pro orientaci ekonomického výzkumu a v neposlední řadě též pro kooperaci v uvedených aktivitách,
- postupné vytváření tradice vzájemného setkávání a navazování neformálních kontaktů absolventů PEF, domácích i zahraničních hostů ve vztahu k poslání PEF VŠZ v Praze.

V rámci jednání konference vystoupili účastníci z pořádající PEF VŠZ v Praze, zástupci partnerských vysokých škol v ČR i SR, odborníci z vědecko-výzkumné základny a státní správy resortu, účastníci ze zemědělské manažerské praxe a hosté z partnerských univerzitních pracovišť v Německu, Nizozemí, Polsku, Švédsku, Švýcarsku, Ukrajině a Velké Británii.

Jednání konference bylo zahájeno plenárním zasedáním v aule VŠZ v Praze. V jeho rámci přednesl prof. ing. Jan Hron, DrSc., děkan PEF VŠZ v Praze, příspěvek zaměřený na strategii rozvoje PEF VŠZ v Praze. Další příspěvky přednesené zástupci státní správy resortu, finanční sféry a pořádající fakulty se zabývaly budoucností českého zemědělství a problematikou agrárních perspektiv ve vztahu ke sféře ekonomiky, financí a informatiky.

Z věcného hlediska bylo jednání konference rozčleněno do čtyř základních sekcí s následujícími tematickými okruhy:

1. Sekce - ekonomika

- Privatizace a transformace v agrárním sektoru
- Formování agrárního trhu
- Ekonomická a právní regulace agrárního sektoru
- Vliv vnějšího prostředí na agrární sektor
- Změny agrárně politických koncepcí ve světě

2. Sekce - management a marketing
 - Řízení a organizace podnikových funkcí a procesů
 - Podnikatelské projekty a strategické řízení
 - Manažerské činnosti a jejich profesionalizace
 - Marketing v APK
 - Poradenská činnost v APK
3. Sekce - informatika
 - Nové metody ve zpracování informací
 - Optimalizační metody v zemědělství
 - Statistická analýza ekonomických a technologických procesů v zemědělství
4. Sekce - pedagogika
 - Koncepce výuky na PEF
 - Formování osobnosti vysokoškolského studenta
 - Výuka humanitních věd na VŠ neuniverzitního směru

Celkem bylo prezentováno 94 příspěvků, z nichž 15 bylo předneseno zahraničními účastníky. S ohledem na omezené časové možnosti nebylo možno uvést všechny přihlášené referáty, a proto byla dána možnost dodatečného vystoupení účastníkům přihlášeným do sekce ekonomické a sekce managementu a řízení v rámci seminářů pořádaných katedrou zemědělské ekonomiky a katedrou řízení ve dnech 7. a 8. října 1993.

Dovoluji si vyslovit přesvědčení, že založená tradice pořádání vědeckých konferencí na PEF VŠZ v Praze s tematickým zaměřením na agrární perspektivy svým způsobem přispívá k odstraňování bariér na cestě k prosperující tržní ekonomice. Zásadní systémové změny, k nimž v současnosti v ČR dochází, musí respektovat dlouhodobou strategii rozvoje včetně globálních aspektů. Pragmatická řešení nerespektující výše uvedené na úseku zemědělství, výzkumu a školství představují v tomto smyslu značná rizika. Pořádání vědeckých konferencí a prezentace nezávislých názorů nepochybně přispívá k omezování tohoto reálného nebezpečí.

Z jednání konference bude vydán sborník příspěvků, ve kterém jsou zachyceny základní myšlenky účastníků. S některými tématy se budou moci seznámit i čtenáři Zemědělské ekonomiky.

*Doc. ing. Miroslav Svatoš, CSc.,
Vysoká škola zemědělská, Praha*

BANKY A ZEMĚDĚLSKÉ ÚVĚRY

Jestliže chceme zachovat objektivnost, je nutno předeslat, že každá podnikatelská činnost má svá specifika - zemědělství, průmysl, obchod, ale i bankovní činnost.

Podívejme se nejprve na specifika zemědělství. V první řadě je nutné konstatovat, že potřebuje relativně vysoký objem kapitálu ve srovnání s celkovým ročním obrátem. Výrobní cyklus zemědělství je značně dlouhý - povětšinou roční, v oblasti živočišné výroby i delší, v oblasti rostlinné výroby se sezónními výkyvy a je velmi ovlivňován klimatickými podmínkami. Tyto a další faktory se promítají do ekonomiky zemědělství. Všeobecně zemědělská prvovýroba vykazuje nižší efektivnost než průmyslová výroba v moderních halách, kde výrobní cyklus není zpravidla tak dlouhý a není odkázán na klimatické podmínky.

Zemědělství svým charakterem výroby zajišťuje minimálně tři důležité funkce:

- je základnou pro obživu národa,
- má neoddiskutovatelnou funkci při utváření krajiny,
- nemalou úlohu sehrává v zaměstnanosti venkova, což je kromě ekonomického problému i problém politický.

Samozřejmě, že nemáme na mysli udržet dřívější objem a efektivnost výroby za podmínek jak to bylo za dob RVHP, ale také není rozumné zlikvidovat zemědělskou výrobu. Někdo namítne, dovézt potraviny všeho druhu není problémem, ale zapomíná, že to jsou problémy nejméně tři. Naše ekonomika v ostatních odvětvích není tak produkčně a devizově výkonná, aby bez problémů vyprodukovala dostatek deviz na dovoz potravin. **I v případě dovozů nebudou potraviny pro spotřebitele zpravidla levnější, naopak spíše dražší a tady je nebezpečí ohrožení sociálního smíru při nespokojenosti venkova, kde bude značná nezaměstnanost.**

V období let 1989 až 1992 poklesla hodnota hrubé zemědělské výroby o cca 21 % v důsledku převahy nabídky zemědělské produkce nad poptávkou. Tato skutečnost měla za následek pokles pracovníků v zemědělství, resp. zemědělských družstvech a státních statcích o 43,5 % (z 531 057 pracovníků v roce 1989 na 299 550 pracovníků v roce 1992).

Příznivě se promítá pokles počtu pracovníků do zvýšení produktivity práce, kdy její dnešní úroveň vyjádřená tržní produkcí na jednoho pracovníka je vyšší než v průmyslu (zemědělství 391 tis. Kč, průmysl 280 tis. Kč).

V současné době už netrpí zemědělství ani tak problémy transformace zemědělství jako **problémy v oblasti ekonomické.**

Zdá se být v dnešní době už téměř zbytečné podrobně rozebírat **příčiny a důsledky rozevírajících se cenových nůžek mezi cenami vstupů do zemědělství a cenami zemědělských výstupů a to jak produkce rostlinné, tak především živočišné.**

Výrazně vzrostly nejen ceny zemědělských strojů a stavebního materiálu, ale i ceny hnojiv, osiv, prostředků chemické ochrany, plemenného materiálu, veterinární péče atd. Naproti tomu dodnes mlékárenské a jatečné podniky obdivuhodně monopolně shodně udržují nízké ceny vykupované produkce od zemědělců.

Zásadním problémem zemědělské prvovýroby je skutečnost, že není propojena na zpracovatelský průmysl a obchod, kde ve srovnání se zemědělstvím dochází k vyšší realizaci zisků.

V zemědělství dochází k **disparitě** jednak nižším zhodnocením vázaného kapitálu, tj. nižší míry zisku než v jiných podnikatelských odvětvích a dále v důsledku cenové disparity způsobené předstihem růstu cen vstupů před nákupními cenami zemědělské produkce.

Při vyjádření ekonomických výsledků zemědělství **nákladovou rentabilitou** je v roce 1992 relace zemědělství -10,05 %, zatímco v potravinářském průmyslu +8,58 %, v obchodě +12,0 % a v průmyslu celkem +9,70 %. Dochází k tomu, že současná důchodová situace zemědělství **nevytváří potřebnou výši vlastních zdrojů** pro nutnou zásadní technickou a technologickou restrukturalizaci tohoto odvětví, což je základem pro zvýšení jeho výkonnosti a konkurenceschopnosti a tedy i zásadní obrát v hospodářských výsledcích tohoto odvětví.

I. Podíl zemědělství na tvorbě HDP, pracovních silách a investicích

	Podíl zemědělství v %			
	1989	1990	1991	1992
HDP	7,7	6,5	4,9	5,0
Pracovní síly	9,4	9,2	8,2	6,8
Investice	12,6	10,5	6,1	3,8

Únik zisku ze zemědělství je značný, což lze např. dokumentovat na výdajích, které obyvatelstvo realizuje v rámci osobní spotřeby za nákupy v maloobchodě a veřejném stravování, které v roce 1992 podle ČSÚ činily cca 380 mld. Kčs, což by při průměrné míře zisku 15 % znamenalo 57 mld. Kčs, které většinou končí mimo zemědělskou prvovýrobu jako finanční zdroj. Nemá-li zemědělství potřebné finanční zdroje z vlastní výroby, hledá je u bank a u státu.

Restriktivní opatření v měnové a fiskální sféře se vzhledem k neutěšené vlastní důchodové situaci tím více dotýkají zemědělství. V zásadě stejný nárůst úrokové sazby má nesrovnatelně rozdílné dopady na odvětví, která mají možnost zvyšovat ceny a zisky, než zemědělství, kde nákupní ceny výrobků stagnují, ceny vstupů do zemědělství rostou, čehož výsledkem je změna zisku na ztrátu jak ukazuje tab.II.

II. Srovnání vybraných hospodářských ukazatelů v zemědělství a průmyslu

Ukazatel	Zemědělství		Průmysl	
	1991	1992	1991	1992
Míra nákladové rentability	-6,70	-10,05	+15,6	+9,7 ^x
% ztrátových podniků	65	80	24	33 ^x
Průměrná měsíční mzda	3 780	4 355	4 007	4 793

^x za celý sektor resortně řízených hospodářských organizací (pramen ČSÚ)

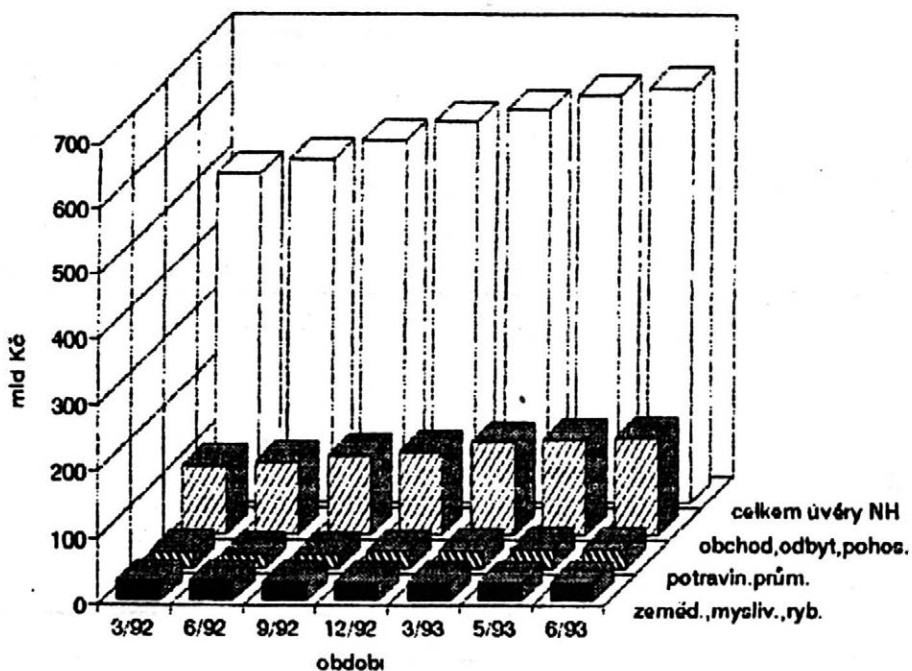
Určitou nedostupnost úvěrů pro zemědělství ve srovnání s navazujícími odvětvími ukazuje tab.III a graf 1.

III. Vývoj úvěrů v zemědělství ve srovnání s navazujícími odvětvími

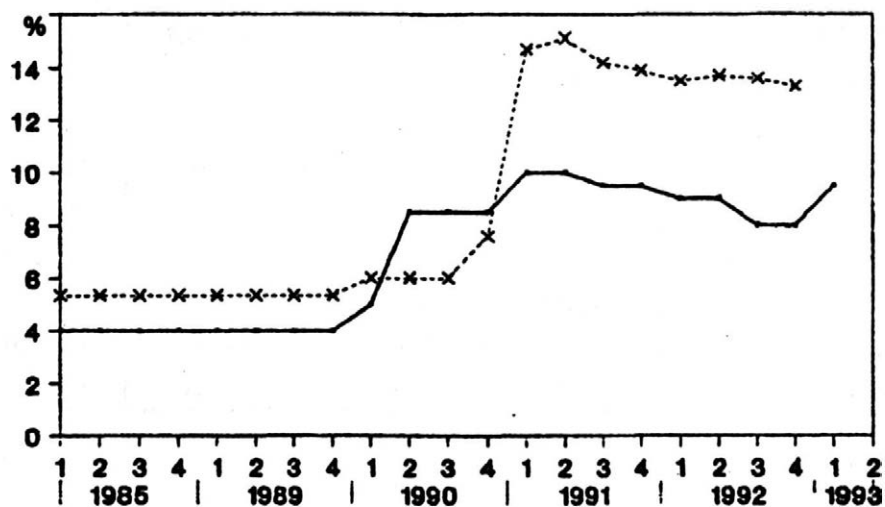
Období	Úvěry v mil.Kč				
	zemědělství, myšlivost a rybolov	% zem. úvěrů z NH	potravinařský průmysl	obchod, odbyt, pohostinství a ubytování	celkem úvěry NH
3/92	28 689,6	5,740	23 633,3	102 059,7	499 792,1
6/92	28 977,1	5,549	20 169,6	109 539,4	522 136,2
9/92	26 922,4	4,883	21 174,1	119 470,9	551 293,3
12/92	27 385,8	4,813	25 609,9	123 930,8	578 643,4
3/93	27 614,9	4,618	27 652,8	139 359,8	597 947,0
5/93	26 730,1	4,322	28 401,6	142 685,8	618 532,7
6/93	26 993,4	4,272	28 273,1	146 582,9	631 819,2
7/93	26 923,2	4,212	28 009,5	149 775,8	639 100,3
8/93	26 409,5	4,076	27 521,0	150 808,2	647 916,6

Pramen: Statistika ČNB

Nyní jsme u druhého subjektu našeho zájmu - u komerčních bank. Rámcově můžeme konstatovat, že rokem 1990 došlo u nás k zásadní reformě bankovníctví, kdy banky byly plně postaveny na komerční základy a Státní banka československá (dnes ČNB) plně převzala úlohu emisní banky státu.

1. Úvěry v zemědělství

2. Vývoj diskontní a průměrné úrokové sazby 1985 - 1993

- diskontní úroková sazba
- x— průměrná úroková sazba

K charakteristice práce komerčních bank z úvěrového hlediska, které nás v tomto případě zajímá je možno uvést, že se ze zákona o bankách zabývá činností shromažďování depozit a jejich následným půjčováním. Zjednodušeně řečeno podniká s peněžními prostředky především drobných střadatelů, tj. obyvatelstva. Část těchto depozit mají komerční banky již vlastních, část si smluvně půjčují od České spořitelny, a.s., která byla dříve a z části je i dnes monopolním zdrojem depozitních prostředků v ČR. Banky i Spořitelna platí za peníze u nich uložené úrok, pro občany je to výnos, pro peněžní ústav je to nákladová položka. Úrok záleží na délce vkladu (jeden rok, více let). Banky podnikají na komerčním základě, to znamená, že peníze získané půjčují se ziskem, který kryje náklady na jejich existenci a dnes tak potřebný rozvoj a změny ve vybavení.

Podmínkou banky pro poskytnutí úvěru je jeho návratnost včetně úroku. Důležitou skutečností je, že na úvěr není právní nárok. Banky mají poměrně přísná vlastní pravidla pro půjčování peněz a dále pravidla stanovená ČNB, jejíž funkcí je kontrola likvidity bank a využívání a vydávání peněz do hospodářské sféry.

Nyní po velmi stručné charakteristice bank přistupme k **problému střetu zájmů potřeby úvěrů do zemědělství a zájmy bank.** Do roku 1989 včetně mělo zemědělství výhodu v tom, že mělo snadný přístup k úvěrům za nízkou úrokovou sazbu 6 % i nižší. V roce 1990, kdy především Komerční banka převzala síť poboček po Státní bance čs., včetně všech podniků a „starých“ úvěrů, nastal první střet zájmů Komerční banky a zemědělských podniků. V té době docházelo k prvním snahám o restrukturalizaci ekonomiky státu jako celku včetně zemědělství a emisní banka regulovala zvyšováním diskontní sazby cenu peněz směrem nahoru, tedy omezení úvěrů do ekonomiky. **Diskontní sazba** ze 4 % v roce 1989 vzrostla postupně na 8,5 % v roce 1990, až na 10 % v prvním pol. 1991 a pak postupně klesala na 9,5 % ve druhém pol. 1991 až na 9 % v prvním pol. 1992 a na 8 % ke konci roku 1992; rozdělení státu opět znamenalo růst diskontu na 9,5%, který klesl v současné době opět na 8 %. Vývoj diskontní a průměrné úrokové sazby je znázorněn na grafu 2. Výše diskontní sazby je pro komerční banky signálem ceny peněz a projeví se vždy v ceně úvěrů, které banky poskytují klientům. **Úroková sazba** z úvěrů tedy zahrnuje diskont, resp. cenu nákladových úroků za něž banka získá depozitní zdroje, dále úrokovou marži a rizikovou přírážku. Úrokovou sazbu ovlivňuje doba, po níž je úvěr poskytnut. V našich podmínkách není až tak velký rozdíl v úrokové sazbě mezi úvěrem krátkodobým (do 1 roku), střednědobým (do 4 let) a dlouhodobým (do 10 let - jsou poskytovány minimálně).

Hlavním zájmem bank je zisk, který je rozdílem mezi výnosovými a nákladovými úroky. Banky poskytují úvěry na základě žádosti o úvěr a **podnikatelského záměru**, který je nejdůležitější částí žádosti a obsahuje nejen potřebu úvěru, ale jeho čerpání, využití, splácení a celkovou návratnost včetně úroku. Banka posoudí reálnost tohoto podnikatelského záměru a na jeho základě provede **hodnocení klienta co do rizikovitosti**. Doba návratnosti úvěru (krátkodobý, střednědobý)

a klasifikace bonity klienta jsou rozhodující faktory mající vliv na výši úrokové sazby poskytnutého úvěru.

Zabýváme se nyní **výší úrokové sazby**, jak z pohledu banky, tak i z hlediska podnikatele včetně zemědělců. Bance jde v první řadě o návratnost půjčených peněz včetně úroků, které obnáší zisk banky. Rozvoj bankovního sektoru napovídá, že zisky bank jsou nemalé. **Hlavním zdrojem zisku banky je rozdíl mezi výnosovými a nákladovými úroky**, finanční prostředky získané z poplatků za služby bank a z podnikatelské činnosti bank.

Návratnost úvěru si banky zajišťují jednak analýzou ekonomických ukazatelů v podnikatelském záměru potenciálního klienta a pouze klientovi, jehož podnikatelský záměr z hlediska banky zaručí návratnost úvěru, je úvěr poskytnut. Pro případ různých problémů, v době povolení úvěru nepředvídatelných, banky provádějí **zajištění úvěru**. V současné době je zajištění úvěru nejčastěji prováděno zástavou věcí movitých nebo nemovitých ve vlastnictví podnikatele nebo prostřednictvím ručení třetí osobou. Přesněji jsou tyto možnosti ručení obsaženy v ustanoveních Občanského zákoníku (§ 151 a násl.) a Obchodního zákoníku (§ 297 a násl.). Účelem jistění úvěru je, aby banka v případě nesplacení úvěru podnikatelem měla možnost získat zpět finanční prostředky nebo alespoň jejich část prodejem věcí, které tvořily záruku úvěru. Ručit může vždy jen vlastník příslušné věci movité nebo nemovité. V případě zemědělců je třeba, aby z hlediska bank byla častěji uplatňována možnost ručení půdou. V současné době vlastnická práva k půdě tento způsob ručení komplikují, neboť často podnikatel na půdě není jejím vlastníkem. Problematiku zástavy půdy včetně jejího oceňování bude třeba využívat v praxi.

Dalším způsobem, který by bankám pomohl snížit riziko návratnosti úvěrů, je na Západě známý **registr klientů** vzájemně mezi bankami přístupný, kde je klient označen v případě konfliktu s bankou (nesplacení úvěru, vážné finanční problémy) jako klient problémový a další banka, u níž se tento případně uchází o úvěr, má možnost oficiální informace o zkušenosti jiné banky s tímto klientem (kladné nebo negativní hodnocení). Naše banky se k této praxi ve vlastním zájmu jistě brzy propracují.

Tedy zemědělec při žádosti o úvěr naráží na problém nízké efektivnosti zemědělské prvovýroby, dlouhodobosti výrobního cyklu, potřeby většího objemu kapitálu na více než 5 let i na cenu kapitálu. Pokud se přes všechna úskalí podaří zemědělci získat úvěr, bývá obvykle neúměrně drahý. V době, kdy diskontní sazba činí 8 %, existují v zemědělství úvěry běžné za 16,5 % na jeden rok, tedy úvěry drahé. **Je třeba v tomto směru apelovat na banky**, jimž nelze nic nařít, v zájmu zachování podnikatelské klientely, aby přehodnocovaly smluvní vztahy s podnikateli v tom směru, aby úprava diskontní sazby se promítala v **dodatcích k úvěrovým smlouvám** v úrokové sazbě nejen směrem nahoru, což banky uplatnily vůči „starému bloku úvěrů“, ale i směrem dolů. Vždyť úvěrové smlouvy z roku 1991, kde se vyskytovala úroková sazba i 24 %, je možno označit jako lichvářský úrok.

Případný argument banky, že výše zisku zajišťuje bance její odvodovou povinnost, neobstojí. **Odvodová povinnost bank** je podřízena ustanovení zákona č. 586 z roku 1992 a jeho dodatků. To znamená, že daň z příjmu organizace odvádí zálohově na základě skutečnosti minulého roku a po uzávěrce konce roku dochází k daňovému vyrovnání, buď organizace doplatí nebo je jí přeplatek vrácen.

V tomto směru se nabízí **pro ČNB podnět k regulaci úrokové marže**. Ve světě je běžné, že banky podnikají s úrokovou marží 1,5 až 2 %, v našich poměrech činí úroková marže 4 - 6 %. Řekněme, že pro rozvoj našich bank by ČNB navrhla postačující marži do 3 % a zbytek zdrojů z úrokové marže nad stanovené procento, by banky povinně ukládaly do rezervního fondu, který by sloužil jako zdroj pro odepisování nedobytných úvěrů a nebylo by možno používat těchto prostředků bankami k investičním ani sponzorským účelům. Regulace úrokové marže by se mohla stát podobně jako diskontní sazba a lombardní sazba faktory ovlivňujícími cenu úvěrů.

Ve srovnání se světem jsou naše úvěry pro zemědělství dražší o cca 5 %, neboť řada zemí má v rámci zemědělských programů stanovenou i zemědělskou úvěrovou politiku. Např. v Německu je zemědělský úrok 5-6 %. V Dánsku byl vývoj úroků velmi dramatický: (rok 1982 - 21,2%, 1985 - 12,2%, 1986 - 11,3 %, 1987 - 13,6%, 1988 - 12,1 %, 1989 - 10,7 %). V Holandsku byl úrok v roce 1981/82 - 10 %, 1987/88 - 6,8 %, ve Francii je propracováno detailně podle účelu půjčky úrokování od 3,1 % do cca 8 %. V současné době po snížení diskontní sazby lze počítat k nejnižším úrokové sazby Komerční banky, která od 1.8. t.r. snižuje základní úrokovou sazbu o 0,3 %, takže KB bude poskytovat krátkodobé úvěry za 11,6% p.a., střednědobé za 12,1 % p.a. a dlouhodobé za 12,7 % p.a., prima rate sazba u velmi dobrých a osvědčených klientů KB bude činit dokonce pouze 9,6 % p.a.

Zemědělským subjektům by v očích a přístupu bank z hlediska záruk i z hlediska dostupnosti úvěru měl pomoci **Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond** zřízený na základě usnesení vlády ČR č. 337 z 23. 6. 1993, jehož smyslem je otupit ostří bank vůči zemědělskému sektoru v tom smyslu, že Fond bude jednak **poskytovat záruky za zemědělské úvěry** a dále se bude částečně podílet na úhradě úroků z úvěrů poskytnutých bankami zemědělské prvovýrobě. Podpora Fondu by se týkala soukromých farem a dalších zemědělských subjektů APK po transformaci. Řešení možnosti přísunu finančních prostředků především do zemědělské prvovýroby prostřednictvím bank a uvedeného Fondu se jeví objektivnější a bude schopno absorbovat širší potřeby zemědělské klientely než obsáhnou v současné době dotace a dotační politika.

V současné době jen některé **dotační tituly** přímo pomáhají farmářům ve výrobě, většina dotací pomáhá spíše zprostředkovaně, resp. končí ve finančních zdrojích výrobců zemědělské techniky, stavebních firem pracujících pro zemědělství apod.

IV. Porovnání kapitálové výnosnosti zemědělské prvovýroby a průmyslu

	1991	1992
Zemědělská prvovýroba	42,1	44,7
Průmysl celkem	145,4	121,0

Pozn.: propočtový ukazatel VÚZE z podkladů ČSÚ - tržby/základní jmění

Úkolem příštího roku a následujících let bude mimo jiné řešení disparity ve výsledcích hospodaření mezi zemědělskými výrobci a ostatními odvětvími národního hospodářství. K dosažení tohoto cíle bude zapotřebí použít celý komplex vzájemně se doplňujících opatření, jejichž garantem bude v rámci agrárního programu stát. Některá opatření budou aktivní, některá budou působit nepřímo. Komplex těchto opatření by mohl sestávat z následujících:

- daňové úlevy,
- opatření realizovaná Fondem tržní regulace,
- dotační politika pro zemědělství,
- zřízení a funkce Podpůrného a garančního rolnického a lesnického fondu (dále jen Fond).

Poslední z uvedených opatření by mělo mít široký rozsah. Cílem Fondu je poskytování garancí na úvěry do zemědělství emitované komerčními bankami, čímž se sníží riziko bank při úvěrování zemědělství a úhrada části úroků a sníží úrokové zatížení samotných zemědělců a jejich nákladů. Záměrem Fondu je rozložení rizika mezi podnikatele, stát a Fond. Tím by mohl vzniknout přibližně trojnásobný efekt než je tomu u současné dotační politiky, tedy z cca 5 mld. Kč dotací by vznikly záruky pro cca 15 mld. úvěrů u bank. Finanční prostředky a přesnější pravidla určující podmínky garancí stanoví do konce letošního roku Fond po dohodě s komerčními bankami i pro zemědělskou klientelu.

Lze si jen přát, aby účinnost opatření Fondu byla co nejdříve uvedena do praxe.

*Ing. Jaroslava Nečková,
Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha*

Národná rada Slovenskej republiky schválila 12. júla 1993 koncepciu a zásady pôdohospodárskej politiky. Po úpravách provedených vládou Slovenskej republiky, výborom Národnej rady Slovenskej republiky pre poľnohospodárstvo, lesné a vodné hospodárstvo a Národohospodárskym a rozpočtovým výborom Národnej rady Slovenskej republiky predkladáme našim čitateľom podstatnú časť Koncepcie a zásad agrárnej politiky (bez kapitol „Základné východiská“ a „Tabuľková príloha“).

KONCEPCIA A ZÁSADY AGRÁRNEJ POLITIKY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Súčasný agrárny a potravinový trh vo svete je charakterizovaný pôsobením celého radu protichodných tendencií. Dominujúcou je rozpor medzi relatívne vysokými prebytkami potravín a vysokou ochranou a podporou producentov potravín v ekonomicky vyspelých krajinách, najmä Severnej Ameriky a západnej Európy, a až katastrofálnym nedostatkom potravín v niektorých rozvojových oblastiach Afriky a Ázie, vrátane štátov bývalého Sovietskeho zväzu. Nedostatkom potravín trpí takmer 1 miliarda ľudstva.

Tento stav treba brať do úvahy pri riešení základnej otázky agrárnej politiky: „Akú funkciu má mať potravinové hospodárstvo v slovenskej národohospodárskej stratégii - pasívnu, alebo aktívnu?“

V prvom prípade, pri presadzovaní ekonomického hľadiska a uvoľnení priestoru pre dovoz vysoko dotovaných zahraničných potravín, by to viedlo k umrtneniu veľkej časti, inak obmedzených, produkčných zdrojov Slovenska. V praxi by to ďalej znamenalo ďalšie zvyšovanie nezamestnanosti, vyľudňovanie vidieka a devastáciu kultúrnej poľnohospodárskej krajiny.

Spoločenský význam poľnohospodárskej prvovýroby je podstatne širší ako jeho príspevok k tvorbe hrubého domáceho produktu, na ktorom sa podieľa približne 6 - 7 percentami¹⁾. Je to dané tým, že poľnohospodárska výroba a výroba potravín nemá len ekonomické dimenzie, ale aj dimenzie sociálne a politické, vojensko-strategické, ekologické a krajinotvorné.

1) Podiel poľnohospodárskej výroby na celkovom hrubom domácom produkte stúpol z 5,5 % v roku 1989 na 7,5 % v roku 1992; pre porovnanie vo V. Británii dosahuje tento podiel 3,5 %, v USA 2,5 %, ale napr. v Poľsku až 11 %.

Pokračovanie doterajšieho úpadku poľnohospodárskej výroby na Slovensku môže viesť k vážnemu narušeniu potravinovej bezpečnosti štátu. Vzhľadom na súčasné vysoké prebytky potravín vo vyspelých štátoch západnej Európy a Ameriky nehrozí síce okamžitý nedostatok potravín. Je však krátkozraké a strategicky neodvôdniteľné nakupovať potraviny, ktoré si v rozhodujúcej miere dokážeme vyrobiť doma, za ťažko získané devízové prostriedky, ktoré nutne potrebuje nielen poľnohospodárstvo, ale celá naša ekonomika predovšetkým na zadováženie modernej technológie a zariadení.

Ak nechceme zostať chudobným prívieskom na periférii bohatých štátov Európy so závislosťou na ich potravinových prebytkoch, musíme agrárny program Slovenska podriaďovať takým prioritám, ktoré povedú k využitiu našich komparatívnych výhod. Ide predovšetkým o aktivizáciu nových foriem hospodárenia s využitím motivácie súkromovlastníckej a podnikateľskej slobody, modernizáciu a prispôbenie nákladne vybudovanej veľkovýrobnej základne, využitie výhodnej geografickej polohy Slovenska na križovatke Európy na čo najrýchlejšie prekonanie rozdielov vo výkonnosti, výrobných nákladoch, kvalite a sortimente potravín. Zámerom je dosiahnutie parametrov západnej Európy v kvalite, cene a produktivite.

Ak sa vytvorí primerané podnikateľské prostredie, má slovenské poľnohospodárstvo všetky predpoklady zohrať v ďalšom vývoji slovenskej ekonomiky *strategicky významnú aktívnu úlohu*. Môže aktivizovať pracovné príležitosti, iniciovať zakladanie nových podnikateľských aktivít a byť impulzom pre rozvoj nadväzujúcich odvetví.

Popri tradičnej úlohe poľnohospodárstva rastie v nastupujúcej etape **biologizácie výrobnoreprodukčného procesu v celom svetovom hospodárstve** jeho význam ako producenta obnoviteľných a ekologicky čistých surovín pre fermentačný priemysel, energetiku, zdravotníctvo, textilný priemysel a ďalšie odvetvia. Nové smery v genetike, vytvárajúce predpoklady pre lepšie zhodnocovanie živín a slnečnej energie v rastlinnej výrobe a lepšie využitie krmív v živočíšnej výrobe, spolu s komparatívnymi výhodami našej prevážne zhromadnenej poľnohospodárskej výroby vytvárajú predpoklad vysokej efektívnosti a rastu konkurencieschopnosti. Už dnes môže naše poľnohospodárstvo konkurovať v takých výrobkoch, ako sú obilie, chmeľ, ovocie a zelenina, jatočné ovce a výrobky z ovčieho mlieka, jačmeň, ako aj niektoré špeciálne potravinárske výrobky. V horších výrobných podmienkach a v podmienkach s obmedzeným režimom hospodárenia (CHKO a pásma hygienickej ochrany) stúpa význam poľnohospodárstva pre rozvoj krajinotvorných, ekologických i turistických aktivít. Perspektívne možnosti sa otvárajú pri využití bohatých zdrojov pitnej vody.

Výkonné poľnohospodárstvo spolu s lesným a vodným hospodárstvom sa tak stáva dôležitým prvkom stability hospodárskeho a sociálneho rozvoja. Má osobitné postavenie a zodpovednosť pri využívaní a ochrane prírodných zdrojov, najmä pôdy, vody a lesov, ako aj pri tvorbe estetických hodnôt krajiny a štruktúry osídlenia. Integráciou poľnohospodárstva, lesného a vodného hospodárstva do jedného organi-

začného celku sa vytvárajú podmienky pre komplexné hospodárenie so všetkými prírodnými zdrojmi. Tieto hodnoty sa po stáročia vyvíjali pod vplyvom pôdohospodárskeho využívania územia a sú súčasťou nášho prírodného a kultúrneho bohatstva.

Súčasná svetová tendencia v poľnohospodárstve smerujú k ekonomicky najefektívnejším formám hospodárenia. V pestrej škále podnikateľských foriem prevládajú tendencie vnútorne štrukturalizovaných veľkovýrobných foriem s možnosťou uplatnenia špičkových technológií. Vzhľadom na existujúci veľkovýrobný potenciál sú inšpirujúcim príkladom predovšetkým poľnohospodárske farmy vo Francúzsku, Veľkej Británii a v Severnej Amerike.

ZÁMERY KONCEPCIE

Koncepcia agrárnej politiky Slovenskej republiky je rozpracovaním, konkretizáciou spôsobu realizácie cieľov a úloh, ktoré si vláda stanovila vo svojom programovom vyhlásení za oblasť poľnohospodárstva a potravinárstva. Ide najmä o hospodárne využívanie prírodných a ľudských zdrojov, potravinovú bezpečnosť štátu a výživovú dostatočnosť obyvateľstva, udržanie a rozvoj vidieckeho osídlenia, ekológie a rázu kultúrnej poľnohospodárskej krajiny. Zámerom je dať výrobcovi i občanovi dlhodobejšiu orientáciu vo výrobe a formovaní potravinového trhu. **Osobitnou, avšak prvoradou úlohou je zastaviť súčasný úpadok poľnohospodárstva a vytvoriť tak podmienky pre jeho stabilizáciu a ďalší rozvoj.**

Koncepcia je súborom dlhodobějších cieľov, systémových riešení, legislatívnych zámerov a organizačných opatrení na dosiahnutie týchto cieľov. V danom časovom horizonte vytvára makroekonomické rámce pre harmonizáciu záujmov spoločnosti a výrobcov pri hospodárení s prírodnými zdrojmi, zabezpečovaní ponukovej stránky výživy obyvateľstva a plynulej reprodukcie vlastnej poľnohospodárskej výroby.

V Zásadách agrárnej politiky vlády SR si vláda tieto riešenia a opatrenia osvojuje, uznáva priority a berie na seba svoj podiel zodpovednosti za správnosť vytýčeného programu a jeho realizáciu.

Koncepcia agrárnej politiky je orientovaná na:

- formulovanie základných strategických cieľov agrárnej politiky a definovanie postavenia poľnohospodárstva a celého potravinového hospodárstva v sociálno-ekonomických podmienkach Slovenska;
- formulovanie legislatívnych podmienok a ekonomických nástrojov a mechanizmov na zabezpečovanie cieľov agrárnej politiky;
- vymedzenie postavenia a úloh parlamentu, vlády (ako správcu trhového poriadku), podnikateľskej sféry, peňažných inštitúcií, pri utváraní makroekonomického prostredia pre efektívne fungovanie potravinového hospodárstva a agropotravinového trhu;

- poskytovanie základnej orientácie podnikateľských subjektom a ďalším účastníkom trhu o ekonomických podmienkach ponuky a dopytu na trhu potravín.

Koncepcia vytyčuje základné tendencie a smery rozvoja agropotravinárskeho komplexu a nástroja na ich dosiahnutie v **dlhodobom horizonte** (cca 10 rokov). V koncepcii nerátame s pôsobením mimoriadnych poveternostných podmienok na úrodu.

Ráta však s tým, že v **prechodnom období** najbližších 2 rokov (stabilizačná fáza), vzhľadom na absenciu a nerozvinuté zložky trhového prostredia a pretrvávajúcu recesiu budú v agrárnej politike v širšom rozsahu uplatňované pragmatické krátkodobé riešenia orientované najmä na zastavenie ďalšieho úpadku poľnohospodárskej a potravinárskej výroby, stabilizáciu ponuky potravín a prechádzanie plošnému vyradovaniu produkčných kapacít z poľnohospodárskeho využívania, najmä v horších výrobných podmienkach.

Zámery koncepcie hospodárskej politiky sú koncipované tak, že nezvyšujú finančné nároky na štátny rozpočet. Pri jej realizácii bude dochádzať k zvyšovaniu nárokov na efektívne využitie pridelených prostriedkov štátneho rozpočtu, ako aj ostatných nástrojov, ovplyvňujúcich podmienky výroby poľnohospodárskych produktov a potravín.

Tieto riešenia však musia byť konformné s dlhodobejšími cieľmi a realizované systémovými nástrojmi.

Koncepcia agrárnej politiky formuje štruktúru poľnohospodárskej výroby na základe predpokladaného dopytu po potravinách. Rešpektuje pritom kvantitatívnu a kvalitatívnu stránku poľnohospodárskej výroby a vytvára predpoklad v ponuke potravín pre výživové potreby osobitných zdravotných skupín obyvateľstva (dietetickej výživa); to je úloha diferencovaného prístupu v sociálnej politike. Rovnako nie je cieľom koncepcie pôsobiť na zmenu spotrebiteľských zvyklostí. Počíta sa s tým, že táto stránka výživovej politiky bude predmetom osobitnej Koncepcie výživy obyvateľstva vo väzbe na Národný program zdravia.

KONCEPČNÉ ZÁMERY ROZVOJA AGROKOMPLEXU

Poľnohospodárstvo, vzhľadom na jeho špecifické postavenie a význam pri zabezpečovaní výživy obyvateľstva, popri hospodárení s prírodnými zdrojmi a pri realizácii spoločensky významných mimoprodukčných funkcií, je odôvodnene **prioritou hospodárskej politiky**.

I. Základné strategické ciele agrárnej politiky Slovenska

Dlhodobým a trvalým cieľom agrárnej politiky je hospodárne využitie potenciálu poľnohospodárskej pôdy, disponibilných výrobných a ľudských zdrojov na výrobu potravín a nepotravinárskych surovín, pri plnom rešpektovaní ekologických požiadaviek a potrieb ochrany krajiny a udržania vidieckeho osídlenia.

Vychádzajúc zo všeobecných potrieb spoločnosti a úloh poľnohospodárstva, bude agrárna politika Slovenska v najbližšom desaťročí orientovaná na tieto hlavné strategické ciele:

- zabezpečenie potravinovej bezpečnosti štátu, zdravej výživy a výživovej dostatočnosti obyvateľstva;
- ekonomickú stabilitu, dôchodkovú primeranosť poľnohospodárstva a regionálne vyvážený rozvoj;
- zveľaďovanie a ochranu poľnohospodárskej pôdy, ekologické hospodárenie v krajine, zamedzovanie vstupu cudzorodých látok do potravinového reťazca;
- zachovanie poľnohospodárstva v nekonkurenčných, najmä horských oblastiach, ako základnej podmienky rozvoja krajinotvorných, ekologických a sociálnych funkcií a zachovania vidieckeho osídlenia.

1. POTRAVINOVÁ BEZPEČNOSŤ ŠTÁTU, ZDRAVÁ VÝŽIVA A VÝŽIVOVÁ DOSTATOČNOSŤ OBYVATEĽSTVA

Celková spotreba potravín na Slovensku je nutrične nevyvážená s nadmernou energetickou hodnotou. Hlavné nedostatky vo výžive možno zhrnúť do týchto bodov:

- nadmerný denný príjem lipidov živočíšneho pôvodu, najmä v nepriamej forme vo výrobkoch;
- dlhodobo nízky príjem vitamínov, najmä vitamínu C (len 50 %);
- nedostatočná spotreba nestráviteľnej vlákniny (vyšších polysacharidov);
- vysoká spotreba alkoholických nápojov;
- nadmerná spotreba soli.

Podľa posledného oficiálneho nutričného hodnotenia bola za rok 1990 výživa obyvateľstva v porovnaní s výživovými odporúčanými dávkami energeticky nadmerná (131 %) a nutrične nevyvážená. Vysoká bola spotreba tukov (161 %), sacharidov (121 %) a bielkovín (125 %, z toho živočíšnych 135 %), a najmä o 30 až 50 % vyšší príjem soli. Naproti tomu bol deficitný príjem najmä vitamínu C (58 %), vitamínu B₂ (83 %) a železa (92 %).

Liberalizácia cien a pokles reálnych príjmov obyvateľstva ovplyvnili úroveň a štruktúru spotreby potravín. Za rok 1991 sa v nutričnej skladbe výživy žiadúco znížila spotreba energie o vyše 17 %. Denná spotreba bielkovín poklesla takmer o 1/4 a sacharidov o 1/5, pričom sa nepriaznivo znížila spotreba mlieka, mliečnych výrobkov a hovädzieho mäsa. Zvýšil sa tiež výživový deficit všetkých trvale nedostatkových nutričných faktorov, najmä vitamínov (A, B, C) a vápnika.

V úvahách o rovnovážnosti ponuky a dopytu po potravinárskych výrobkoch pre budúce obdobie vychádzame zo skutočného dopytu za posledný rok 1992, s prihliadnutím na zdravotnícke odporúčania, spotrebiteľské zvyklosti, značné konzervatívne správanie sa obyvateľstva vo výžive, predpokladaný kúpyschopný dopyt a vývoj spotreby vo svete. Tendenciu v úhrnnej spotrebe potravín i sortimentnej skladbe bude významné formovať diferenciácia príjmových skupín obyvateľstva.

Racionalizácia výživy obyvateľstva všeobecne spočíva v znížení dennej energetickej úrovne spotreby, najmä tukov živočíšneho pôvodu, vajec, sacharidov a v poklese spotreby bielkovín živočíšneho pôvodu pri zvýšení podielu rastlinných bielkovín. Hlavným donátorom dennej úhrady vápnika a vitamínov K, A, D, E je mlieko a výrobky z mlieka. Vo výžive je dôležitá ich dostatočná denná spotreba najmä prostredníctvom nízkotukových výrobkov z mlieka. Zdravotne významná je spotreba **nestráviteľných polysacharidov** vo forme celozrnných produktov z obilovín a strukovín a **potravín bohatých na C vitamín**, najmä zemiakov, čerstvej zeleniny a ovocia.

Zvýšené zastúpenie rastlinných produktov, najmä strukovín, vrátane sóje a ďalších, ako náhrady za živočíšne produkty v ľudskej výžive môže zohrať rozhodujúcu úlohu nielen v racionalizácii výživy, ale aj v znížení nákladov na stravovanie, čo má podstatný význam pre udržanie plnohodnotnej výživy skupín obyvateľstva s nízkymi príjmami na jedného člena v domácnosti.

K strategickým cieľom agrárnej politiky patrí riešenie potravinovej bezpečnosti štátu a výživovej dostatočnosti obyvateľstva. Koncepcia sa orientuje na ponukovú stránku výživovej politiky.

Trh potravín je osobitným oproti ostatným spotrebným tovarom. Potraviny sú kategóriou tovaru, ktorý má rozmer zdravotný, sociálny a ekonomický. Vo

funkcii základnej existenčnej podmienky nie sú potraviny substituovateľné žiadnym iným tovarom.

Potravinová bezpečnosť štátu je v našich podmienkach relatívnej otvorenosti trhu vymedzená „**prahom potravinovej bezpečnosti**“. Vychádzame zo zásady udržať výrobné zdroje a objem výroby minimálne na úrovni 90 % predpokladanej úrovne reálnej spotreby u základných komodít domácej poľnohospodárskej produkcie, najmä u potravín dennej spotreby (konzumné mlieko, výsekové mäso, chlieb a pečivo).

Výživová dostatočnosť obyvateľstva je vymedzená prístupnosťou potravín, v množstve a nutričnej skladbe zodpovedajúcich zdravému a harmonickému vývoju jedinca, ktorá v priemere zodpovedá odporúčaným dávkam potravín - ODP. *Odborné pohľady a uvedené návrhy zapracované v tejto správe sú výsledkom úzkej spolupráce s odborníkmi zo špecializovaného pracoviska MZ SR - Výskumného ústavu výživy v Bratislave.*

Akosť potravín ako súhrn charakteristík o energetickej využiteľnosti, biologickej, senzorickej a hygienickej hodnote súvisí s celým výrobným reťazcom, skladovaním až spôsobom predaja. V súčasnosti je pripravený komplexný legislatívny rámec na rokovanie vo vláde a v parlamente, upravujúci akosť potravín, výrobu, skladovanie a predaj vrátane systému balenia, tzv. Zákon o potravinách. Ide o kódex upravujúci v oblasti zdravotnej nezávadnosti surovín, limitov a noriem výskytu cudzorodých látok, veterinárnej starostlivosti, v oblasti používania aditív, skúšobníctva, reklamy, celkovej kvality predaja potravín a ďalšie.

Obyvateľstvo pri poklese reálnych príjmov znižuje vo výdajoch na potraviny hmotnú spotrebu, substituie drahší sortiment lacnejším a zároveň hľadá možnosti úhrady cez naturálnu netrhovú výrobu. Z toho dôvodu naďalej pretrvávajú negatívne stravovacie návyky. Účinná výživová politika predpokladá:

- vytvoriť ekonomické podmienky obyvateľstva v raste reálnych príjmov;
- cenovú a sortimentnú dostupnosť potravín na trhu zodpovedajúcu zdravej výžive;
- výživové a zdravotné uvedomenie obyvateľstva.

Trvalým cieľom výživovej politiky je reálna dostupnosť potravín pre každého občana v takom množstve, štruktúre a kvalite, aby mu úroveň výživy umožnila zdravý telesný a duševný vývoj pri zohľadnení všetkých sociálno-ekonomických a vekových špecifik a zdravotných aspektov.

Významné zdravotné, sociálne, ekonomické a spoločensko-politické i širšie funkcie potravín vyžadujú, aby výživová politika sa stala súčasťou parlamentnej politiky a politiky vlády.

Dôležitosť politiky výživy, odborne a kompetenčne rôznorodá, viacdimenziálna zložitá problematika výživovej politiky si vyžaduje rozpracovať osobitnú ucelenú

konceptiu výživovej politiky prerokovanú v parlamente. Konceptiu pripravuje vláda v rámci prác na Národnom programe zdravia, v ktorej sa sústredia odborné poznatky z oblasti výživy a dotýkajú sa komplexne všetkých oblastí. Ide najmä o oblasti:

a) školstva

- výchova a výučba správneho stravovania a získania správnych návykov už v materských a základných školách;
- uvedenie súčasných poznatkov o racionálnej výžive do školských osnov;
- prehodnotenie možnosti výučby a praxe v oblasti výživy na rozličných úrovniach školského vzdelávacieho procesu;
- zlepšenie systému školského stravovania so zameraním na racionálnu výživu.

b) zdravotníctva

- zlepšenie vedomostí zdravotníkov (lekárov i ostatného zdravotníckeho personálu) o problémoch výživy;
- edukovanie rizikových skupín obyvateľstva;
- uplatnenie dozornej a kontrolnej funkcie zdravotníkov vo výžive obyvateľstva;
- sledovanie priebehu zmien výživy a ich vplyvu na zdravotný stav obyvateľstva;
- navrhovanie intervenčných zásahov na dosiahnutie racionálnej výživy obyvateľstva.

c) osvetu

- výchova celej populácie v oblasti racionálnej výživy s osobitným zreteľom na vybrané skupiny obyvateľstva;
- široká informovanosť verejnosti o aktuálnych výživových problémoch i s návodom na ich riešenie;
- poskytnutie návodov a rád pre každého občana s ohľadom na individuálne nároky.

d) sociálno-ekonomickej

- riešenie problematiky výživy detí, sociálnych skupín (viacdetné rodiny, nezamestnaní, dôchodcovia), zdravotne postihnutých skupín obyvateľstva a pod.;

e) kontroly a ochrany

f) ponuky výroby a obchodu, samosprávnych inštitúcií a rôznych združení občanov a pod.

2. EKONOMICKÁ STABILITA POĽNOHOSPODÁRSTVA, DÔCHODKOVÁ PRIMERANOSŤ A REGIONÁLNE VYVÁŽENÝ ROZVOJ

Popri objektívne daných prírodných podmienkach výroby cenu potravín ovplyvňuje vývoj cien spotrebovaných vstupov do poľnohospodárstva a pridaná hodnota vo sfére spracovania, distribúcie a obchodu. Samotná poľnohospodárska prvovýroba má obmedzené možnosti ovplyvniť konečnú cenu pre spotrebiteľa. Vo vyspelých ekonomikách štát v určitej miere tlmi rast spotrebiteľských cien potravín prostredníctvom mimocenových ekonomických nástrojov. Ide napríklad o stabilizáciu a refundáciu časti nákladov na nakupované intenzifikačné a výrobné faktory do prvovýroby, najmä na tzv. „zelenú naftu“, osivá, sadivá, plemenný materiál, úrokovú mieru z komerčných úverov a pod.

Vytvorenie podnikateľských podmienok v poľnohospodárstve, ktoré by boli adekvátne podmienkam v iných odvetviach národného hospodárstva, je možné:

- rastom **cenovej hladiny** na úroveň úhrady nákladov na výrobu;
- **necenovou úhradou**, t.j. daňovými úľavami a bonifikáciou úrokov z úverov, subvenciami.

V súčasnej situácii rýchlejšieho rastu výdavkov obyvateľstva pred príjmami a príjmovej diferenciacie nie je reálne úhradu nákladov na výrobu potravín riešiť iba v cenovej oblasti. Pôjde o **vyvážený, kombinovaný systém riešenia úhrad s potrebným tlakom na utlmovanie rastu konečných cien potravín.**

Východiskovým faktorom, ovplyvňujúcim dôchodkovú paritu a ekonomickú stabilitu poľnohospodárstva, je efektívnosť a konkurencieschopnosť poľnohospodárskej a potravinárskej produkcie. K ich základným determinantom patria okrem objektívne daných prírodných podmienok ďalšie podmieňujúce výrobné faktory.

a) výrobné vstupy

Materiálové a energetické vstupy sa na celkových nákladoch poľnohospodárskej výroby podieľajú viac ako 70 percentami. Ide najmä o priemyselnú hnojivá, agrochemikálie, biologický materiál, dovážané bielkovinové komponenty, mechanizmy a naftu, ktorých ceny sústavne narastajú.

K prvoradým úlohám pri zvyšovaní efektívnosti a konkurencieschopnosti poľnohospodárskej výroby preto patrí:

- racionálne a hospodárne využitie intenzifikačných vstupov do výroby;

- znižovanie materiálovej a energetickej náročnosti poľnohospodárskej výroby na jednotku výroby;
- podpora technického a energetického prezborenia poľnohospodárstva;
- postupná substitúcia časti dováženej nafty vlastnou produkciou bionafty a bioplynu, ako aj využívaním ďalších alternatívnych zdrojov energie (slnečná, veterná, geotermálna, odpadové teplo, malé vodné elektrárne);
- kompenzácia časti spotrebnej dane u tzv. „zelenej nafty“ (nafty spotrebovanej na zabezpečenie poľnohospodárskej výroby);
- zvyšovanie biologickej kvality; zachovanie a ďalšia podpora zvyšovania úrovne šľachtenia a semenárstva.

b) zreálnenie využívania pôdneho fondu

Základným problémom pri riešení predpokladaného využívania pôdneho fondu je určenie optimálnej miery zníženia rozsahu a formy využívania produkčného potenciálu a jeho časového rozloženia. Veľký rozsah a rýchlosť zníženia nesie riziko neproduktívnych vysokých finančných nákladov na jeho realizáciu i riziko negatívnych dopadov v sociálnej oblasti.

Optimálnym variantom z aspektu ekonomického potenciálu Slovenska sa pre nastávajúce obdobie javí racionálna (to znamená mierna) zmena formy a intenzity produkčného využívania plôch poľnohospodárskej pôdy v najnákladovejších výrobných podmienkach a zosúladienie intenzívnych a ekologických hľadísk výroby. Pôjde najmä o zníženie zornenia, t.j. zníženie plôch ornej pôdy v prospech trvalých trávnych porastov, prípadne o trvalú zmenu porastov (zalesnenie, plantáže drobného a lesného ovocia, aromatické a liečivé rastliny a pod.). U trávnych porastov môže za finančnej účasti štátu ísť o zmeny systémov ich využitia, smerujúce k ekologickým systémom. To predpokladá postupne:

- zatravníť veľmi svahovité a eróziou ohrozené orné pôdy v rozsahu 150 - 180 tis. ha a využívať ich ako lúky, resp., pasienky;
- približne 60 - 80 tis. ha najmenej výnosných a náletom znehodnotených lúk a pasienkov, odľahlých a nevýnosných parciel, depresných lokalít a pod., vyradiť postupne z poľnohospodárskeho pôdneho fondu a určiť na zalesnenie; športovo-rekreačné účely a iné formy efektívneho využitia;
- časť pasienkov (cca 300 tis. ha) využívať len ako prirodzený ekosystém na extenzívne spásanie;
- časť pôdy, predovšetkým poškodenú imisiami, využívať na produkciu pre nepotravinárske účely (postupne 80-100 tis. ha);
- zvyšovať prirodzenú úrodnosť pôdy a eliminovať postupne vplyvy škodlivých emisií na približne 200 tis. ha;

- časť pôdy v pásmach hygienickej ochrany a chránených krajinných oblastiach, ktorej výmera je cca 550 tis. ha, využívať alternatívnym spôsobom hospodárenia (na približne 5 % tejto výmery).

c) reštrukturalizácia a relokácia poľnohospodárskej výroby

Pozitívna funkcia mechanizmu trhu na reštrukturalizáciu a alokáciu výroby v jednotlivých prírodných a výrobných podmienkach vytvorí predpoklady pre efektívne využitie dodatočných intenzifikačných vstupov a povedie tak k celkovému zefektívneniu poľnohospodárskej výroby

Zmeny v štruktúre osevných plôch a v živočíšnej výrobe sa budú realizovať vo vzájomnej prirodzenej súvislosti. V horských a podhorských oblastiach možno predpokladať zníženie miery zornenia, najmä podielu okopanín v prospech viacročných krmovín, špeciálnych, technických plodín, plantáží drobného a lesného ovocia.

V nížinných, najproduktívnejších regiónoch predpokladáme, že sa zachová výraznejšia špecializácia u najefektívnejších plodín (kukurica, slnečnica, obilniny, ovocie a zelenina) s vysokou intenzitou výroby. V týchto výrobných oblastiach možno predpokladať hospodárne využitie dodatočných intenzifikačných vstupov.

V živočíšnej výrobe v chove hovädzieho dobytku a oviec rátame so zvýšením ich podielu v hornatejších oblastiach za účelom zhodnocovania trvalých trávnych porastov ako ekologickej a krajínotvornej formy využívania produkčného potenciálu pôdy. Tým sa vytvoria predpoklady a podmienky pre rozvoj ďalších pracovných príležitostí v týchto oblastiach pri komplexnom zhodnocovaní tejto produkcie a rozvoji remeselnej a umeleckej výroby.

Potrebné je zastaviť živelné znižovanie počtu dojníc a stabilizovať ich stav do roku 1995-96 na úrovni minimálne 360 tis. ks, pri ročnej úžitkovosti 3300 - 3500 litrov na kus. V ďalšom období budú počty dojených kráv regulované trhovým dopytom a výškou úžitkovosti. Do roku 2000 sa predpokladá rast úžitkovosti na 4300 - 4500 pri počte cca 360 - 380 tis. ks kráv. Postupne sa bude rozširovať aj chov kráv bez trhovej produkcie mlieka, so zameraním na mäsovú úžitkovosť, najmä v extrémnejších horských oblastiach.

Výhľadovo sa predpokladá výraznejšia úžitková a výrobná diferenciácia v chove dobytku so zodpovedajúcou typovou a plemenitou štruktúrou populácie. V oblasti chovu mliekového typu dobytku bude výhodná produkcia jatočných teliat a mladého jatočného dobytku (baby beef).

Alternatívne, za predpokladu vysokej intenzifikácie chovu HD a užšej špecializácie na mliečny a mäsový typ, treba rátať s ďalším prudkým znižovaním stavov (cca 800 tis. ks hovädzieho dobytku a 280 tis. ks dojníc a cca 40 tis. dojčiacich kráv bez trhovej produkcie). Koncepcia chovu hovädzieho dobytku bude rozpracovaná v osobitnom programe.

Počty oviec je žiadúce perspektívne zvýšiť oproti súčasnosti (o cca 30 %), s orientáciou na mäso a mlieko, s komplexným zhodnocovaním celej produkcie. V chove ošípaných sa nepredpokladajú závažnejšie zmeny. V produkcii hydiny sa očakáva zvýšenie (o 21 - 24 %).

Celkovo pozitívnu úlohu zohrá pôsobenie cien na trhu v nákladovej oblasti, v zlepšovaní produkčných vlastností hospodárskych rastlín a zvierat, ktoré v podstatnej miere rozhodujú o efektívnosti celej výroby.

d) modernizácia výrobnotechnickej a energetickej základne, vrátane spracovateľského priemyslu

Do súčasnej podoby vybudované poľnohospodárstvo u nás predstavuje uloženie rozsiahlych investícií do veľkovýrobnej štruktúry výroby a veľkoplošných zúrodňovacích zariadení na pôde, že ani oveľa bohatšie spoločnosti by si nemohli dovoliť ich nevyužitie, či znehodnotenie. Celospoločenský záujem vyžaduje túto, popri vyššej kvalifikačnej úrovni väčšiny pracovníkov, v podstate jedinou výhodu strategického významu v poľnohospodárstve voči krajinám Európskeho spoločenstva, do ktorej sa za uplynulé desaťročia značne investovalo.

V programe technickej a energetickej prestavby a celkovej modernizácie výrobnotechnickej základne agrárno-potravinárskeho komplexu (APK) bude sa riešiť najmä:

- efektívnejšie využitie existujúcich stavebných fondov ich rekonštrukciou a technologickou modernizáciou v súlade s najnovšími svetovými trendmi a ekologickými požiadavkami;
- prestavba energetickej základne (výstavba bioplynových staníc, výroba bionafty, využitie netradičných energetických zdrojov a pod.);
- zmena veľkostnej štruktúry a úžitkových parametrov traktorov, dopravných prostriedkov, zberovej a aplikačnej techniky, ako aj strojov na spracovanie pôdy;
- dobudovanie ekologických zariadení a bezodpadových technológií;
- postupné zavádzanie a rozširovanie biotechnologických postupov v poľnohospodárskej výrobe i v spracovateľskom priemysle;
- meracia a regulačná technika, dispečerské zariadenia na systémovú kontrolu všetkých druhov energií, monitorovacie zariadenia a informačné systémy;
- integrovaný systém hospodárenia na pôde (vykonávanie niekoľkých operácií pri jednom zásahu);
- dojacie zariadenia a mliečnice.

Súčasťou stratégie agrokomplexu je technická a technologická modernizácia potravinárskeho priemyslu. V tejto súvislosti sa pripravujú koncepcie jednotlivých výrobných odborov, v ktorých budú podrobnejšie rozpracované zámery vyššieho zhodnocovania poľnohospodárskej produkcie, exportné zámery, zvýšenie celkovej technickej a technologickej úrovne.

Bariérou zámerov v modernizácii v potravinárskom priemysle je nízka dostupnosť kapitálu. Zámerom je podporiť integračné a kapitálové väzby spracovateľského priemyslu s výrobcami a obchodom a exportnú spôsobilosť.

e) pracovné sily

Zamestnanosť za ostatné dva roky v poľnohospodárskej prvovýrobe poklesla o cca 120 tis. osôb, čo je zníženie o cca 35 % oproti stavu ku konci roku 1990 (z 336,1 tis. osôb na 216,9 tis. osôb). Podstatnou mierou sa na tomto znížení podieľa rušenie pridružených a pomocných činností, ako aj odchod pracovníkov v poproduktívnom veku²⁾. Podiel pracovníkov trvale činných v poľnohospodárstve na celkovom počte ekonomicky činného obyvateľstva poklesol za toto obdobie zo 14,6 % na 12,8 %. Pokles sa prejavil regionálne diferencovane. Výraznejšie sa to prejavilo v regiónoch s horšími výrobnými podmienkami. Priemerné mzdy sa pohybujú rádovo 25 % pod úrovňou priemerných miezd v odvetviach priemyselnej výroby.

Odliv kvalifikovaných pracovných síl z dediny, vrátane podnikového managementu, viedol k oslabeniu účinnosti riadenia v poľnohospodárskych podnikoch.

Pokles zamestnanosti v poľnohospodárstve bude pokračovať v súvislosti s privatizáciou štátnych poľnohospodárskych podnikov, vnútornou komercializáciou transformovaných družstiev a uplatnením zákona o konkurze a vyrovnaní. Podľa našich expertných úvah sa zamestnanosť v poľnohospodárskej prvovýrobe zastabilizuje na úrovni cca 150 tis. osôb, čo je 45 % oproti východiskovému roku 1990. Doplnkovým zdrojom podpory v rámci celkovej koncepcie zamestnanosti na Slovensku a v rámci finančných možností dotačnej politiky pre pôdohospodársky sektor rátame s postupnou stabilizáciou zamestnanosti vidieka podporou podnikateľských perspektívnych programov a činností, tradičných výrobných, agroturistiky a iných služieb.

Dôchodková parita odmien pracovníkov v poľnohospodárstve by nemala poklesnúť pod úroveň 90 % priemerných zárobkov oproti ostatným odvetviám národného hospodárstva.

2) V roku 1989 pracovalo v pridružených výrobách takmer 39 tis. osôb, v ostatných výrobách a činnostiach 101 tis. osôb, podiel pracovníkov v poproduktívnom veku činil 14,2 %.

3. EKOLOGICKÉ HOSPODÁRENIE V KRAJINE, ZVEĽAĎOVANIE A OCHRANA POĽNOHOSPODÁRSKEJ PÔDY, ZAMEDZOVANIE VSTUPU CUDZORODÝCH LÁTKO DO POTRAVINOVÉHO REŤAZCA

Z hľadiska politiky životného prostredia a agrárnej politiky je potrebné zosúladiť hospodárske využívanie prírodných zdrojov s požiadavkami ochrany a zveľačovania prostredia.

Z hľadiska ekologických požiadaviek agrárna politika musí rešpektovať a podporovať:

- udržanie ekologickej rovnováhy v krajine;
- premyslené využívanie prírodných zdrojov a zachovanie ekologickej stability ako podmienky trvale udržateľného rozvoja poľnohospodárstva;
- uplatňovanie zvláštnych režimov hospodárenia v osobitne chránených krajinných oblastiach;
- postupné znižovanie kontaminácie pôdy;
- harmonizáciu predpisov, noriem a legislatívy s krajinami ES vo výrobe poľnohospodárskych produktov a potravín.

Obnovovanie a ochrana funkcií pôdy je proces dlhodobý a trvalý, významne podmienený finančnými možnosťami spoločnosti. Účasť štátu sa dotýka oblasti reštrukturalizácie pôdneho fondu, zriaďovania protierózných opatrení, napríklad formou ochranného zatrávnenia, zakladania krajinej zelene, v zmysle zákonov o ochrane poľnohospodárskeho pôdneho fondu a zákona o pozemkových úpravách a pozemkových úradoch. Dôležitým bude v tejto súvislosti starostlivé zvažovanie návrhov meliorácií so zámerom predchádzať zbytočnému odtoku vody z krajiny. Významné môže byť i budovanie vodných nádrží na poľnohospodársky nevyužiteľných a zamokrených pôdach s orientáciou na zvýšenie domácej produkcie sladkovodných rýb a celkové zlepšenie hydrologických pomerov.

Význam pre rozvoj ekologického poľnohospodárstva má systém alternatívneho poľnohospodárstva a podpory poľnohospodárskych podnikov hospodáriacich v horských a podhorských oblastiach, v chránených krajinných oblastiach a pásmach hygienickej ochrany. Chránené oblasti vytvárajú podmienky na ekologickú výrobu, obzvlášť pre chov hovädzieho dobytku a oviec.

Z analýzy domáceho agrárneho trhu a jeho budúcich potrieb vyplýva, že na cca 600 tis. hektárov poľnohospodárskej pôdy bude nutné rátať v dlhodobom horizonte najmenej desiatich rokov so zmenou hospodárenia a trvalou zmenou kultúry. Rozsah poľnohospodárskej pôdy, kde dôjde k trvalej zmene kultúry je determinovaný predovšetkým rozhodnutiami priamych vlastníkov. Postupné znižovanie využívanej pôdy na výrobu poľnohospodárskych výrobkov na humánne účely bude realizované najmä zmenou štruktúry s orientáciou aj na výrobu surovín pre nepotravinárske účely,

trvalou zmenou kultúry zatrávnením a zalesnením. Prevod do trvale trávnych porastov, zalesnenie a údržba týchto porastov budú podporované štátom predovšetkým na svahoch najviac ohrozených eróziou.

Podporou ekologizácie poľnohospodárstva štátom sa nerieši primárne poľnohospodárska výroba. Vzhľadom i na súčasnú ekonomickú situáciu v poľnohospodárskej prvovýrobe je nutné trvale rátať s kompenzáciou ekonomických strát, ktoré poľnohospodárskej výrobe vznikajú v súvislosti s obmedzeniami a mimoriadnymi nákladmi, vyplývajúcimi z ekologických požiadaviek. Túto podporu treba chápať ako podporu spoločenského záujmu v ekológii, ktorá si vyžiada koordinovanú spoluúčasť všetkých zainteresovaných rezortov. Realizácia ekologizácie využívania poľnohospodárskeho pôdneho fondu si vyžiada ročne rozpočtové zdroje v úhrne 1,5 až 2 mld. Sk. Výdaje na ekológiu a ochranu pôdy sú a budú hradené z rozpočtových zdrojov.

Vychádzame z toho, že rozpočtové zdroje štátu sú obmedzené, bude to limitovať aj proces ekologizácie poľnohospodárstva. Verejné výdavky na ekologizáciu poľnohospodárstva orientujeme tak, aby nedochádzalo k neúnosnému znižovaniu zamestnanosti a vyľudňovaniu vidieka.

Jednou z ekologických aktivít poľnohospodárstva je podpora produkcie nepotravinárskych surovín na výrobu náhradných energetických zdrojov. V oblasti daní ide predovšetkým o zníženie spotrebnej dane na palivá, vyrobené z alternatívnych zdrojov, a výrazné zvýhodnenie dane z nemovitostí, ktoré sú určené na výrobu tejto energie. Predpokladáme, že tendencia dopytu spoločnosti po ekologicky čistých zdrojoch energie bude trvalá. Pritom pestovanie plodín s nepoľnohospodárskym a nepotravinárskym využitím bude účelne smerovať do oblasti poškodených imisiami a inými zdrojmi kontaminácie a na rekultivované pôdy.

4. ZACHOVANIE POĽNOHOSPODÁRSTVA V NEKONKURENČNÝCH, NAJMA HORSKÝCH OBLASTIACH AKO ZÁKLADNE PODMIENKY ROZVOJA KRAJINOTVORNÝCH, EKOLOGICKÝCH A SOCIÁLNYCH FUNKCIÍ A ZACHOVANIA VIDIECKEHO OSÍDLENIA

Mimoriadna diferenciácia prírodných výrobných podmienok na relatívne malom priestore Slovenska si vyžaduje diferencovaný prístup pri riešení regionálnych odlišností využívania prírodného potenciálu. V regiónoch s potenciálne nižšími produkčnými možnosťami je potrebné popri poľnohospodárskej výrobe pre potravinárske účely rozvíjať produkciu nepotravinárskych surovín a iné regionálne významné hospodárske aktivity, ktoré by saturovali lokálne a regionálne trhy tovarmi a službami. V tomto zmysle môžu byť tieto podniky dynamickým rozvojovým faktorom regiónov i celej krajiny.

Ďalším dôležitým aspektom regionálnej politiky je spoločenské uznanie významu poľnohospodárskeho obhospodarovania územia ako krajinotvorného, ekologického a sociálno-stabilizačného faktora.

V problémových oblastiach v poľnohospodárskej regionálnej politike navrhujeme uplatňovať hľadiská *ekologické, sociálne - obnovenie plnohodnotného vidieckeho života, vrátane udržania zamestnanosti a hospodárske - rešpektovanie a podporu záujmov podnikateľských subjektov v reštrukturalizácii poľnohospodárskej výroby.*

Všeobecným cieľom je obnoviť v regiónoch všetky poľnohospodárske i nepoľnohospodárske aktivity, ktoré sú na týchto územiach tradičné, rozvíjaním doplnkových foriem podnikania, služieb, podporovaním projektov v podnikaní v ekologickej oblasti so zámerom udržania zamestnanosti a nezhoršenia ekologickej pôdy v týchto oblastiach.

V týchto súvislostiach odporúčame účelovo podporovať vhodné štruktúry výroby, zmenu štruktúry pôdneho fondu zvyšovaním drevného fondu a zalesňovania, využívanie pôdy na pestovanie technických plodín, drobného a lesného ovocia, aktivity v agroturistike a pod. Najefektívnejšia forma štátnej podpory je priamo subjektom miestnych iniciatív alebo orgánov.

Realizácia zámerov regionálnej politiky má širší dopad a presahuje rámec samotného rezortu pôdohospodárstva. Týka sa súhrnne podpory ekologicko-podnikateľských aktivít, krajinotvorných funkcií poľnohospodárstva, sociálnych a kultúrnych aspektov vidieckeho života.

Ide o celospoločensky významnú úlohu, presahujúcu svojím zameraním a náročnosťou rámec agrárnej politiky a možnosti samotného poľnohospodárstva. Voči týmto regiónom bude agrárna politika orientovaná na:

- zosúladienie poľnohospodárskeho využívania pôdy s požiadavkami ochrany prírody, vodných zdrojov a celkovej biologickej rovnováhy krajiny;
- udržanie poľnohospodárskeho územia v rozsahu potrebnom na efektívne využitie miestnych prírodných zdrojov a nevyhnutnom na plnenie neprodukčných funkcií poľnohospodárstva, t.j. zachovanie kultúrneho rázu krajiny, udržiavanie a obnovu prírodných zdrojov, zachovanie osídlenia a pod. tak, aby územie mohlo plniť svoje ďalšie ekonomické a mimoekonomické funkcie (rekreačné, komunikačné, športové a pod.);
- podporu trhovej poľnohospodárskej výroby pre zásobovanie miestnych a regionálnych trhov potravinami dennej potreby, ako aj trhovej výroby produktov, využívajúcej špecifické výrobné podmienky a tradície (krajové špeciality, remeslo-umelecké výrobky, folklór a pod.), agroturistiku.

Uplatňovanie nástrojov štrukturálnej politiky v týchto oblastiach bude preferovať realizáciu ucelených regionálnych programov na báze iniciatívy orgánov miestnej samosprávy, regionálnych združení a podnikateľských subjektov ostatných odvetví národného hospodárstva.

II. Funkcia trhu a úloha štátu v stabilizácii a rozvoji poľnohospodárstva

Trhový mechanizmus bude, v súlade s postupným rozvojom jednotlivých komponentov trhu, účinnejšie pôsobiť v smere racionálneho rozmiestňovania poľnohospodárskej výroby do oblastí s prirodzene priaznivejšími produkčnými podmienkami. Pôsobenie trhu na nákladovú reštrukturalizáciu poľnohospodárskej výroby, technickú a technologickú reštrukturalizáciu a formovanie organizačných štruktúr hospodárenia na pôde vytvára účinný tlak na zvyšovanie efektívnosti, produktivity, kvality a v konečnom dôsledku na zvyšovanie konkurencieschopnosti voči zahraničiu. Dominujúcou rolu trhu v tomto procese nemožno ničím objektívnejšie nahradiť. Za predpokladu, že výrobcovia v rozhodujúcich produkčných oblastiach budú tvoriť zdroje na reprodukciu výrobných činiteľov, bude mechanizmus trhu pozitívne iniciovať investičné aktivity a zamestnanosť. V opačnom prípade by tento mechanizmus, v protiklade so skutočnou potrebou, naďalej pôsobil na odliv kapitálu z poľnohospodárstva a pokles zamestnanosti.

Mechanizmus trhu akcentuje primárne zisk. Trhový mechanizmus sám osebe nie je schopný dostatočne zabezpečiť ekologické, krajnotvorné a sociálne funkcie poľnohospodárstva. Voľný trh nerešpektuje biologický charakter výroby a z toho plynúcu sezónnosť a vysokú rizikovosť hospodárenia na pôde, pomalú obrátkovosť a nízku účinnosť vloženého kapitálu do poľnohospodárstva. Navyše, z hľadiska európskeho, ale i svetového agrárneho trhu ide o silne zdeformované trhové vzťahy tým, že sa cez ceny nerealizuje ani polovičná úhrada nákladov výrobcovi, čo ešte umocňuje veľmi intenzívna antidovozná politika vyspelých štátov. Z týchto hľadísk je potrebné, podobne ako je to v úspešných spoločnostiach, dosiahnuť na agrárnom trhu podstatne vyššiu mieru organizovanosti ako na trhoch tovarov iných odvetví. V podstate ide o aktívnu agrárnu politiku štátu, zabezpečujúcu dlhodobé koncepčné ciele prostredníctvom sústavy legislatívnych noriem, ekonomických nástrojov, organizačných a inštitucionálnych predpokladov systémového charakteru.

Zastavenie recesných tendencií si vyžiada viacero čiastkových jednorazových opatrení. Pôjde o sústavu pragmatických krokov zahrnujúcich najmä cenovú reguláciu, finančnú, úverovú, daňovú, dotačnú oblasť a ochranu domácich výrobcov. Stabilizačná fáza nemusí trvať dlhšie ako dva roky. Za stabilizovanú situáciu možno považovať stav, keď väčšina poľnohospodárskych subjektov na pôde môže plynule reprodukovať výrobu. Časový horizont stabilizácie môžu ovplyvniť nepriaznivé poveternostné podmienky, ako napríklad mimoriadne sucho a nestabilný vývoj v oblasti makroekonomických veličín. **Koncepcia počíta s potrebou mimoriadnych opatrení pre takovéto prípady.**

1. NÁPRAVNÝ REŽIM RIEŠENIA DÔCHODKOVEJ SITUÁCIE V POĽNOHOSPODÁRSTVE

Doterajšia transformácia v agrokomplexe, v protiklade so zámermi ekonomickej reformy, znamenala pre poľnohospodárstvo zdecimovanie reprodukčných schopností, výrazné znefunkčnenie produkčného potenciálu, a tým zníženie záujmu podnikať na pôde.

Schodok v zisku v organizáciach hospodáriacich na pôde kumulatívne za roky 1991 a 1992 je 25,9 mld. Sk. Pokles výroby zdrojov je výslednicou nominálne rýchlejšieho poklesu výkonov (32,6 mld. Sk) ako nákladov (16 mld. Sk), vrátane vplyvu sucha v minulom roku (cca 3 mld. Sk), predstihu rastu cien vstupov oproti výstupom (o 26,3 mld. Sk), rastu úrokov z úverov a poklesu mzdových nákladov. vrátane dane z miezd a odmien (o 4,0 mld. Sk).

Realizácia zámerov v stabilizácii agrárneho sektoru predpokladá nezhoršiť podmienky tvorby podnikových zdrojov oproti roku 1992.

Znamená to nájsť riešenie úhrady minimálne 2,8 mld. Sk ako ekvivalent za odpustený odvod dane z objemu miezd a odmien v roku 1992 a vytvoriť podmienky pre tvorbu zdrojov na financovanie nevyhnutnej materiállovej spotreby a bežnej údržby na reálnej úrovni roku 1992 v objeme 4 mld. Sk, spolu 6,8 mld. Sk. Doriešenie zdrojov v objeme 6,8 mld. Sk vytvára predpoklady pre zastavenie ďalšej neracionálnej úspory materiállovej spotreby a bežnej údržby a opráv výrobných prostriedkov. Tieto zdroje nevytvárajú ešte priestor na reprodukciu výrobných fondov. Zdroje na financovanie jednoduchšej reprodukcie predstavujú minimálne 5 mld. Sk.

Koncepcia neuvažuje so zvyšovaním rozpočtových výdavkov do poľnohospodárstva nad úroveň východiskového roku 1992. Taktiež sa nepočíta s tým, že v prípade nevyhnutnej reštrikcie rozpočtu pre poľnohospodárstvo by sa uplatnilo medziročné tempo reštrikcie nad akceptovateľnú únosnú mieru 3 - 4 % ročne.

V súčasnej ekonomickej situácii v národnom hospodárstve nemožno rátať s jednorázovou, ale postupnou nápravou finančnej a dôchodkovej situácie v poľnohospodárstve. V súlade so závermi práce hospodárskych expertov v Starej Turej v marci tohto roku vláda prijala konkrétne opatrenia na revitalizáciu národného hospodárstva so zásadným významom i pre odvetvie poľnohospodárstva. Následne, na základe záverov rokovania poľnohospodárskych expertov v marci a v apríli v Trenčianských Tepliciach, vláda schválila nápravné a koncepčné opatrenia v poľnohospodárstve. Mobilizácia a aktualizácia týchto opatrení patrí k prioritám hospodárskej politiky vlády Slovenskej republiky.

Jedným zo systémových opatrení predpokladanej koncepcie je v Národnej rade Slovenskej republiky každoročne predkladaná tzv. „Zelená správa“ o stave agrokomplexu s aktualizáciou zásad hospodárskej politiky pre budúci rok, vrátane stabilizačných opatrení a realizácie zámerov koncepcie.

2. EKONOMICKÉ NÁSTROJE AGRÁRNEJ POLITIKY

a) Ceny

Základným nástrojom, uhradujúcim ekonomicky oprávnené náklady výrobcovi v podmienkach trhovej ekonomiky, sú ceny. Zmyslom regulácie cien je zabrániť neprímeranému prospechu získanému cenou a zneužívaniu hospodárskeho postavenia jedného z trhových partnerov.

Ceny v súčasných podmienkach trhovej ekonomiky neplnia svoju základnú funkciu. Rozdielny vývoj cien vstupov a nákupných cien bol hlavnou príčinou vysokej stratovosti poľnohospodárskej výroby. Miera úhrady nákladov nákupnými cenami dosahuje diferencovane u základných komodít iba 60 až 80 %. Poľnohospodárstvo týmto prispelo k utlmeniu inflácie za cenu výrazného zníženia majetkovej podstaty a dôchodkovej úrovne poľnohospodárov. Situácia je však naďalej neopakovateľná. Riešením je zvýšenie miery úhrady nákladov poľnohospodárskej výroby nákupnými cenami, neodčerpávanie dôchodku podnikov daniami (napr. refundáciou spotrebnej dane u nafty, úľavami na priamych daniach) a sprístupnenie úverov výrobcovi poľnohospodárskych výrobkov a potravín na financovanie prevádzky a reprodukcie. Za danej dôchodkovej situácie v poľnohospodárstve a kúpyschopného dopytu obyvateľstva je reálne riešenie jen kombináciou všetkých nástrojov hospodárskej politiky.

Na podporu plynulého prispôsobovania sa výrobcov poľnohospodárskych výrobkov zmenám podmienok na trhu potravín a jeho primeranej rovnováhy je zriadený od roku 1991 Štátny fond trhovej regulácie v poľnohospodárstve. Jednou z funkcií fondu je realizácia štátneho intervenčného nákupu za **g a r a n t o v a n é c e n y**. Koncepcia predpokladá rozvinúť a zdokonaľiť doterajší mechanizmus trhovej regulácie prostredníctvom tohto fondu.

Garantovaná cena je cena, za ktorú sa štát zaväzuje v prípade nerovnovážneho stavu ponuky nakúpiť od výrobcov vybraný výrobok vopred určeného množstva a kvality. Garantované ceny sú **minimálne** alebo **pevné**. Tieto ceny sú povinné rešpektovať všetci účastníci trhu. Pri garantovaných cenách sa uplatní systém ich valorizácie vo väzbe na vývoj cien rozhodujúcich vstupov (priemyselné hnojivá, agrochemikálie, osivá a sadba, komponenty do kŕmnych zmesí) pri ich priemernom raste o 5 %.

Minimálne ceny³⁾ - sú ceny, ktoré nie je prípustné znížiť. Garantované minimálne ceny sa uplatnia pri **intervenčných nákupoch**. S **minimálnymi ga-**

3) Základom pre stanovenie minimálnych cien sú jednotkové vlastné náklady respondentov (bez systémových dotácií). Minimálne ceny sú konštruované tak, aby zabezpečovali krytie do úrovne 90 % priemerných vlastných jednotkových nákladov výrobcov; alternatívne (u obilia): na úrovni svetových cien.

rantovanými cenami počítame u obilnín, jatočného hovädzieho dobytku a ošpáných. Podľa situácie a rozhodnutia Rady fondu trhovej regulácie môžu byť vyhlásené aj pre ďalšie komodity.

Pevná cena - je cena, ktorú nie je prípustné meniť. **Garantované pevné ceny** sú spojené s kvótami a povinnou kontraktáciou a **uplatnia sa i pri intervenčných nákupoch**. Pevná cena je stanovená tak, že umožňuje priemernému výrobcovi dosahovať rentabilitu nad hranicu jednoduchého reprodukcie (12 %). S garantovanou pevnou cenou sa počíta u surového kravského mlieka.

b) Úvery, úroky

Poznatky z doterajšieho vývoja vo finančnom hospodárení poľnohospodárstva jednoznačne poukazujú na skutočnosť, že financovanie a úverovanie prvovýroby za doteraz platných podmienok, poskytovaných komerčnými bankami, je jednou z bariér zastavenia poklesu poľnohospodárskej výroby a jej ďalšieho rozvoja. Podmienky poskytovania úverov a úroková miera nerešpektujú biologický charakter výroby ako špecifikum reprodukčného procesu v poľnohospodárstve.⁴⁾

Koncepčným zámerom a úlohou všetkých zložiek príslušných úverovému trhu je v súčinnosti s ostatnými nástrojmi hospodárskej politiky vytvoriť také trhové prostredie, v ktorom poľnohospodársky prvovýrobca môže zaujať pozíciu vierohodného klienta na jednej strane; a na druhej strane mu umožní prístup k peniazom v podmienkach konkurenčných štandardov fungujúcich ekonomík - teda pri úrokových sadzbách pod 6 %. Riešením je - pri úverovaní prevádzkových potrieb - bonifikácia úrokov zo subvenčných zdrojov z rozpočtovej kapitoly rezortu, prípadne účelovou zmenkou - a pri úverovaní technického rozvoja - predovšetkým zo zdrojov novokoncepovaného podporného fondu.

S cieľom sprístupnenia finančných zdrojov pre podporu obnovy a rozvoja technických podmienok na dosiahnutie rovnováhy na trhu potravín sa vytvorí neziskový poľnohospodársky finančný a záručný inštitút ako súčasť Štátneho fondu trhovej regulácie. Z prostriedkov tohto fondu sa budú poskytovať **návratné úvery - pôžičky a záruky za záväzky z úverových zmlúv komerčných bánk**.

Zdrojmi fondu budú predovšetkým:

- 30 % výnosov z privatizácie štátnych podnikov rezortu a výťažok z likvidácie štátnych podnikov v pôsobnosti ministerstva;
- určená časť prostriedkov stanovených zákonom o štátnom rozpočte príslušného rozpočtového roku na dotácie v poľnohospodárstve;

4) V súčasnej praxi reálne miera záruk úveru pre poľnohospodársku výrobu dosahuje index 1,3 - 1,6, to znamená na korunu záruk sú komerčné banky ochotné poskytnúť úver za 1,3 až 1,6 korún.

- úroky a vrátené peňažné prostriedky;
- iné zdroje.

c) Subvencie

V subvenčnej politike z dlhodobejšieho hľadiska pôjde o zmenu funkčnosti, štrukturálnej skladby a zlepšenie mechanizmov ich poskytovania.

Subvenčné tituly budú orientované na podporu mimoprodukčných funkcií pôdohospodárstva pri postupnom znižovaní podpory produkčných funkcií. Súčasťou mimoprodukčne orientovanej subvenčnej politiky bude naďalej podpora krajinných, ekologických funkcií poľnohospodárstva, sociálnych mimoprodukčných funkcií poľnohospodárstva so zámerom stabilizácie vidieckeho osídlenia rozvojom agroturistiky a ďalších nepoľnohospodárskych činností zvyšujúcich zamestnanosť vidieckeho obyvateľstva; konkrétne ide napríklad o čiastočnú úhradu finančných strát likvidácie polychlorovaných bifenyllov.

Nejde len o osobitnú podporu týchto funkcií, ale predovšetkým o podporu tých produkčných činností, ktoré s nimi bezprostredne súvisia (diverzifikácia výrobných programov, rozvoj tradičných doplnkových nepoľnohospodárskych výrob, podpora nepotravinárskej poľnohospodárskej produkcie a nepoľnohospodárskej výroby).

Subvenčné prostriedky budú smerované najmä na plynulú reprodukciu biologického procesu v poľnohospodárstve, na bonifikáciu úrokovej sadzby, poskytovanie záruk na úvery na tzv. „biologické zásoby“, na úhradu časti nákladov na nákup biologického materiálu, na ozdravenie chovov hospodárskych zvierat, čiastočne na nákup intenzifikačných faktorov (agrochemikálie, hnojivá) a na podporu zvyšovania kvality produkcie (genetiku a plemenárstvo) a pod.

d) Dane

Nová koncepcia daňovej sústavy uplatňovaná od 1. 1. 1993 smeruje k zjednocovaniu daňových podmienok pre rôzne subjekty podnikania a perspektívne i k tomu, aby súhrnné daňové zaťaženie bolo porovnateľné s medzinárodnými štandardami, čím sa vytvára základ pre postupnú harmonizáciu s krajinami Európskeho spoločenstva.

S ohľadom na klesajúci objem subvencií koncepcia predpokladá účelne spájať pokles subvencií so znížením daňového zaťaženia, osobitne citlivo a diferencovane v regiónoch s horšími výrobnými podmienkami, s osobitným režimom hospodárenia v chránených krajinných oblastiach a pásmach hygienickej ochrany. V záujme zosúladenia podmienok s Českou republikou sa upravia sadzby dane z nehnuteľností podľa reálnej výnosovosti pozemkov (u trvalých trávnych porastov 25 % z priemernej ceny pozemkov).

Ekologické výrobné aktivity, ako sú alternatívne palivá (bionafta, bioplyn a pod.), sa budú stimulovať zvýhodneným daňovým režimom.

Spotrebnú daň na motorovú naftu používanú na poľnohospodárske práce sa uvažuje znížiť v rámci rozpočtovej pozície odvetvia.

Režim platieb v celej sústave daní (okrem dane z pridanej hodnoty a spotrebnej dane) sa uplatní tak, aby splátky rešpektovali fázu nákladovú a fázu zhodnotenia poľnohospodárskej produkcie. Znamená to posunúť principiálne váhu splátok daní do II. polroka bežného roka (20 %) I. polrok a 80 % II. polrok).

3. ORGANIZAČNÉ OPATRENIA

Novelizácia legislatívy o Štátnom fonde trhovej regulácie Slovenskej republiky predpokladá rozšírenie funkcií fondu a používaného inštrumentária organizovania agrárneho trhu. Vymedzuje tiež spoluprácu so Štátnymi hmotnými rezervami pri obmene výrobkov a krytí nedostatkových výrobkov na agrárnom trhu.

Štátny fond trhovej regulácie sa preorientuje z doterajšej funkcie, zameranej na likvidáciu prebytkov exportom, na organizovanie a aktívne ovplyvňovanie trhu. Do jeho kompetencie prejde správa trhových poriadkov i niektoré ďalšie funkcie obchodno-exportných a finančných vzťahov, vrátane funkcií finančnej podpory technického rozvoja. Nástroje organizácie trhu procesne využíva Fond trhovej regulácie v režime výkonu trhových poriadkov. Legislatívna úprava režimu trhových poriadkov je predložená do Legislatívnej rady vlády Slovenskej republiky. Ich funkciou je usporiadanie vzťahov medzi výrobcami poľnohospodárskych produktov, distribúciou, spracovateľmi, obchodnou a spotrebiteľskou sférou.

Systém organizácie agrárneho trhu veľmi úzko súvisí s cenami. Na plnenie zámerov organizácie trhu budú využité okrem cien **intervenčné nákupy a predaje a exportné subvencie**. Štátnymi intervenčnými nákupmi a predajmi bude Fond trhovej regulácie reagovať na nerovnovážnu situáciu na agrárnom trhu s cieľom zamedziť nežiaducemu rozkolísaniu nákupných a spotrebiteľských cien. Intervenčné nákupy vybraných komodít sa realizujú za štátom garantované ceny. Exportné subvencie uhrádzajú záporný rozdiel medzi garantovanou nákupnou a vývoznou cenou u intervenčne nakupovaných komodít, ktoré nie sú umiestniteľné na domácom trhu.

Významnú úlohu pri praktickej organizácii agrárneho trhu budú mať okrem Štátneho fondu trhovej regulácie SR v poľnohospodárstve samosprávne orgány, na ktoré prešli zo zákona kompetencie koordinačné, informačné a metodicko-poradenská činnosť pri realizácii ekonomických záujmov svojich členov. Inštitucionálne sa dotvára **Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora** a jej členské zväzy ako samosprávna inštitúcia a **komoditné burzy** (Slovenská poľnohospodárska burza a Bratislavská medzinárodná komoditná burza) ako forma trhu so

sústredenou ponukou a dopytom. Zámerom je konštituovať informačno-sprostredkovateľské inštitúcie a obchodné centrá a ich medzinárodné prepojenie.

4. MECHANIZMY AGRÁRNEJ OBCHODNEJ POLITIKY

Celý európsky región je charakteristický mimoriadnym poľnohospodárskym potenciálom, ktorý v relatívne krátkom období je schopný produkovať vysoké výrobné prírastky. Pritom trhy týchto krajín sú už teraz nasýtené a ponuka prevyšuje dopyt po potravinách.

Regulácia zahraničnoobchodných vzťahov vychádza z reality pretrvávajúceho súperenia národných ekonomík vyspelých štátov v agrárnom obchode a z rešpektovania záväzkov s Českou republikou, záväzkov z Asociačnej dohody, dohôd z EZVO, Vyšegrádskej štvorky a GATT.

V súčasnej situácii v podmienkach colnej únie sa vytvoril spoločný trhový priestor medzi SR a ČR, kde v zmysle medzivládnej dohody je umožnený voľný pohyb tovarov a služieb. Uzavretá je dohoda o jednotnom postupe k tretím krajinám a o koordinovanom postupe v oblasti vnútorného intervencionizmu zmluvných strán.

Z platnej obchodnej časti Asociačnej dohody (tzv. Interim dohoda), ktorá sa plne premietne do pripravovanej Európskej dohody ES so SR, vyplývajú možnosti lepšieho zhodnotenia niektorých poľnohospodárskych komodít a postupného pridružovania sa k ES. Obdobný hospodársky význam s možnosťou lepšieho prístupu našich poľnohospodárskych a potravinárskych výrobkov na vyspelé európske trhy zakladá dohoda s EZVO. Tieto dohody sprístupňujú trhy krajín týchto zoskupení pre agroprodukty formou znížených tarifyných i netarifyných opatrení a poskytovaním dovozných kvót.

V rámci Vyšegrádskej štvorky na poľnohospodárske a potravinárske výrobky navrhujeme uplatňovať postupnú liberalizáciu obchodu na základe koncesných listín, zodpovedajúcu možnostiam adaptability nášho poľnohospodárskeho a potravinárskeho priemyslu. Vychádzame z princípu reciprocity. Navrhujeme, aby doba adaptácie pre poľnohospodárske produkty bola časovo odlišená od priemyslových výrobkov, u ktorých sa uvažuje s päťročnou dobou.

V rokovaníach s GATT podporujeme tendencie k všeobecnej liberalizácii svetového obchodu. Aktualizácia vývozo-dovoznej politiky Slovenska a poľnohospodárskeho odvetvia bude v rozhodujúcej miere ovplyvnená závermi Uruquajského kola GATT.

Rokovania sa, žiaľ, nielen predlžujú a rozhodnutia odďaľujú, čo má veľmi negatívny dopad na exportnú uplatniteľnosť našich poľnohospodárskych produktov. Liberalizáciou - teda zmiernením vysokej tarifynej a netarifynej ochrany a exportnej podpory západoeurópskych a amerických poľnohospodárov by sme výrazne lepšie uplatnili naše komparatívne prednosti.

V súlade s pravidlami GATT od roku 1992 boli zvýšené sadzby u vybraných poľnohospodárskych produktov a potravín, čo v priemere znamená zvýšenie z 5,3 % na 10,7 %. Ďalšie zvýšenie nie je reálne. Sadzby nového colného sadzobníka sú základom, od ktorého sa budú odvíjať rokovania o ďalších postupoch a opatreniach v odstraňovaní prekážok v medzinárodnom obchode.

Základný nástroj obchodnej politiky - colné sadzby - sú relatívne stále. Ostatné nástroje môžu byť operatívne prispôbované. V ES mení bruselská centrála vyrovnávacie dávky u múky a obilia denne. Naším zámerom je, v spolupráci s Českou republikou, dosiahnuť mesačnú, resp. kratšiu periodicitu v určovaní vyrovnávacích dávok pri dovoze. Vo výnimočných situáciách v zmysle dohody GATT, ak dovoz vážne ohrozuje výrobcu, budeme uplatňovať i množstevné obmedzenia vybraných poľnohospodárskych a potravinárskych komodít.

Zámerom v dovoznej politike je minimalizovať dovozy poľnohospodárskych a potravinárskych produktov, u ktorých Slovensko má výrobné podmienky, kapacitné predpoklady a konkurencieschopnosť. Vychádza sa z toho, že reálna ochrana domácich výrobcov a trhu pri rešpektovaní náročnosti domáceho spotrebiteľa môže trvale prispieť k stabilite obchodnej bilancie Slovenska. V spolupráci s ministerstvom financií a ministerstvom hospodárstva sa pripravuje uplatniť časovo obmedzenú dovoznú prirážku na potravinárske komodity všeobecne.

V koordinácii ministerstva hospodárstva sa pripravuje komplexná poľnohospodárska proexportná politika ako integrálna súčasť celkovej proexportnej politiky SR. Zameraná je na udržania a hľadanie nových odbyťísk pri preferovaní obchodných vzťahov najmä k Českej republike, Višegradskému zoskupeniu a štátom bývalého Sovietskeho zväzu. Táto koncepcia je komoditne orientovaná predovšetkým na tradičné a špeciálne tovary charakterizované konkurencieschopnosťou bez štátnej intervenčnej podpory (napr.: osivá, slad, chmeľ, obilie, jahňatá, ovčí syr, teľce, pivo, víno, cukrovinky, cereálne výrobky, pestovateľské systémy a iné).

Biologický charakter výroby a osobitosti vo výrobnom cykle poľnohospodárskych produktov a potravín budú vytvárať určité sezónne prebytky. Ide o tzv. technologické prebytky najmä u mlieka a výrobkov z mlieka, vrátane masla, hovädzieho a bravčového mäsa. Tieto prebytky nie sú odbytovateľné na domácom trhu a bez exportnej subvencie predajné na zahraničných trhoch. S prebytkami rátame aj v súvislosti s odchýlkou vo vývoji dopytu na domácom trhu. Zámerom však je minimalizácia výroby prebytkov.

Vo vývoze rátame dočasne so systémom udeľovania povolení (licencií) vývozu na vybrané výrobky, s využitím verejných súťaží (tendrov).

Súčasťou proexportnej politiky je podpora exportu obchodných firiem na úverové náročných trhoch medzivládnyimi dohodami o platobných podmienkach a systémové opatrenia na obmedzenie rizík spojených s vývozmi na úver, vrátane poistenia vý-

vozných úverov, ktoré znižujú riziká obchodných firiem i úverujúcich peňažných ústavov.

5. LEGISLATÍVNE ZÁMERY

Najvyššou formou spoločenskej dohody v zámeroch agrárnej politiky je ich legislatívna úprava. Zámerom koncepcie agrárnej politiky je dospieť v spoločenskej dohode až do formy právnej normy, ktorá znamená pre oblasť poľnohospodárstva a subjekty hospodáriace na pôde dlhodobú istotu a znižuje mieru rizík vyplývajúcich zo spoločenských zmien, najmä však rôznych záujmov podnikateľskej sféry.

Legislatívne zámary v agrokomplexe sa dotýkajú oblasti:

- **v š e o b e c n e j**, t.j. národohospodárskeho a spoločenského postavenia poľnohospodárstva;

K prvoradým úlohám patrí kodifikácia postavenia poľnohospodárstva v národnom hospodárstve a jeho vzťahu k štátnemu rozpočtu spolu s vymedzením legislatívnych rámcov agrárneho trhu. Za tým účelom pripravujeme **Zákon o poľnohospodárstve**.

- **h o s p o d á r s k e j**; pôjde predovšetkým o

- novelu zákona o *Fonde trhovej regulácie*, v ktorom sa okrem iného rámcovo vymedzia vzájomné vzťahy medzi účastníkmi agrárneho trhu, vrátane inštitucionalizácie trhu;

- špecifické zákonné opatrenia pre realizáciu zákona o konkurze, ktoré by zakotvili povinnosť správcu konkurznej podstaty udržať chod biologických procesov v rastlinnej a živočíšnej výrobe počas konkurzu.

- **u s p o r i a d a n i e v l a s t n í c k y c h v z ť a h o v a p o z e m k o v ý c h ú p r a v**

- zákon o pôde, ktorý bude riešiť predovšetkým otázky usporiadania pozemkového vlastníctva a pozemkových úprav;

- novela zákona o transformácii družstiev (Zák. č. 42/92 Zb.), najmä so zameraním na otázky nakladania s majetkovými nárokmi členov a nečlenov;

- legislatívne riešiť problém obnovenia historickej kontinuity družstevníctva, vrátane obnovy majetkoprávných nárokov bývalých družstiev (úverových, skladištných, liehovarských a ďalších).

- **t e c h n í c k ý c h a k v a l i t a t í v n y c h n o r i e m**

- zákon o potravinách, tabakových výrobkoch a kozmetických prostriedkoch (vrátane Potravinového kódexu), ktorý rieši systém štátneho dozoru nad výrobou, dopravou, skladovaním a predajom poľnohospodárskych a potravinárskych výrobkov a vytvára predpoklady na zabezpečenie účinnej ochrany pred spotrebou nekvalitných potravín a ich falšovaním,

- zákon o krmivách,

- zákon o štátnej kontrole nad odrodami a osivami,
- zákon o rastlinnolekárskej starostlivosti,
- zákon o kontrole hnojív, pôdy a hnojenia,
- dopracovanie legislatívy na úseku hospodárenia s liehom,
- zákon o víne a ďalšie.

Zámerom je vytvoriť legislatívne podmienky pre rýchly prechod na štandardy Európskeho spoločenstva pri výrobe a obchodovaní s poľnohospodárskymi výrobkami.

Súčasťou pôdohospodárskej legislatívy je aj tvorba právnych noriem v lesnom a vodnom hospodárstve. Legislatívne zámery v týchto odvetviach sú orientované na právnu úpravu vlastníckych vzťahov, hospodárenia v lesoch, štátnej správy v lesnom hospodárstve, výkonu práva poľovníctva a rybárstva v podmienkach trhového hospodárstva.

6. VEDA, VÝSKUM A VZDELÁVANIE

Intelektuálny potenciál rezortu pôdohospodárstva, reprezentovaný vysokou odbornou úrovňou jeho pracovníkov a výchovno-vzdelávacou a vedeckovýskumnou základňou, je jednou z hlavných garancií realizácie agrárnej politiky SR. Túto úlohu plnia rezortné inštitúcie permanentného vzdelávania a rekvalifikácia dospelých, 60 stredných poľnohospodárskych a potravinárskych odborných učilíšť a 23 výskumných a vývojových pracovísk.

a) Vzdelávanie, rekvalifikácie a príprava mládeže na povolanie

Základnou úlohou rezortných inštitúcií pre vzdelávanie a rekvalifikáciu dospelých je a bude cielenými učebnými programami a praktickým výcvikom vzdelávať, doškolať a rekvalifikovať frekventantov s rôznou úrovňou vzdelania v najpožadovanejšom smere, najmä: v oblasti managementu, marketingu, businessu, peňažníctva, daňovníctva, účtovníctva, práva, služieb, poradenstva a pod.

Úlohou stredných odborných učilíšť je pripravovať mládež na povolania v aktuálnych a perspektívnych študijných a učebných odboroch s akcentom na praktickú remeselnú zručnosť. Pritom sa kladie dôraz na prípravu so širším odborným profilom, so špeciálnymi znalosťami a zručnosťou pre všetky formy poľnohospodárskej prvovýroby, vrátane spracovateľského priemyslu. Ďalší rozvoj rezortného učňovského školstva predpokladá prijatie koncepcie vládou SR, vrátane nových právnych noriem.

Aktuálnym a perspektívnym potrebám poľnohospodárstva a potravinárstva treba prispôbiť aj odborný profil absolventov vysokoškolského štúdia a maturantov stredných odborných škôl, ktoré sú v pôsobnosti MŠV SR.

b) Veda a výskum

Pri realizácii agrárnej politiky SR sú národná veda a výskum nezastupiteľné hlavne pri:

- racionálnej exploatácii prírodného potenciálu Slovenska pre výrobu potravín a pre rozvoj mimovýrobných činností;
- výskume, vývoji a praktickom uplatňovaní biotechnologických postupov pri šľachtení hospodárskych zvierat a poľnohospodárskych plodín;
- zabezpečovaní dostatku zdravých potravín pre domácu spotrebu a na export;
- výskume a vývoji úsporných a ochranných výrobných postupov;
- zveľaďovaní a ochrane poľnohospodárskej krajiny;
- obchode, ekonomike a riadení.

Na podporu realizácie naznačených úloh poľnohospodárskej vedy a výskumu sa rezortná vedeckovýskumná základňa v roku 1993 pretransformuje na vyššiu formu hospodárenia so zámerom plniť spoločenské i podnikateľské záujmy vo vzájomnej medziodborovej kooperácii v odbornej pôsobnosti, ktorú zabezpečí novokonštituované centrum rezortnej vedy a výskumu - Slovenská akadémia pôdohospodárskych vied.

Výrazné obmedzovanie zdrojov štátneho rozpočtu na rezortný výskum najmä v roku 1993 ohrozuje naznačenú funkciu pôdohospodárskeho výskumu pri realizácii agrárnej politiky SR. Preto je potrebné už štvrtý rok trvajúcu reštrikciu zdrojov na vedu a výskum SR zastaviť a už v roku 1994 vytvoriť priestor pre ich revitalizáciu. **Vedeckovýskumná základňa rezortu pôdohospodárstva SR je v dôsledku obmedzenia finančných zdrojov na hranici únosnosti.**

Rezortná veda a výskum ako zdroj reálnych aktivít pre uskutočnenie agrárnej politiky SR nevyhnutne potrebuje účelové štátne prostriedky na realizáciu takých aktivít, ako je:

- *vyhľadávanie, príjem, spracovanie a transformácia svetových vedecko-technických informácií do realizačných foriem v podmienkach SR;*
- *overovanie, adaptácia a vývoj svetových technológií;*
- *rozvíjanie dosiahnutých vlastných progresívnych vedeckovýskumných výsledkov a poznatkov;*
- *nadväzovanie a rozvíjanie vedecko-technickej spolupráce so štátmi s vyspelou poľnohospodárskou vedou;*
- *tvorba nových poznatkov.*

c) Poradenstvo

Efektívne využitie vysokého intelektuálneho potenciálu vedeckovýskumnej a výchovno-vzdelávacej základne rezortu pôdohospodárstva pri realizácii agrárnej

politiky SR bude založené na štátnej podpore poradenských služieb pre najrozličnejšiu klientelu poľnohospodárstva a potravinárstva.

Už v súčasnosti sa v rezorte aktivizuje systém poradenských služieb podporovaných štátom v rámci Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory a združenia rezortných výskumných ústavov Agroservis.

Fungujúci systém pôdohospodárskeho poradenstva bude trvale prostriedkom prenosu vedecko-technických poznatkov do výrobnjej, podnikateľskej a obchodnej praxe na zabezpečenie ekonomickej prosperity podnikateľských subjektov.

Pôdohospodárske poradenstvo poskytuje a bude poskytovať servis v nasledujúcich prioritných oblastiach:

- legislatívnoprávnej
- finančnej
- daňovej
- účtovnej
- obchodnej a marketingovej
- podnikového managementu
- nových progresívnych technológií.

Pôdohospodárske poradenstvo podporované štátom bude trvalou transmišiou vládnej agrárnej politiky do podnikateľského prostredia. Aby mohlo efektívne plniť túto funkciu, bude v roku 1993 a v najbližších rokoch podporované štátom.

7. MEDZINÁRODNÁ SPOLUPRÁCA

Slovenská republika sa stala od 1. 1. 1993 z medzinárodného hľadiska suverénnym štátom. Osobitný typ vzťahov medzi Slovenskou republikou a Českou republikou je upravený spoločnými dohodami o colnej únii. Tento typ ekonomických vzťahov sa na našom území objavuje po prvýkrát. Colná únia určitým spôsobom obmedzuje v medzinárodných ekonomických vzťahoch obchodnú politiku a zaväzuje obidve krajiny na zjednotení záujmov v rámci vytvoreného colného zoskupenia. Zakladá to riziká v situáciách príliš odlišného hospodárskeho vývoja týchto krajín, osobitne v prípadoch ekonomických ťažkostí republík.

Základnými črtami medzinárodnej spolupráce je

- usilovať sa o udržanie spoločného trhového priestoru v rámci colnej únie, formulovať novú koncepciu obchodných a neobchodných vzťahov medzi Slovenskou a Českou republikou, vyplývajúcich z uzavretých dohôd o colnej únii;
- rýchlá ratifikácia dočasnej dohody bývalej ČSFR členskými krajinami ES s nástupníckymi štátmi;
- realizácia medzinárodných záväzkov, kde sukcesorom je rezort pôdohospodárstva;

- vytváranie podmienok pre rozvoj bilaterálnych a multilaterálnych obchodných a neobchodných vzťahov.

Rozvinuté a intenzívne zahraničné vzťahy a spolupráca v rámci medzinárodných zoskupení a bilaterálnych dohôd sa významnou mierou budú podieľať na formovaní trhového prostredia v poľnohospodárstve a potravinárskom priemysle, získavaní výsledkov svetovej vedy, ako aj pri postupnom prispôbovaní sa kritériám, normám a podmienkam Európskeho spoločenstva.

V zmysle Dohody o vytvorení colnej únie medzi Českou republikou a Slovenskou republikou budeme podporovať koordinovaný postup pri tvorbe a realizácii agrárnej politiky, ako aj pri vzájomnej výmene informácií.

V najbližšom období sa ukončí transformácia zahraničných vzťahov vytvorených za ČSFR na podmienky samostatnej SR. Záujmom je rozšírenie zahraničných aktivít, vyhľadávanie nových foriem spolupráce a zintenzívnenie doterajších stykov.

Pôjde predovšetkým o využívanie a zapojenie sa do medzinárodných multilaterálnych rozvojových programov iniciovaných Európskym spoločenstvom, ako aj ostatnými vyspelými krajinami sveta (G-24), cieľom ktorých je pomoc najmä pri reštrukturalizácii hospodárstva, privatizácii a rozvoji súkromného podnikania (PHARE, UNDP, UNIDO...).

V rámci bilaterálnych vzťahov Slovenskej republiky bude pokračovať a rozširovať sa účasť poľnohospodárstva a potravinárstva na realizácii projektov financovaných z rôznych fondov vytvorených jednotlivými vládami pre pomoc krajinám strednej a východnej Európy.

8. ŠTÁTNA SPRÁVA

Zásadným krokom pre vytvorenie jednotnej štátnej správy v poľnohospodárstve, lesnom a vodnom hospodárstve bolo ustanovenie spoločného orgánu centrálnej štátnej správy. V ďalšej etape jej formovania sa počíta s tým, že ucelená pôdohospodárska štátna správa sa vytvorí aj v regiónoch. Pri posúdení účelového prenosu niektorých funkcií na obce, zodpovedá potrebám tejto štátnej správy na prvom stupni územie dnešného okresu. Pri racionalizácii miestnej štátnej správy navrhujeme zachovať jej primeranú organizačnú autonómiu, vyplývajúcu zo špecifickej odbornosti tejto agendy a potreby účinného vplyvu centra. Navrhujeme rozvíjať technické zázemie štátnej správy (UKSUP, veterinárne ústavy a pod.)

III. Transformácia a privatizácia

Transformácia poľnohospodárskych družstiev a privatizácia štátnych podnikov je jednou zo základných podmienok ich vnútornej komercializácie a adaptácie na nové ekonomické podmienky.

Po formálnom ukončení transformácie poľnohospodárskych družstiev k 31. 12. 1992 zostáva u väčšiny z nich uskutočniť náročný proces vnútornej transformácie orientovanej na zvýšenie podnikateľských aktivít využitím motivačného efektu vlastníckych vzťahov.

V štátnych podnikoch hospodáriacich na pôde sa bude zohľadňovať ich súčasná zložitá situácia, postavenie a význam v konkrétnom regióne v odvetví poľnohospodárstva (výrobný program) i potravinárstva. S ohľadom na zložitosť riešenia vlastníckych vzťahov sa bude uprednostňovať forma vzájomných nájomných vzťahov tak, aby stimulovali záujem nájomcov a prenajímateľov. Na realizácii privatizácie štátnych podnikov, vrátane komerčného využitia štátnej a nedoloženej pôdy, sa bude významnou mierou podieľať Slovenský pozemkový fond.

U štátnych podnikov potravinárskeho priemyslu sa budú uprednostňovať štandardné metódy pri zohľadňovaní majetkovej účasti prvovýroby na nadväzujúcom spracovateľskom priemysle. Pre štátne podniky služieb platí v podstate zásada privatizácie štandardnými metódami vo verejnej súťaži.

Pri posudzovaní privatizačných projektov a rozhodovaní sa bude prihliadať na ďalšie spoločné platné kritériá:

- vlastníctvo pôdy,
- privatizovať funkčné celky,
- výška ceny a platobná výhodnosť,
- riešenie zamestnanosti v danom regióne.
- účasť zahraničného kapitálu,
- spojenie riešenia privatizácie a reštitúcie,
- uprednostnenie zamestnancov privatizovaného podniku.

Budúca podniková štruktúra slovenského poľnohospodárstva bude výrazne diferencovaná s relatívne veľkým počtom subjektov hospodáriacich na pôde. Pôjde o diverzifikované podnikateľské formy, avšak s prioritnou orientáciou na využitie vybudovanej materiálno-technickej základne. Početne budú pravdepodobne prevažovať subjekty s minimálnou výmerou pôdy (do 5 ha), s nepodstatným podielom na trhovej poľnohospodárskej produkcii.

Privatizáciou, ale aj komercializáciou podnikania v poľnohospodárstve vzniknú následovné podnikateľské štruktúry:

- súkromný poľnohospodársky podnik s manažerským režimom riadenia s výmerou niekoľko sto ha poľnohospodárskej pôdy (poľnohospodárske družstvá, súkromné statky, cirkevné majetky);
- rodinná farma s výmerou niekoľko desiatok ha;
- „hobby farmy“ (part-time) ako vedľajší zdroj príjmu;
- pridomové - samozásobiteľské hospodárstva a zahrádky;

- rôzne formy obchodných spoločností, alebo združení podľa Občianskeho zákonníka.

Rozhodujúci podiel na trhovej poľnohospodárskej produkcii budú mať väčšie podniky vo vlastníctve podnikateľov (poľnohospodárske družstvá, súkromné podniky), resp. podniky hospodáriace na prenajatej pôde (akciové a obchodné spoločnosti) s výrazne vyššou koncentráciou pôdy, ako je to v súčasnosti vo vyspelých európskych krajinách. Veľkostná štruktúra bude zrejmé podmienená výrobnou-ekologickými, krajinnými a sídelnými podmienkami a v neposlednom rade tiež výrobným zameraním.

Koncepcne bude potrebné doriešiť účinnú právnu ochranu racionálneho využitia pôdy a existujúcej výrobnou-technickej základne a ekonomickú podporu uplatňovania efektívneho technického a biologického pokroku konkurencieschopných, trhovorientovaných podnikateľských subjektov.

Podporiť bude treba prienik družstevníctva do ďalších ekonomických oblastí, najmä spracovania a skladovania produkcie, peňažníctva, mechanizácie a pod., vrátane legislatívneho riešenia reštitučných nárokov bývalých družstiev.

Osobitne treba doriešiť súčasný vzťah podnikov poľnohospodárskej prvovýroby a spracovateľského priemyslu, predovšetkým vzájomným kapitálovým prepojením.

RIZIKÁ PREDPOKLADANÉHO VÝVOJA A OTVORENÉ PROBLÉMY

1. OTVORENÉ OKRUHY PROBLÉMOV

Otvorené okruhy vecných problémov, ktoré vytvárajú riziká v stabilite poľnohospodárskej výroby a ku ktorým pripravujeme osobitné programy:

- program stabilizácie a obnovy chovu hovädzieho dobytku, oviec;
- komplexné programy rozvoja obilovín, olejní, cukrovej repy, zemiakov;
- komplexný program využitia pôdneho produkčného potenciálu krajiny, osobitne v regiónoch s horšími výrobnými podmienkami a v oblastiach osobitne chránených krajinných a vodohospodársky s osobitným režimom hospodárenia;
- koncepcia obchodnej politiky vnútornej i vonkajšej, vrátane nástrojov regulácie;
- koncepcia výživovej politiky vo väzbe na Národný program zdravia;
- program poľnohospodárskeho poradenstva podporovaného štátom;
- program rozvoja odborného školstva a rekvalifikácie;
- programy rozvoja jednotlivých výrobných odborov potravinárskeho priemyslu vrátane výrobkových koncepcií;
- rozpracovanie viacdimeználnej otázky marginality v poľnohospodárskej výrobe a vo výžive.

2. RIZIKO DRUHEJ ALTERNATÍVY

Alternatívou k predkladanej koncepcii je zámerné odstúpenie od štátnych zásahov a ponechanie vývoja osudu samoregulačného pôsobenia trhových síl v poľnohospodárstve a potravinovom hospodárstve.

Odhlídnuc od toho, že doteraz žiadna z hospodársky vyspelých krajín nepristúpila k plnej liberalizácii agrárneho trhu, v našich prechodných podmienkach by politika takejto alternatívy len prehĺbila celkovú nestabilitu ekonomiky a jej vonkajších vzťahov.

Jej riziká v ďalšom poklese hospodárskej aktivity, zvýšení miery nezamestnanosti s dôsledkami na zníženie kúpnej sily obyvateľstva a v zhoršovaní rozpočtovej rovnováhy. Pokles kúpnej sily pre nízku elasticitu dopytu po potravinách domácu spotrebu potravín výrazne neovplyvní a prejaví sa v poklese dopytu po inom spotrebnom a investičnom tovare a službách. Prehlbí to recesiú v príslušných nadväzných odvetviach. V dôsledku toho bude pokračovať pokles rozpočtových príjmov a rast verejných výdajov na sociálnu sieť. Rozpočtová stabilita je záujmom aktívnej agrárnej politiky.

Ďalším kritickým miestom je finančná a úverová reštrikcia. Pre kapitálovo nedostatočne vybavené poľnohospodárstvo, ktoré má výrobnými špecifikami podmienenú zvýšenú potrebu zálohovania zdrojov, predstavuje rizikový faktor prežitia.

Ďalšie obmedzovanie podpory poľnohospodárstva z verejných zdrojov by v dôsledku terajšieho akútneho nedostatku investičného a prevádzkového kapitálu spôsobilo:

- ďalší pokles domácej produkcie a previs kúpyschopného dopytu nad ponukou, s následným rastom cien potravín, ktoré by sa prispôbovali cenám nutného dovozu. Dovoz potravín v rozsahu 10 % maloobchodného obratu (rok 1992 = 74 mld. Sk) by znamenal potrebu devízových zdrojov vo výške 250 mil. USD alebo 2,9 mld. ATS. Z porovnania našich súčasných spotrebiteľských cien potravín s cenami potravín v Rakúsku vyplýva, že spotrebiteľ by musel pri dovezených potravinách rátať s ich 2 až 3-násobným zvýšením.
- zhoršenie platobnej bilancie štátu a zaťaženie devízového hospodárstva;
- devastáciu výrobných zdrojov v rozsahu desiatok miliárd korún investovaného kapitálu, stratu funkčnosti štruktúry vidieckeho osídlenia a devastáciu krajiny, na ktorej udržiavanie by bolo potrebné vynakladať dodatočné verejné zdroje;
- rast nezamestnanosti a s tým súvisiacu potrebu prostriedkov na sociálnu sieť a opatrenia aktívnej politiky zamestnanosti nielen v poľnohospo-

dárstve, ale aj v nadväzujúcich odvetviach. Pri nízkej mobilite obyvateľstva by sa najmä v regiónoch ohrozených úpadkom poľnohospodárstva, ktoré sú súčasne regiónmi s najväčším poklesom priemyselnej zamestnanosti, vytvorili závažné ohniská sociálneho napätia;

- rast životných nákladov, plošné ohrozenie sociálneho zmleru a tlak na inflačný mzdový rast.

Pri poklese poľnohospodárskej prvovýroby pod úroveň roku 1992 ⁵⁾ o 20 %, čo zodpovedá nastúpenému trendu dezintenzifikácie výroby a rozkladu podnikateľských štruktúr, možno rátať na základe čiastočných kvantifikácií s následným vývojom:

- zamestnanosť v poľnohospodárstve poklesne minimálne o 520 tisíc osôb, čo vyvolá stratu pracovných miest v nadväzujúcich odvetviach v rovnakej výške. Spolu to vedie k rastu nezamestnanosti približne o 1 000 tisíc osôb. Tým sa požiadavky na výplaty podpory v nezamestnanosti zvýšia o 1,5 mld. Sk. Len na dani zo mzdových príjmov bude príjem rozpočtu ukrátený o 850 mil. korún;
- situácia si vynúti realizovať dovoz mlieka a mliečnych výrobkov v ekvivalente 100 mil. litrov surového mlieka, cca 25 tis. ton bravčového mäsa a 120 tis. ton potravinárskej pšenice, popri ďalších výrobkoch. ⁶⁾ Tieto dovozy zhoršia platobnú bilanciu štátu o 9,27 mld. korún s dopadom na devízové hospodárenie. Obyvateľstvo bude konfrontované so zvýšením výdavkov na potraviny oproti súčasnosti v objeme takmer 6 mld. korún ročne. Ceny potravín budú ďalej rásť, do vyrovnania ponuky a dopytu na novej, vyššej cenovej hladine.

5) V tomto roku bol trh potravín reálne vyvážený, s ponukou približne zodpovedajúcou kúpyschopnému dopytu.

6) Uvedené dovozy budú stáť devízový ekvivalent 1 422 mil. SK u mlieka, 7 100 mil. Sk u bravčového mäsa a 748 mil. Sk u dovozu obilia. Spotrebiteľská cena pasterizovaného konzumného mlieka s 2% tučnosťou v prípade dovozu z Rakúska by bola 16 Sk/l (bez započítania nákladov dovozu).

ZÁSADY AGRÁRNEJ POLITIKY

Prekonanie súčasnej nepriaznivej finančnej situácie v poľnohospodárskych podnikoch je jednou z najnaliehavejších súčasných úloh agrárnej politiky a základnou podmienkou stabilizácie a ďalšieho rozvoja poľnohospodárstva na Slovensku. Na riešenie je potrebné prijať osobitný nápravný režim.

Odôvodnenie: Krátkodobé, okamžité opatrenia vo finančnej a úverovej oblasti sú nevyhnutné na zmiernenie platobnej neschopnosti podnikov, nedostatočnej tvorby zdrojov a vysokej úverovej zaťaženosti, ktoré ohrozujú zabezpečenie základných reprodukčných potrieb výroby (nákup osív a sadív, vykonanie sezónnych prác a pod.). Ide najmä o uvoľnenie úverovej reštrikcie, odklad platieb starých úverov bez sankčných úrokov, bonifikácia úrokov na úvery na biologickú reprodukciu v poľnohospodárstve, riešenie reťazovej zadlženosti, dočasné daňové úľavy a pod. Neriešenie tohto akútneho problému môže vyústiť do totálneho kolapsu veľkej väčšiny poľnohospodárskych podnikov. Nápravný režim spočíva v postupnom vrátení zdrojov, ktoré boli z poľnohospodárstva odčerpané v uplynulých dvoch rokoch - minimálne v objeme cca 10 - 15 mld. Sk, a v obnove finančného obehu.

Východiskom pre formovanie Zásad agrárnej politiky je optimálne využívanie produkčného potenciálu poľnohospodárskej pôdy a krajiny na výrobu potravín, nepotravinárskych surovín a zabezpečovanie celospoločensky významných mimoprodukčných funkcií a aktivít.

Zásada 1: Výkonné poľnohospodárstvo, zabezpečujúce výživové potreby obyvateľstva a efektívne hospodárenie s prírodnými zdrojmi krajiny, najmä pôdou a vodou, je prioritou hospodárskej politiky štátu. Významnou mierou sa podieľa na ochrane a obnove týchto prírodných zdrojov, ako aj na udržiavaní estetických hodnôt krajiny a štruktúry osídlenia. Je dôležitým prvkom stability hospodárskeho a sociálneho rozvoja a strategicko-politickej rovnováhy.

Odôvodnenie Spoločenský význam poľnohospodárstva je podstatne širší ako jeho príspevok k tvorbe hrubého domáceho produktu. Prosperujúce poľnohospodárstvo vytvára istotu pracovných príležitostí v rade ďalších odvetví a prostredníctvom stabilného trhu poľnohospodárskych produktov zmiernuje inflačné tlaky na mzdový vývoj a ovplyvňuje sociálny zmier. Jeho postavenie bude vymedzené zákonom. Poľnohospodárske využívanie krajiny má rozhodujúci vplyv na kvalitu životného prostredia a štruktúru osídlenia. Hospodárenie s obnoviteľnými zdrojmi a ich zachovanie pre

budúce generácie je významnou spoločenskou úlohou poľnohospodárstva, presahujúcou jeho hospodársky význam.

Zásada 2: Poľnohospodárska pôda je národným bohatstvom. Jej hospodárske využívanie musí rešpektovať požiadavky jej ochrany a zveľaďovania, ktoré je nutné legislatívne zabezpečiť.

Odôvodnenie: Legislatívne treba zabezpečiť oprávnené záujmy vlastníkov pôdy, usmerniť vytváranie trhu s pôdou tak, aby sa zabezpečili prioritné potreby spoločnosti a naplnil primeraný celospoločenský záujem. Urýchliť práce na identifikácii vlastníckych vzťahov k pôde, prikročiť k pozemkovým úpravám a usporiadaniu nájomných vzťahov s cieľom vytvoriť postupne hospodársky odôvodnené štruktúry pôdnej držby. Súčasne je potrebné legislatívne zaviazať vlastníkov a užívateľov pôdy na využívanie pôdy v súlade s celospoločenskými záujmami a prehĺbiť a diferencovať ochranu poľnohospodárskeho pôdneho fondu pred zábermi na nepoľnohospodárske účely.

Zásada 3: Rovnosť vlastníckych práv k pôde a ostatnému poľnohospodárskemu majetku, ako aj rovnosť hospodársko-právnych foriem podnikania je zaručená.

Odôvodnenie: Privatizácia a transformácia je prostriedkom vytvorenia heterogénnej štruktúry životoschopných podnikateľských jednotiek s efektívnou výkonovou motiváciou. Tomuto princípu treba podriaďovať aj hľadisko okamžitých možných výnosov z predaja štátneho majetku, ako aj foriem jeho prevedenia do užívania nových podnikateľských subjektov. Rozhodujúcu úlohu pri dokončení privatizácie štátnych poľnohospodárskych podnikov, správe a využívaní neprivatizovanej pôdy a ostatného poľnohospodárskeho majetku má Slovenský pozemkový fond. Zvládnutie tejto úlohy si vyžaduje jeho dlhodobejšiu koncepčnú aktivitu a súčinnosť s pozemkovými úradmi.

Zásada 4: Poľnohospodárstvo ako rovnocenné odvetvie národného hospodárstva sa spravodlivo podieľa na užití vytvoreného národného dôchodku. Vláda bude vytvárať legislatívne a ekonomické nástroje na dosahovanie dôchodkovej parity vo vzťahu k iným odvetviám.

Odôvodnenie: Zásada korešponduje s agrárnou politikou vyspelých krajín Európy, ktoré sa legislatívne zakotvenými platbami usilujú o zmiernenie dôchodkovej disparity medzi poľnohospodárstvom a inými odvetviami a udržanie vidieckeho osídlenia najmä v oblastiach s nedostatočným hospodárskym potenciálom. V našich podmienkach si to vyžaduje podporiť intenzifikáciu poľnohospodárskej výroby v produkčných oblastiach a stimulovať reštrukturalizáciu a diverzifikáciu výroby v nekonkurenčných

podmienkach. Tým sa vytvárajú základné predpoklady pre reprodukciu poľnohospodárskej výroby i pre primeranú paritu odmien pracovníkov v poľnohospodárstve. V tomto duchu sa predloží Národnej rade návrh Zákona o poľnohospodárstve.

Zásada 5: Plynulý reprodukčný proces v poľnohospodárstve bude podporovaný komplexom systémových nástrojov hospodárskej politiky, v ktorých sa bude rešpektovať biologický a sezónny charakter a dlhodobý výrobný cyklus a vytvárať podmienky pre žiadúcu reštrukturalizáciu a ekologizáciu výroby.

Odôvodnenie: Ide o komplex systémových nástrojov, najmä v oblasti cenovej, finančno-úverovej, daňovej a colnej politiky, legislatívy a dotačnej politiky. Na zmiernenie rizikovosti podnikania a financovanie rozvojových kapitálových potrieb v poľnohospodárstve sa zriadia osobitné agrárne finančné inštitúty s využitím rozpočtových a iných zdrojov. Podpora štrukturálnych zmien a alokácie výroby v súlade s prírodnými, ekonomickými a ekologickými podmienkami bude realizovaná predovšetkým prostredníctvom dotačnej a daňovej politiky. Cieľom je dosiahnuť podstatné zvýšenie ekonomickej efektívnosti výroby diferenciaciou intenzity využívania disponibilného pôdneho fondu, ako aj zmenou formy hospodárskeho využívania časti pôdneho fondu aj v menej priaznivých prírodných podmienkach.

Zásada 6: Trvalým cieľom agrárnej politiky vlády je udržanie potravinovej bezpečnosti Slovenska a postupné obnovenie a skvalitnenie dosiahnutého štandardu výživy obyvateľstva. Štát bude garantovať domácu poľnohospodársku produkciu na úrovni prahu potravinovej bezpečnosti.

Odôvodnenie: V podmienkach relatívne otvoreného trhu potravín sa za prah potravinovej bezpečnosti štátu považuje 90 % predpokladanej úrovne reálnej spotreby u základných komodít. Výživová dostatočnosť obyvateľstva je vymedzená dostupnosťou potravín, v množstve a skladbe zodpovedajúcich zdravotnícky odporúčaným dávkam spotreby potravín.

Zásada 7: Stabilizovaný agrárny trh je podmienkou pre tvorbu reálnych podnikateľských zámerov a stratégií. Uplatní sa systém trhovo konformných nástrojov organizovania trhu. Základné podmienky uplatňovania trhových poriadkov budú legislatívne upravené; ďalšie podmienky a nástroje usmernenia trhu vyhlási minister pôdohospodárstva každoročne pred začiatkom hospodárskeho roka. Pre účely usmerňovania trhu vyčlení vláda primerané prostriedky v štátnom rozpočte.

Odôvodnenie: Fungujúci agropotravinársky trh vyžaduje uplatnenie trhových nástrojov a inštitúcií. Jedným z nich je systém trhových poriadkov na vybrané poľnohospodárske komodity (obilie, mlieko, mäso, cukrová repa, olejniny...), v ktorých sa vymedzia základné podmienky nákupu a predaja týchto výrobkov za spolupôsobenia štátu. Fond trhovej regulácie ako správca trhových poriadkov bude vykonávať intervenčné nákupy a predaj, poskytovať exportné subvencie, zabezpečovať súčinnosť pri stanovení vyrovnávacích dávok pri dovozoch agropotravinárskeho tovaru a pri poskytovaní obchodných licencií. Rozhodujúcu úlohu pri stabilizácii trhu zohrá vládna cenová politika, pričom administratívne zákroky typu vecného usmerňovania cien budú len krajným prostriedkom nápravy nežiadúceho cenového vývoja. Základom uplatňovania vplyvu štátu na cenový vývoj budú minimálne (garantované), resp. pevné ceny (v prípade potreby spojené s množstevnou kvotáciou) v rámci mechanizmu usmerňovania trhu, ktoré sa dohodnú inštitucionálnym vyjednávaním medzi zástupcami vlády, Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory a príslušných odborových zväzov.

Zásada 8: Prehľbovanie medzinárodnej spolupráce bude sledovať postupnú harmonizáciu uplatňovaných systémov ochrany agrárneho trhu a hľadanie vzájomne výhodných riešení, vrátane podpory exportu.

Odôvodnenie: Pre zmluvné vzťahy s Českou republikou je podstatná dohoda o colnej únii vo vzťahu k dohodám GATT a k ostatným hospodárskym zmluvám. V zmysle Dohody medzi vládou SR a ČR o vzájomných vzťahoch a zásadách spolupráce v poľnohospodárstve, potravinárstve, lesnom a vodnom hospodárstve bude sa vo vzťahu k tretím krajinám uplatňovať jednotný dovozný a vývozný licenčný režim a jednotný systém netarifnej ochrany s postupnou harmonizáciou uplatňovaných systémov s krajinami ES. Zahrnutie poľnohospodárstva do colnej únie uľahčuje obnovenie a ratifikovanie Asociačnej dohody s ES, ako aj ratifikovanie dohody o zóne voľného obchodu medzi ČSFR a EZVO. Koncepčné riešenie oživenia exportu predpokladá uplatniť komplex proexportných opatrení, ako sú: poskytovanie vládnych úverových garancií, bankových záloh, fungovanie inštitúcií na poistenie vývozných úverov a pod., ako aj uplatňovanie pružných nástrojov colnej a netarifnej ochrany domáceho trhu.

Zásada 9: Nevyhnutnou podmienkou realizácie agrárnej politiky je rešpektovanie ekologických zásad výroby, zveľaďovanie a ochrana poľnohospodárskej pôdy a zamedzovanie vstupu cudzorodých látok do potravinového reťazca.

Odôvodnenie: Dodržiavanie tejto zásady je základnou civilizačnou požiadavkou na ochranu prírodných zdrojov krajiny a celkového životného prostredia a podmienkou ozdravenia výživy. Jej zabezpečenie sa bude realizovať najmä legislatívnymi normami a účelovou dotačnou podporou.

Zásada 10: Zachovanie poľnohospodárstva v nekonkurenčných, najmä horských oblastiach a chránených územiach ako základnej podmienky rozvoja krajinotvorných, ekologických a sociálnych funkcií a aktivít a udržiavania vidieckeho osídlenia je celospoločenskou prioritou. Vláda ho bude podporovať špecifickými, regionálne diferencovanými nástrojmi agrárnej politiky.

Odôvodnenie: Špecifické, regionálne diferencované opatrenia vyplývajú z potreby, aby vládna politika podporila:

- *zosúladenie poľnohospodárskeho využívania pôdy s požiadavkami ochrany prírody a celkovej ekologickej rovnováhy krajiny;*
- *udržanie poľnohospodárskeho využívania krajiny pre zachovanie jej kultúrneho rázu, udržanie a obnovu prírodných zdrojov, zachovanie osídlenia a pod., aby územie mohlo plniť ďalšie ekonomické a mimoeconomické funkcie;*
- *minimálny rozsah trhovej výroby pre zásobenie miestnych a regionálnych trhov (aj vzhľadom na relatívne veľkú koncentráciu obyvateľstva v máloproduktných regiónoch Slovenska). Tieto opatrenia budú harmonizované s celkovou politikou vlády a jej zdrojmi a integrované do konkrétnych programov za účasti podnikateľských subjektov a obcí v príslušných regiónoch.*

Zásada 11: Výkonná poľnohospodárska výroba je podmienená udržiavaním a rozvojom biologických a genetických základov, ako aj nevyhnutným rozvíjaním sústav hospodárenia a technologických systémov a vytváraním podmienok pre ich uplatnenie, čo je úlohou poľnohospodárskej vedy a výskumu.

Odôvodnenie: Napriek súčasným ekonomickým ťažkostiam je z hľadiska perspektívy nevyhnutné udržať intelektuálnu a materiálnu kapacitu národnej poľnohospodárskej vedy. Jej funkcia pri osvojovaní si výtvarných svetovej vedy a ich transformácie do biologickej a technologickej inovácie domáceho poľnohospodárstva je nezastupiteľná. V súlade so svetovými trendmi sa poznanie stáva najúčinnnejším faktorom hospodárskeho rozvoja.

Koncepcia zásady pôdohospodárskej politiky,
Ministerstvo pôdohospodárstva Slovenskej republiky, Bratislava, júl 1993

OBSAH – CONTENTS

Wetzstein M.E., Střeleček F., White F.C.: United States of America agricultural marketing program – Zemědělský obchodní program USA	957
Vláčil R.: Nové přístupy k metodice zistovania nákladov v chove oviec – New approaches to the methodology of herd costs ascertaining	969
Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA – FROM THE SPHERE OF SCIENCE	
Tvrdoň J.: Utváření zemědělské politiky a její implementace v praxi s využitím zkušeností USA	981
Svatoš M.: Agrární perspektivy II - Transformační fáze	983
DISKUSE – DISCUSSION	
Nečková J.: Banky a zemědělské úvěry.	985
PŘÍLOHA – SUPPLEMENT	
Koncepcia a zásady pôdohospodárskej politiky Slovenskej republiky.	993

Časopis Zemědělská ekonomika publikuje autorské vědecké state s agrární tematikou z oblasti ekonomiky, managementu, informatiky, ekologie, sociálně-ekonomické a sociologické. Od roku 1993 zabezpečuje kontinuálně problematiku dosiaľ uverejňovanú v časopise Sociologie a zemědělství.

Široké tematické spektrum zahŕňa prakticky celú sféru agrobusinessu, t.j. ekonomickú problematiku dodávateľských inputových sfér pre poľnohospodárstvo a potravinársky priemysel, sociálno-ekonomickú problematiku a sociológiu poľnohospodárstva a vidieka, až po ekonomiku výživy obyvateľstva.

Rovina a poňatie naznačených okruhov môže byť rôznorodé: makroekonomické, mezo-regionálne, podnikové, analytické, syntetické, komparačné, faktorové, atď.

Rovnako početné rubriky „Diskusia“, „Informácie“, „Zozahrančia“, „Recenzie“, „Prílohy“ poskytujú autorom pestrú možnosť uplatnenia.

State sa publikujú v českom, slovenskom alebo anglickom jazyku.

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA ♦ Vydává Česká akademie zemědělských věd a Slovenská akadémia pôdohospodárskych vied – Ústav zemědělských a potravinářských informací ♦ Vychází měsíčně ♦ Redaktorka mgr. Alena Rottová ♦ Redakce: Slezská 7, 120 56 Praha 2, telefon 02/25 75 41 ♦ Sazba a tisk ÚZPI, Slezská 7, 120 56 Praha 2 ♦ © Ústav zemědělských a potravinářských informací, Praha 1993.

Rozšiřuje PNS. Informace o předplatném podá a objednávky přijímá každá administrace PNS, doručovatel tisku a Administrace centralizovaného tisku, Hvoždanská 5 - 7, 149 00 Praha 4.